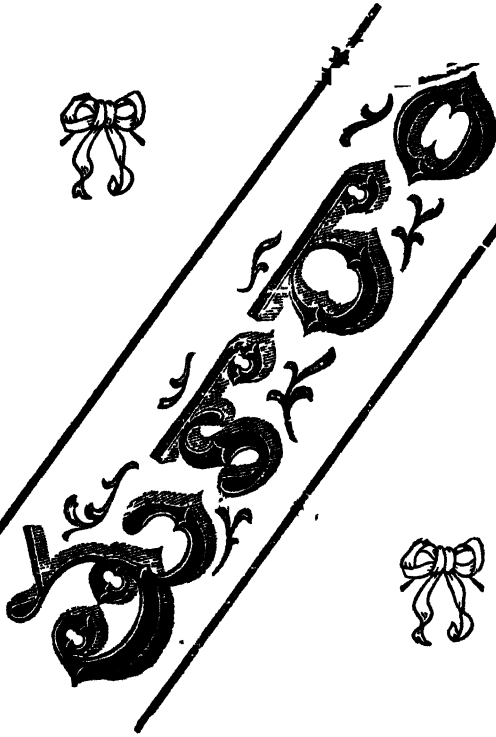

భాగ ౪ గ్రంథము. 4.

గ్రంథకర్త:

కలవటాల జయరామారావు.

అవినీతి వేలువడిగ గ్రంథములు.

సు వ ర్ణ కే స రీ కృష్ణ సే న

ఇది యొక కల్పిత నవల. డిమ్మిసైజున సుమారు 200 పుటలు గలిగి సులభకైలిని వ్రాయబడిన చక్కని నవల. కథాకల్పనము అతి చిత్రముగ నున్నది. చదువ మొదలిడిన అంత్యమగువఱకు చదువ బుద్ధి పొడమును. సువర్ణ కేసరీ కృష్ణ సేనల కష్టములను చదివిన జాలి కలుగును. చంపకమాలా చంద్రమల్లుల సాహసకృత్యములను చదివి తీరవలసి యున్నది. వెల ఒక రూపాయి మాత్రమే.

గ్రంథకర్త,

కలవటాల జయరామారావు.

క లి యు గ ద ర్పణ ము

కలిపాతకనిరసనము!

ఖలవిదారక చండళాసనము!

వృద్ధ వివాహములను, అతిబాల్యవివాహములను ఖండించుటకై వ్రాసిన చక్కనినాటకము. సంఘ దురాచారములు నిర్భయముగ ఖండింపబడినవి. చక్కని పద్యరత్నములతో గ్రంథమంతయు నిండి పబడినది. పద్యములుచదివినచో కడుపుబ్బనవ్వు పుట్టించును. ఆంధ్రభాష యొందిట్టి గ్రంథములెన్ని యోలేవు. కొద్దివఱకులేగలవు. త్వరవశుడు.

గ్రంథకర్త,

కలవటాల జయరామారావు.

రా మా యణ ర త్న మా ల

|| శ్రీ || కలవటాల సండేవరావుగారు అరువది సంవత్సరముల క్రిందట వ్రాసిన చిన్న గ్రంథము. శ్రీ రామాయణమంతయు సంగ్రహముగ వ్రాయబడినది. కైలి మృదుమధురము. త్వరలో వెలువడును.

Bhavanī Grandhamala. 4.

భుకారా

(అయిదంకముల నాటకము)

గ్రంథకర్త:

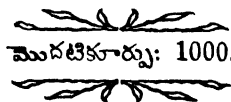
కలవకూల జయరామరావు.

(Author of Sugarnakesari Krishnasena, Kaliyugadarpanamu
The History of Gandikota, The Hero of Renad, Etc.)

ముద్రాపకం:

నా. ముద్రాక్షరశాల, బెజవాడ.

మొదటికూర్పు: 1000.

1925

సర్వస్వామ్యసంకల్పము.]

[వె. ర 0-12-0 ఐ.

శిలపాదాల . జయరామా రావు.

అంకితము.

వే. గీ. నేను నీవంచు మఱియును • నీవె నేను

భయము నొందకు మనుచును • బలుకునటుల

కాళితోఁ బల్కుఁ గొన్నట్టి • కాళిదాసు

ఒంటిమిట్ట పురంబున • నుండునట్టి

4

పోతనామామ్యాలను మది • బూజుజేసి

గురువులని యెంచి భక్తితోఁ • గొర దీని

దక్షిణగను నీయ మదిలోన • దలఁచి తలఁచి

అంకితంబిస్తు వారికే • నన్నలార !

5

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

సూత్రధారుడు }
మాంషుడు } ప్రస్తావకులు

తుకారాం—నాయకుడు

శిశుల జీవన్ముక్తి }
టక్కరి సుందరము } అల్లరి బాలురు
వాసుదేవుడు }

సుబుద్ధి—బాలుడు

మాన్వాజీ బాబా—మహాధికారి

కల్లక దిరిప్ప—

భంగిభద్రుడు— }
మదల్ మారిగాడు } మాన్వాజీ బాబా శిష్యులు

సేనకుడు—మాన్వాజీ పనివాడు

బంగారు గుప్ప }
కుశాల్ రావు } విటులు

రామేశ్వరభట్టు—మతగురువు

సేనకుడు—రామేశ్వరభట్టు శిష్యుడు

శివాజీ—మహారాష్ట్ర రాజు—తుకారాం శిష్యుడు

స్త్రీలు.

జీజీబాయి—తుకారాం భార్య

సర్వహరి—వేశ్యమాత

పద్మ—సర్వహరి పెంపుడు కూతురు

త ప్పొ ప్పల ప టి క.

ఖట	పంక్తి	తిప్ప	ఓప్ప
6	2	తాకారాం	తొకారాం
9	13	అరాంగి	అఱ్ఱాంగి
23	8	దాఁద్య	దాఁద్ర్య
24	23	జీవనము	జీవనము
25	13	జెందు	జెందు
29	1	యుడం	యుండ
"	13	సమ్మచున్నది	చున్నది.
"	"	తించిన	సమ్మతించిన
27	18	ప్రసంగించుట	ప్రసంగియట
40	5	కదిదర్ప	కదిరప్ప
44	9	యింటినీ	యుంటినీ
60	13	అప్పడాయన	అప్పడాయన
61	21	తీరుదు	తీరును
62	23	మునను	ములను
64	26	ముల	కముల
68	19	దేవాలయమున	దేవాలయమున
68	22	పురుషుండు	పురుషుండు
69	21	కొండ	కొంచ
71	1	డిని	డిన
73	15	బలిమిమై	బలిమిమై
"	26	పరూక్రమ	పరూక్రమ
80	2	టకు	నుటకు
"	6	యొవ	యొక
"	7	నేక	నేవ
84	17	వామేశ్వ	రామేశ్వ
85	15	నాను	నాకు
88	10	మహానీనితో	మహానీయునితో

విజ్ఞప్తి.

నేను నా ప్రథమగ్రంథమును ముద్రించుటకు విజయవాడకేగి యుండుటెరి, ఆపురమునందున్న మైలవరము బాలభారత సినిమావారు “తుకారాం” చరిత్రను నానిసిమాల్లో జూపుచుండ నద్దానిం జూడనెంచి నేనుగూడ వెల్లి కన్నులపండువుగాఁ జూచి యానందించుచు, అప్పుడే దానిని నాటకరూపమున రచి చి తీరవలయునని సంకల్పించుకొని, తత్ప్రసము ముగిసినతోడనే విడిదికేటించి మరునాడే తుకారాంచరిత్రను దృశ్యవ్రబంధముగ రచించుటకుఁ బ్రారంభించితిని.

ఈ గ్రంథమును శిగివటుల మార్పులనుజేసి భక్తులకును పామరులకును మనోహరము గలిగించునదిగా నుండునటుల వ్రాసితిని. నాచే జేయబడిన మార్పులకును సినిమాలోఁ బ్రదర్శించిన దానికిని యొక్కవ భేదములేదు గాని కొంతరి వ్యక్తులను మాత్రము స్పష్టంపవలసివచ్చెను. ఈ నాటకమును 1923 వ సంవత్సరమున వ్రాసితిని. అనగా యిప్పటికి ఒకటిన్నర సంవత్సరముక్రిందట రచించితిని. తుకారాం కథను యింకను ముం దెవ్వరు నాటకముగ వ్రాయనందునను, నాకుఁగూడ కథ నూతన మైనందునను లోపము లుండకమానవు. ఈ గ్రంథమును వ్రాసిన తోడనే బ్రకటించుటకు ధనలోపమావలన వీలుపడక ఆలస్యముగ ముద్రింపవలసివచ్చెను. ముద్రిణమయమున నేను సమీపమున లేనందున పొరబాటులు జరిగినవి. ద్వితీయముద్రణమున వాటిని సవరించుకొనెడి. భాషాభిమానులు గుణమును మాత్రము గైకొని నన్నింకను బోత్సాహపరువఁ జూర్చింపెద.

జమ్మలమడుగు, }
24-12-1925. }

గ్రంథకర్త,
కలవలాల జయరామారావు.

పండితాభిప్రాయము.

తే॥ గీ॥ తగ “తుకారాము” చరితను • సాగసుమీట
వాసి వెలయించె నిల జయ • రామరావు
కలవటాలకులంబు వి • భ్యాతినొండ
భక్తిరేకత్త నాంధ్రప్ర • పంచమందు॥

తే॥ గీ॥ ఇది చంద్రతాత్పర్యకంబయి • సొంపునింపు
మీటునట్లుగఁ గల్పన • లూరఁజేసి
లోకమును సంతసాంబుధి • లొన ముంచె
నిట్లులే నాటకములాడి • నెసఁగెభక్తి॥

పితాపురం, }
6-11-1925. }

ఇట్లు,
ఉమర్ ఆలీషా.

శ్రీ రి ప్త.

తు క ర ం.

నాంది.

శ్రీ రామున్ నిరశంబు గొల్చెడు మహా •
 శీలున్ “శుకాగాము”నిన్
 జూచుచొక్కెడు “పద్మ”నా బరగు వే •
 శిష్టబంధి నంచువగా
 భీరుండ్లె పరిచార నీల్ల ననె నా •
 ఛళాలి వీక్షించి తాఁ
 జేరంబ్రోచిన “పండ్లపురుష” గా •
 శీనాన్ “జేలున్ మిమున్
 (మహిమంజలి సమ్పాదించి నిష్క్రమించును)

[ప్రవేశము:—సూత్రాధికారుడు.

సూత్ర—మా మార్గమునకి కలుగించి చూడ నడ్డనైనది. ఎలనో యింకను
 రాకున్నాడు కార్యక్రమముల యంచించుకఁ దోడ్పడునను
 యాశ యుండెను. ఆయాశ నిరాశఁ జేయునేమో.

మాగి—(లోపలినుండి స్వరంతో నశించుచు) బావా' నన్ని చటి
 కింత స్వరతిముగ రమ్మనుటకుఁ గారణమేమని యడుగవచ్చునా?

సూత్ర—నాటకమును బ్రదర్శింప నెంచి నా కేమైనఁ దోడ్పడుదువేమో
 యని విలిపించితిని.

మారి—ఏమి. నాటకమును బ్రదర్శింపఁ దలఁచితివా? ఎప్పుడు?

సూత్ర—నేడే

మారి—నేడే! మఱి యేమిటలు యూరకున్నాఁడవు. అన్నియు? సిగ్గముఁ జేసితివా?

సూత్ర—ఇంక కొంత యాలస్య మగును.

మారి—ఏలా! ఇప్పటికే జాలఁ దిడవై యున్నది. (సభనుఁ దిలకించి) అఁగో సభ్యులఁ దమ చేతిగడియారములఁ జూచికొని యొక రిత్తో నొకరు గుసగుస లాడుచున్నారు. కొందఱు కరతాళములఁ గొట్టుచు నిప్రకారము గూర్చుండిన వాని ప్రేలితో గ్రుచ్చుచున్నారు.

సూత్ర—మారీచా! మన సమాజము కొత్తది గదా. మనకు స్వంత నాట్యశాలయు విలునగల యుపకరణము లేవు. బాడుగ కిచ్చెద మనన వారము, తమ యెల్ల నియమిదే యుడుపుల నియమని నందున; యిప్పుడే సభమును బావి యుడుపులఁ దెప్పించితిని. పాత్రధారు లిప్పుడే వాసని ధరించుచున్నారు.

మారి—బా! వా! అట్లే నడయ విచ్చెద మనన విసకపోయిరా?

సూత్ర—విసక పోయి.

మారి—పాపము పాపగత్తి పోదామనియో? మనము పోయినను మనగృహము లండును గదా. పట్టణమున విసకుఁగూడ యొకింత పలుకుబడి యున్నదే. ఇంకొకఁ యెన్నో పోషకులు పలన గదా వారి గూటలు నాగి నచ్చుట. అయిన బా! ఏ నాటకమును ప్రదర్శింపఁ దలఁచితివి?

సూత్ర—నీ నాకనుఁ జెలియరా?

మారి—నీ పాకన్నాడు జెప్పి యుంటివి, నేను మఱచితిని గాఁబోలు.

సూత్ర—ఈనాటి అర్థము నా గుప్పెనా? కానిమ్ము నేడొక కొత్తనాటకమాడ నిశ్చయించితిని. నేడేమి తిథియో నీకాఁ జెలియునా?

మారి—(యోచించి) ఏకాదశి. అవునవును. నేడు ముక్కోటేకాదశి

సూత్ర—కినక నేడేనాటక మాడిన బాగుండును.

సూత్ర—అయిన నేమి?

మారి—అతఁ డేగ్రంథము వ్రాసినను సంఘ విషయముల మిక్కిలి తీవ్రముగఁ జచ్చించుచు, దుర్మార్గుల గుట్టు బయటఁ బెట్టునని కొందఱు నిందింపు చుండ వింటిని. కనుక అతనిచే రచింపఁబడిన నాటకమును బ్రదర్శించిన మనము గూడ నిందాపాత్రుల మగుదు మేమో.

సూత్ర—వాఁ డశాషణలకుఁ బాత్రుల మైనను సంఘసేవఁ జేసిన వార మగుదుము గదా? అందునను మనకే ఇయము.

మారి—గ్రంథకారుఁడు కావలయునని ప్రత్యేక వ్యక్తులపైఁ గత్తిఁ గట్టినాఁడను వట్టి వదంతిఁ గలిగించిన దుష్టబుద్ధులు మనపై మాత్రము తమదుష్టబుద్ధిని బ్రయోగింపకుందురా?

సూత్ర—బాగున్నది. నీ వలుకులఁ చూడ క్షుప్తులు గ్రంథరచనను, మన జోటి వారలు నాటక ప్రదర్శనమును నూన వలసిన దేనా? అటుల
తే. గీ. బూతు లను వ్రాసె మీపైన • బూని యనుచుఁ
గ్రాత్ర నిందలఁ గల్పించు • కుమతులకును
దెలివి వచ్చెడి రీతిగాఁ • దెలుసఁ గవియె
వాని కరయంగ నిందాస్త • వంబు గలదె. 4

అది మన పనిగాదు. ఇట్టి నాటకముల నాశియె తీరవలసి యున్నది. అటులఁ బ్రదర్శింపకఁ జోతిమా; కవికియపకృతి యాచరించిన వారమగుదుము. అది యటుండ సంఘమున కపరాధము గూడఁ గావించిన వార మగుదుము సుమా.

మారి—అది యటుండనిమ్ము. కవి తన చిన్న వయసుననే గ్రంథ రచనమునకుఁ గడంగెను. అదిగాక గొప్ప పండితుఁడును గాదు. నాటకము రసవంతముగ నుండునో లేదో.

సూత్ర—కవి తానె గొప్ప పండితుఁడనని విజ్ఞప్తిగ లేదే. ఓహో! మరచితిని. కవి తన విజ్ఞప్తి నిటుల విన్నవింపుమని నుడివినాడు.

తే. గీ. తల్లి గర్భమునందుండి • ధరణిఁ బడి
వెంట రాదెట్టి విద్యన • విబుధు లార!

పండితుడగాను నాకవి • త్వంబులోనఁ

దప్పులుండిన సవరింపఁ • దలప మిమ్ము.

5

అదియునుంగాక నాపండిత్యమును హటుటకు వ్రాసినవాడనుకాను.

తే. గీ. ఆంధ్ర వాణికి నేవ నే • నాచ రించి

ధన్యు లగువారి రాశిలో • దనరు నట్టి

నాసతో భక్త చరితంబు • వ్రాసి నాడ

చంద్రునకు నూలుపోగను • చంద మునను.

6

కావున పండితులు రసమునే గ్రహింతురు. నాటకము రసవంతముగ నుండదని నీ వెటులఁ జెప్పఁ గలవు. ఇది దృశ్య ప్రబంధము. ప్రసరించిన వెనుకఁ గదా దాని కౌశల మెఱుంగఁ బడునది.

మారి— బావా! వేద వేదాంగ పారీక్షికులును, నవరస కవితాధోరణి

గల మహాకవి ఘంగపులును, సంగీత పండితి పటిమఁగల గాయ

కులును, అన్య భాషలయం దాఁకి తేజిన సవనాగరికులును,

గలిగి శోభిల్లు చుండెడి యీ సభను మనము మెప్పుంపఁ గలమా?

సూత్ర—అది నేనెల్లుఁ జెప్ప గలను? అందు కొఱకు ముందే సభ్యులకు

మన విన్నప మెఱిగించెదము. (సభను దిలకించి) సభాసదులారా!

తే. గీ. మేము పొటపాటుఁ జేసిన • మీరు కవిని

జాల దూషింపఁ బనిలేదు • సరసులార!

తప్పుఁ జేయని వారలు • ధర్మఁ గలరె?

గాన మాదొనఁగులదిద్ది • గావ రయ్య

(అనిపోజోన)

7

మారి—అగు మాగుము.

తే. గీ. చప్పటలు కేక వీలలఁ • జాల వేయు

వార లుండిన దయను మా • బాగుఁ గోరి

యూర కుండుట యేగాక • మీరు భక్త

వరుని చర్యల నేరిచి • బాగు పడుడి

8

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన

తు క రాం .

ప్రథమాంకము

—* ప్రథమ రంగము *

ప్రవేశము:—తుకారాం నేట్ తన గృహమునపు స్త్రీకమునుముందిడుకొని.

తాకారాం:—

సీ. సీతామనోహరు • సేవక మందారు
 పన్నగశయను నా • పన్న హరణు
 సురవైరి సంహారు • దురిత విదారు బం
 ధుర చక్ర ధారు సుం • దర విచారు
 ఇందీవరశ్యాము • సుందర గుణధాము
 గోపికా వల్లభు • కూర్మ రూపు
 వరహావతారు సం • భరిత లోకాధారు
 క్షీర సాగరవాసు • స్థిర విలాసు
 తే. గీ. కంస నాశను గిరిధరు • గనక చేలు
 నార్త రక్షణ సనురూపు • నాల కాపు
 భూరి గుణసాంధ్రు వైకుంఠ • పురనివాసు
 పండరీపుర నాథు నే • భక్తి దలతు
 లక్ష్మీవల్లభా!— (అర్ధోక్తి)

ప్రవేశము:— జీజీబాయి—

జీజీబాయి—నాథా!— (అర్ధోక్తి)

తుకారాం—ప్రాణేశ్వరీ! గృహ కృత్యముల ముగించుకొని వచ్చితివా?
రమ్ము కూర్చుండుము. హరిభజన నేయుడము.

జీజీబాయి—నాథా! మీరు రానురాను ప్రపంచ జ్ఞానము శూన్యమగుచున్నదే. గృహ కృత్యముల నెఱవేర్చుటకు మీరు వెలువలికేగి కావలసిన వస్తువులను నేకరించుకొని వచ్చిన గదా సాగును.

తుకారాం—వెయినీ! భగవంతుని ధ్యానించుటకు రాలేదా? నీ కేమైనఁ గావలసియున్న యంగడి వీధికిఁ బిల్ల వాండ్రను బంపి తెప్పింపక యిటు కేతెంచి డైవ ధ్యానమున కంతరాయములఁ గలిగించెద వేల:

జీజీబాయి—ప్రాణేశ్వరా! భగవంతుని భజించుచుండ మిమ్ముల వలదని చెప్ప నంతటి పాపిని గాను. భోజనమునకుఁ గావలసిన వాటిని దెచ్చి పిమ్మట మీ యిష్ట ప్రకారము హరిని భజింపుడు. అఖిల జీవుల కాధార మన్నమే గదా? ఆహారము లేక యేప్రాణియు జీవింపఁ జాలదు. అట్టి యెడ యింటిలో బడ్డలు “అన్నమో రామచంద్రా యని” విలపించు చుండ మీరిటు భజన మొనరించుచుంటి రిక నన్నమెటుల రాఁ గలదు.

తుకారాం—కాంతా! అన్న మన్నమన్న మని కలుపఁచెద వేల? ఆవరంధాముని నమ్మిన మనకేమి తక్కువ కాఁగలదు.

జీజీబాయి—నాథా! మీ బుద్ధి మీ స్వాధీన మందు లేనటు లున్నది. ఊరక యింటిలోఁ గూర్చుండి అన్నము రావలయు ననిన నెటుల రాఁగలదు.

తుకారాం—తే! గీ॥ అడవి పక్షికి చీమ కా , హార మెవఁడు
తప్ప కిచ్చుచు నున్నాఁడా , దయఁదలిర్ప
ఆతఁడేవచ్చి యొనఁగును , భీతి వలదు
చేయు చుండుము హరిసేవ , చిత్తి మలర 10

జీజీబాయి—మనము చేయవలసిన బ్రయత్నములఁ జేసి పిదప దేవుఁ డిచ్చు ననిన యొకింత బాగుండెడిది. అడవి పక్షులు చీమలు

మొదలగునవి తమ శక్తి కొలఁదిఁ జూరఁడిన యాహారము లభిం
చును గాని యూరకుండిన దొఱకునా?

తుకారాం—చిత్త చాంచల్యము మాని దేవుని భజించిన యాకలి
దప్పలు గలుగవని దెలిసి కొనుము.

జీజబాయి—నాథా! మేము మీవంటి స్థిర చిత్తులము గాము. మీరు
పాండురంగని నమ్మి నట్లుల మేము నమ్మఁజాలము. బాలురు
ఆకలియని యేడ్చుచుండ నేను చూడఁజాలను. మన పుత్రు లిత
రుల పిల్లలను జూచి వారు ధరించినట్టి యుడుపులను సొమ్ములను
దెచ్చియిమ్మునుచుండ నేను జవాబుఁ జెప్పఁజాల కున్నాను.
నాకు మిమ్ముల సొత్తులఁ జేయింపుడనియు, విలువగల జరీ వస్త్ర
ములఁ దెచ్చి యియ్యవలసిని దనియు బాధించుట లేదు. అంద
ఱకుఁ గడుపునిండి యాహారము లేకున్న నెట్లు? మీ యిష్టము
ఆ పిల్లల యిష్టము. నేనీ కార్యముఁ జేయఁజాలను.

తుకారాం—(వేయనీ! బాగుగ వినుము. సంసార మను నదొక మహా
సముద్రము. ఆ సముద్రము నీదుటకు ప్రతి గృహస్థానకు భగ
వంతుఁడు భార్యయను నావ నొసంగి యున్నాడు. సంసార సాగ
రమున నుండి నన్నార్లు, ఆలని, పిల్లలని, ధన ధాన్యములని,
భూములని లేని పోని గొడవలలోఁ బిక్కి పరితిపించు చుందురు.
అట్టి సమయమున ధర్మ వర్తను రాలగు సహధర్మిణి యుండిన
నీ మహా సముద్రమగు సంసారమే స్వర్గభూమి మగును. అట్లు
గాక

నీ॥ బహు సాధువై యున్న • పసలేని వాఁడని

మిగులఁ గృతఘ్నుయై • మెలఁగు నట్టి

పట్టు కోకలు మఱి • బంగారు నగలు కా

వలెనని పైఁబడి • బాదునట్టి

ఎంత గడించిన • నింతయేనా యని

మిడుకుచు నితరుల • మెచ్చునట్టి

నాథుని ధనమెల్ల • నాన్నగారికిఁ జేర్చు
 బుట్టి నిల్లును జేర • బోవునట్టి
 తే॥ గీ॥ భర్త దంపింప నూతికిఁ • బారునట్టి
 కూర్చు భర్తను విడిచి తా • గుడుచు నట్టి
 నాతితోఁ గాపురముఁ జేయ • నరక మగును
 స్వర్గ భామము గాఁబోదు • సన్ను తాంగి.

11

జీజీబాయి—మనోహరా! సంసారమును స్వర్గతుల్యముఁ జేయుటకు
 గృహిణి యొకతెయ (అన్తోత్త)
 తుకారాం—తెలిసెను తెలిసెను. నీ యూహయు నాలోచింపఁ దగినది
 యు యున్నది. వినుము. అదియుఁ జెప్పె
 నీ॥ అగ్ని నాక్షిగఁ గొన్న • యతివను బోనా
 పర కామినుల పంచ • బడెడి వారు
 అరాంగిఁ గొంపోయి • యన్య భామినులక
 దాసిగా నియమింపఁ • దలంచు వారు
 నలపించు శక్తి నీ • కలవడ లేదని
 చానఁజో నాడఁగా • బాలు వారు
 నాధ్య పతివ్రత • సతి సన కుండఁగా
 రెండవ సతిని వ • చించు వారు

తే॥ గీ॥ లేని తప్పులఁ జై నిశి • లేశ మేని
 గరుణ లేకుండ భార్యలఁ • గట్ట పెట్టు
 వార లున్నారు పదికొట్లు • వారబాక్షి
 పసుల కింటెను హీనమై • బ్రతుకు వారు.

12

ఇటువంటి ఘరుషు లుండిన సంసారముఁగూడ నరక మనఁబడును.
 అనుకూల దాంపత్యము లేకున్న చో ప్రతి సంసారముఁ గూడ యవ
 మానముల పాలగుటయే గాక, అడుగంటక మానదు. అందులకే
 వివాహములఁ జేయఁబోవు వారు దంపతుల అన్యోన్యము రాగంబుల
 బరీక్షించుట మన పూర్వీకుల పద్ధతి.

జీజీబాయి—నాథా! పూర్వీకుల పద్ధతి యంటిరేల? ఇప్పుడు మాత్రము?

తుకారాం—ఇప్పుడా!

తే, గీ. కఱకు టమ్మునఁ గుత్తుకఁ • దఱుగు నటుల

ముసలితొత్తుల కిత్తురు • పుత్రికలను

బాలుఁ ద్రాగెడి బుడుతలఁ • బాపి జనులు

కనవె నీవింకఁ గలియుగ • కాల రీతి.

13

జీజీబాయి—నాథా! ఆలాటి వివాహంబులు మన దేశమునకు లేని

ముప్పును దెచ్చుననటలోఁ దప్పేమియు నుండదు గదా?

తుకారాం—తప్పేమియు లేదు గాని దుర్మార్గులు నిందింతురు. ఇటీవల

మన దేశమునఁ గొన్ని సంఘ లోపములు దలలెత్తుచున్నవి గాని

వాటిని సంస్కరించు వార లింకను బయలుదేర లేదు.

జీజీబాయి—మీరు కాలము సంతయు భగవద్భావము నందు గడుపు

చుందురు. ఆకాలములోనే కొంత సంఘసేవకై వినియోగ పర

చిన బాగుండును గదా.

తుకారాం—ఇంత వఱకు నేను దేవుని భజించు చుండ పరిహాసముఁ జేసి

తివే .ఇక సంఘసేవఁ జేసిన సహింతువా?

జీజీబాయి—ప్రాణేశ్వరా! నన్నెంత పాపవర్తనురాలుగఁ దలంచితిని. పతి

యాజ్ఞకు వ్యతిరేకముగ నెన్నడేనియు నడచు కొంటినా? మీ

మాటకు బదులుఁ జెప్పఁ గలనా! చెప్పి బ్రతుకఁ గలనా! బిడ్డ లిం

టిలో నాకలియని యఱచు చుండ కన్న కడుపై యున్నందునఁ

దాళలేకఁ గావలసిన వస్తువులఁ దెచ్చి పిమ్మట దేవుని భజింపు

మంటిని. నాథా! మీ నీతి వాక్యముల వినుచుఁ బిల్లల సంగతి

మఱచితిని. అయ్యో! వారు లోపల యెంత విలపించు చున్న

వారలో (వినుట నభినయించి) వాపము! దుఃఖించి దుఃఖించి,

పడి నిదురఁజోయి యున్నారు కాఁజోలు శబ్ద మేమియు రాకు

న్నది. నాథా! మామగారు గడించిన ధనమంతయుఁ

గొంచమేని లేకుండ విఠోబా దేవాలయమును గట్టుటకు వెచ్చిం

చితిని .ఇంటిలో యేపూట కాపూట భత్యముఁ గొనివచ్చి తిన

వలసి వచ్చినది. ఈ పూటకుఁ గావలసిన వస్తువు నింకను

గొనిరాలేదు. మీరేదైన నొకవ్యాపారమును జేయుడు. వర్తకము వలన మీ దైవచింతనము నిరాటంకముగ నెఱవేఱఁగలదు. అందఱమును సుఖముగ జీవింపఁగలుగుదుము.

తుకారాం—ప్రేయసీ! వ్యాపారమును జేయుటకు మనయొద్ద కాపలసిన ధనము లేదు. వ్యాపారముఁ జేయకున్న మనము బ్రదుకఁ జాలమా! మన పాలిటి విఠోబా దేవుడే మనలఁ గాపాడ గలఁడు. నీవు భయఁపడక ఆయనను భజింపుచుండుము.

జీజీబాయి—నాథా! నేను దేవుని భజించుచునే యుందును. మీరు వర్తకమును వెంటనే ప్రారంభింప వలయును. మిమ్ములఁ జూచి పాటివారు యెగతాళిఁ జేయుచున్నారు.

తుకారాం—చేయనిమ్ము. మనకేమి నష్టము?

జీజీబాయి—అటులగాదు. మీరు నామనవి విని తీరవలయును. మీకు వర్తకమునకు గావలసినది ధనముగదా. నా వివాహమున నా తండ్రి ప్రేమమై యొసఁగిన వేయిగూవ్యముల విలువగల నగలు నాయొద్దనున్నవి. అవి మీఁలోనంగెదను. వాటిని నేడే విక్రయించి మంచి గుడ్డల యంగిడిని బెట్టుడు. లేవని దినముదుకారముఁ బెట్టుటకు మంచి ముహూర్తము.

తుకారాం—మీ తండ్రి ఆ నగలను నీవు ధరించుకొనుటకై యొసంగి యున్నాడు కాని నా సర్తకమునకై యిచ్చియుండలేదు.

జీజీబాయి—నాథా! మీరేల జడియవలెను.

జే॥ గీ॥ తరుణి సొత్తుల హరియించు • తలఁపుఁగలిగి

తెమ్ము మెఱుంగును బెట్టించి • తెత్తు ననుచు

బలికి కులటల పాశ్చయు • వారు లేరె ?

కోరి నేసీయ నగలను • గొన వదలె?

14

నన్ను బలవంత పెట్టికాని లేక నాయనుమతి లేకుండఁగ కాని నా నగలను మీరుఁ దీసికొనుట లేదు కదా. అదియును గాక మనసంసారమును వృద్ధిజేయుటకే వ్యయపఱచ సున్నాము కాని యితరకార్యములకుఁ గాదు కదా. నా సంతోష పూర్వకముగా నే నొసఁగెదను.

తుకారాం—సతీతిలకమా! నీవు చెప్పనది సత్యమే కావచ్చును. ఆ యాభరణముల నీతండ్రి నీకొనంగి యున్నాఁడు. నే నవి దీసికొన రాదు.

జీజీబాయి—నావస్తువు లన్నియు మీవస్తువులుకావా? నేనేమీదావనై యున్నపుడు నా మీది వస్తువులు మాత్రము మీవి కావా? నన్ను మీర లెట్టులైనను జేయవచ్చును. నేను మీ యాజ్ఞను జవ దాటకుండ మెలంగ వలసిన విధి నాపై నున్నది. మీరింక యాలోచింపక తేవే బట్టల దుకాణమును బెట్టవలయును సుడి!

తుకారాం—అయ్యో! నా యంతరాత్మి వలదను చున్నది. చేసికొనిన భార్యసొత్తులఁ దీసికొని నర్తకము జేయు చున్నాఁడను నవపాదము నెటుల భరింప నగును. సఖ! నీవేమైన ననుము; అది నాచేతఁ గాని పని.

జీజీబాయి—(తనలో) అబ్బా! యీయన బుద్ధి మార్పు పట్టు? (తెల యూచి) ఊరక విడువరాదు. చూతము. (ప్రకాశే) నాథా! మరల మొదటికే వచ్చితిరే. మీ మాటలఁ జూడ నాకు వింతగ నున్నవి. భార్య సొత్తులను భర్తకునుకొనుట తప్పా? భర్తకాక యితరులూ తీసికొన వలసినది? మీరింక బదులుఁ జెప్పక కార్యక్రమము నాలోచింపుడు. మీ రీయకొనకున్న నా యా (అర్థోక్తి.)

తుకారాం—వలదు వలదు. సమ్మతించును. ఆనఁ బెట్ట వలదు.

జీజీబాయి—నరే అట్టులైన నింక నన్నియుఁ జక్కఁ బడును. పుడ్డల నేమ మారయదము రండు. (నిష్క్రమింతురు)

—* ద్వితీయ రంగము *

(ప్రవేశము:— తుకారాం సేట్ దుకాణమున నిరు ప్రక్కల వలు విధములగు గుడ్డలు వరుసగాఁ బెట్టికొని గూర్చుండి యుండును. తుకారాం—

చ॥ ఘనమగు దేవు నాలయముఁ • గట్టి విఠబకు సేవజేయఁగా
ఘనమతి నెంచి యా పగిదిఁ • గట్టి ధనంబును గోలుపోవుట

గనుగొని తండ్రిబెట్టిన నా • గర్త తెగనమ్మి యొసంగె నాకు నా
వనజ దళాక్షి యీ కలి! • వంటి వధూటి జగాన నుండునే. 15

ఉండదు. నిజమాస్త్రీలు దురాశా బద్ధ చేతస్కలు. నానతి అటు
వంటిది గాదు. నాకన్న నామె మహా సుభావురాలు. నాదీనావస్థ నవ
లోకించి నిముసమైనచు సహింపక తన కత్యంత ప్రియతమము లగు
నగల నూడ బెరికి బతిమాలి సంవిధానము జేసి యిచ్చి వాని నన్నిటి
విక్రయించి వర్తకమునకు వలసిన వానిని జెచ్చి పెట్టి యున్నది కదా!
ఇట్టి సుగుణాలరాసిని విధి నాకుఁ గూర్చి నందులకై నే నెంతయో సంత
సింప వలసి యున్నది. విధాత తా నొక్కొకపుడు దంపతులఁ బరీక్షిం
చుటకై వ్యత్యస్తముగఁ గూర్చుటయు గలదు కాని; అట్టి విపరీతము
మా యెడఁ జేయలేదు.

జే॥ ౧॥ సుగుణ ములనెల్లఁ దానొక • చోటఁ గూర్చి

అబ్బ కాఁతుల గలుగు సో • యగముఁ జేర్చి

ధర్మనిఁ బుట్టించె నా • పాతకు ధాత

లేని యెడ నా కర్మగతి • యే నిజంబు.

16

స్త్రీలకు నూపమునకుఁ దగిన గుణముండట యరుదు. నా నతి
యన్ననో రెంటిటను ఏసి పోవునది కాదు గాని నే నొక్కొకపుడు
గృహ కృత్యముల విచారింపక విసుగున నామెపై గోప పడు చుండును.
ఆమె దానికయి నగఁగఁడును. కాని; ఆవగ మరల క్షణ మాత్రమున
భక్తిగ మారు చుండుటచే; ఆపె కది యొక లోటు కాదని భావింప
వలసి యున్నది. ఇప్పు డీ కలియుగమున భర్తలను సింగఁ బట్టి చీపురు
కట్టల పాలుఁజేయు అధమ యువతుల వలెఁ గాక పతిసే వైవముగా
నెంచు భార్య లభించినందుకు నా పూర్వ జన్మ సుకృతి ఫలము గాక
వేరే మున్నది. నాకు న్యత్రి రేకముగ నడచు నదియే యై యుండిన నా
హరిభజన యేమై యుండునో. ఆ పాండురంగని కృప నా యందుండ
అట్టి చిక్కు లేలఁ గలుగును. ఇంకను నా దుశాణములోని వస్తువులఁ
గొనుట కెవ్వరును రాలేదు. ఎవరైన వచ్చు వఱకుఁ గాలమును వృధగా
గడుపుట కంటె యా హరిని స్మరించు చుండెద.

సీ॥ చేపనై వేదాల • చేకొంటి వపుడు ము
 స్నీటి లోపలఁ జొచ్చి • నీర జాక్ష
 భూదేవి జలముల • మునిగి యేడ్చుచు నుండ
 నీవేగి కావవే • నీర జాక్ష
 దనుజుల వ్యధలచే • దపించు ప్రహ్లాదు
 నీవు రక్షింపవే • నీర జాక్ష
 రామ చంద్రుండవై • రాతిని నాతిగా
 నీవొన రింపవే • నీర జాక్ష
 శే॥ గీ॥ అమరు లన్నభోన బలి దును • మాడి వాని

నీవు మోక్షం బొసంగవే • నీర జాక్ష
 అట్లులే నన్ను మోక్షాని • కనుచు మయ్య
 పండిరూపాన సింహం • భక్తుల గొలతు

17

హరీ! వైకుంఠవాసా! నీవాసుని రక్షింపుము. పాండురంగా! నీ
 వేగతి (అని చేతుల జోడించి కన్నుల మూసికొని దేవుని ధ్యానించు
 చుండును.)

ప్రవేశము :—జిత్తుల జీవన్న.:—

జిత్తు—నేడు శుకారాంనేట్ మకాణముఁ బెట్టి యున్నాడని వింటిని.
 అతఁడు తనకాలము సంతయు హాభాసము నందు గడుపు వా
 డే కాక న్యాయ ప్రవర్తనఁడు. ఎంతటి కష్ట కాలము వచ్చినను
 బొంకు వాఁడు కాఁడు. అట్టివాఁడు వర్తికముఁజేసిన ముందు
 నకు రాగలఁడా. అట్టి వానిని మోసముఁ జేయుట కడు సుల
 భము. నేడతనిని నెటుల్పైన మోసముఁ జేసి తీరవలయును.
 తోడు లేక కార్య సాధనము మిగులఁ గష్టము. (అటు నిటుఁ
 జూచి) ఓహో! నామిత్రుఁడు టక్కరి సుందరము వచ్చినటు
 లున్నది. అతనితో ఆలోచించి చూచెదను.

ప్రవేశము :—టక్కరి సుందరము.

టక్కరి—(జిత్తుల జీవన్న నవలోకించి) “వెత్తుకఁ బోయిన తీగకాళ్ళకుఁ
 దగిలిపట్లు” కికొఱకే నే వెళ్లుచుండ యిచటఁ బ్రత్యక్షమైతివి.

జిత్తు—ఎందు నిమిత్తము.

టక్కరి—నీకు దెలియదా? మనకు మంచి సమయము దొఱకినది. వేడు తుకారాంసేట్ దుకాణముఁ బెట్టియున్నాఁడట. అతఁ డమా యకుఁడు. కనుక మన మోసమును బ్రయోగించుట కిదియే మంచి తరుణము.

జిత్తు—నేను ముందుగనే యోచించి నీ కొఱ్ఱకై వచ్చుచుంటిని. దీని కింకనుఁ దగిన వారినిఁ బిలిచికొని కలసి వెళ్ళిన బాగుండును.

టక్కరి—ఎందరో యందుకు మన మిద్దరముఁ జాలదా. టక్కరితన మున నన్ను మించిన వాఁడు లేకుండినందున గదా! మీరు మెచ్చి “సుండరమను” పేరునకు “టక్కరి”యను బిరుదు నొసంగితిరి. నాసంగతి (అర్హోక్తి)

[ప్రవేశము—వాసుదేవుఁడు.

వాసు—ఓసలోసలో! ఇప్పుడు బిరుదుల కేను దువ కావలసినన్ని తిగిలించు కొనవచ్చును. ఒక రీయవ సిన పనిలేక. ఇంకొకటి కావలసియున్నఁ జెప్పము. నే నొకటి కూడ నొసంగెద. బంగారు పతిక మేమైనఁ గావలసియున్న యిరువది రూప్యములఁ దెచ్చియిమ్ము. రెండు దినములలోఁ జేయించి ఒప్పుమతి నొసంగెదను.

టక్కరి—ఇక వది రూపాయ లెరుకురా.

వాసు—(ఆశ్చర్యమతో) ఎందులకా! నవన నా పదనైదు రూపాయలు, పతికముఁ జేసి నందులకుఁ గూలి మూడు రూపాయలు, చేయించి నందులకు నాకు రెండు రూపాయలు.

జిత్తు—సెబాసు. నీవంటి వాఁడే మాకుఁ గావలసి యున్నది.

టక్కరి—నాకు పతికము లక్కఱలేదు. తెమ్ము. కావలసిన యింక రెండు బిరుదులఁ దగిలించు కొనలేనా.

జిత్తు—నీకై నీవే పెట్టుకొనిన నేమి ప్రయోజనము.

టక్కరి—నీ కింకను దెలియదా. మన సుబ్బారావు పంతులు బిరుదులు లేకున్నఁ గ్రోత్తవారు పలుకరింపని కాఁబాలు, జేనేడు భూమి

లేకున్నను భూస్వామి యనియు రెండు గృహముల కధికారి యనియు, ధనవంతుని యల్లుడనియు బిరుదులను తగిలించు కొనిన సంగతి మీకుఁ దెలియదా. అటులనే నేను గూడ నా చర్యలకుఁ దగిన తోకల నంటించు కొనిన తప్పేమి.

వాసు—నీ తోకలు కాలి పోను. బిరుదు లెందుకోయి. నీసేర్పఱి తన మునుఁ జూపిన మంచిదో లేక చెడ్డదో చూచిన వారే యెసంగుదురు.

జిత్తు—ఇక్కడ జాలును. మందరం! మనకుఁ దోడు వాసును గూడ బిలుచుకొని పోవుదము. ఇతఁడు మనకంటె చతురబుద్ధిఁ గలవాఁడు.

టక్కరి—మంచిది.

వాసు—ఎందు నిమిత్తము.

జిత్తు—మన మోసమును ప్రయోగించుటకు.

వాసు—ఎచ్చల.

జిత్తు—తరువాతఁ జెప్పెదను.

వాసు—తుకారాంసేట్ దగ్గరనే కదా.

టక్కరి—నీ వెట్లు కనుఁగొంటివి.

వాసు—నాకుఁదెలియని వున్నవా? అతఁడు నేఁడు కొత్తిగ వర్తకముఁ బ్రారంభించెను. అతఁడుదక్క యితరులు మనకు లోబడుదురా?

ప్రవేశము—సుబుద్ధి ప్రక్కనుండి వారి మాటల వినుచుండును.

జిత్తు—అతని దగ్గఱకు మన మేయిపాయముతోఁ జోదము.

టక్కరి—యోచింప వలయును.

వాసు—నీకు లక్కరి యను బిరుదు మే మిచ్చినది మాదే యవివేకము గా నున్నదే. నీ టక్కరి తనమును బ్రయోగింపుము చూడము?

టక్కరి—ఏ మట్లనెదవు. నా శక్తిఁ జూడుఁడు. ముందు నేను వెళ్ళి యొక ప్రక్క నిలిచి తుకారాంతో బేరమాడు చుందును. అతఁడు నాతో మాటాడు నప్పుడు మీరింకొక ప్రక్కకు వచ్చి ఒక్కొక్క వస్తువే కాఁజేయుఁడు.

జిత్తు—తిరిగి చూచినఁ బ్రమాదము వాటిల్లును.

నాను—అటుకాదు. నేముండేగి మాటాడుచు ఒక వస్తువును దీసికొని పుళీలించు వానివలె నటించి నాణ్యమును జూచుటకు (చిత్తుల జీవన్నతో) నీ కొనఁగెదను. దానిని నీ సతనికిమ్ము అతఁడు పరీక్షించుచు వెడలిపోవును.

త్తు—ఈ రెండు నెఱవేఱక పోయిన

టక్కరి—నేనుండ లేదా. నాచిరుదు వృథా యనిపించు కొందునా.

నాను—అయిన ముందుగ చిత్తుల జీవన్నను బంపుదము.

త్తు—అదిగో అప్పుడే హిందువుల కార్యక్రమమునకుఁ బూనుకొంటి నీ.

నాను—హిందువుల కార్యక్రమమన్న?

త్తు—ముందుఁ జేయఁ దలంచు కొనిన దొకటి తరువాతఁ జేయునది వేరొకటి. ముందు టక్కరి సుందరమును బంపుదముకొన లేదా?

నాను—అగును.

టక్కరి—అయిన మీరు వెనుక రండు. ముందు నే నేగి మాటలాడుచుండెద. (అని మెల్లగ తుకారామును సమీపించును.)

శిష్యుడు—(తినులో) బేరా! గ్రోహు లెంతి కార్యమును జేయఁబూని పనిరి. న్యాయ ప్రవర్తనఁడగు తుకారామునా వీరు ద్రోహము చేయఁ బూనుట. దుర్మార్గులారా! మీరు చదివిన చదువు యీ తిరునఁ బఠముమీద. పశుశుల్కులుఁ జేయ నెఱసిన పనుల మీరు శిష్యుల కది కాలమహిమ గదా. మీ యాట లెటుల సాగి వచ్చునో చూచెద. (అని చాటున నిలచి యుండును.)

టక్కరి—(తుకారామును సమీపించి) నేటికీ! మహారాజ్! రాం రాం (అని సమస్కరించును)

తుకారాం—(కన్నులఁదెరచి) నాయనా! ఎందులకు వచ్చితివి. నాతో నేమైనఁ బని యున్నదా లేక వస్తువులను గొనుటకు వచ్చితివా?

టక్కరి—నా కొక తలగుడ్డ కావలయును. ఒకదాని నిండు చూతము.

తుకారాం—చూడుము. (అని యొక దాని నిచ్చును)

టక్కరి—(ఇటునటుఁ దిప్పుచు) ఇంతకంటె మంచివిలేవా?

దలించ కుండిన యీ సంసారమును బోధింపి యెన్నఁచో యడవులఁ జేయుండును. అటులఁ జేయునను భయము తోడనే నే నపుడపుడు హఠాత్ క్తి కంఠరాయములు గలిగించు చుండును. (యోచించి) ఈయన నిద్రించు చున్నాడు. వ్యాపారమున సప్తముఁ జెచ్చి నందులకు నిద్రా భంగ మొనర్చి మంద లింతునా (ముందున కేగి యోచించి) వలదు వలదు. పతి నిద్రాభంగముఁ జేసిన సావము సంభవించును. ఆయన మేల్కొను వలకు నిందే యుండెద. (వినుట నభిసయించి) యేమోకలువ రించు చున్నాఁడు. నినియెడఁ (ప్రక్క కొంగియుండును.)

తుకారాం—(పరుండి నిడుకొని) పాండురంగా! పోకుము పోకుము. అయ్యో! నా వేరును మాట్లా నా యింట భుజింపకఁ బోయెద వా? నే నేమైన బోలుఁజేసితినా ఈ పాని సంసార సాగమునఁ బడి నిన్నుఁ దెలిసి కొనఁ జాలఁడని కోవమా? నేను గూడ నీవెంట వచ్చెద నిలుము, నిలుము. (అని లేచి కూర్చుండును)

జీజీబాయి—నాథా! ఏమి కలువరించు చున్నారు?

తుకారాం—తరుణీ! నీ వెల్లుడు వచ్చితివి. పాండురంగనిఁ జూడ లేదా. పిలిచినను నిలువక పోయెను. భజన చెయుదము రమ్మ. మరల వచ్చును.

జీజీబాయి—(కోవముతో) పాండురంగ! ఎవ్వరును రా లేదు. మీ రూరక వాగకుండు. మీ బోటి వానికి ఆయన కసఁబడునా? కసఁబడి మిమ్మేమైన రమ్మని పిలిచెనా?

తుకారాం—ఏమనెనా తుకారామా! భిత్తిల్లక నన్ను భజంపు చుండుము. నీ కిప్పటి నుండియు “నేట్లతుకారాం” అను పేరు కూడదీ. “భక్తతుకారాం” అని నేను నామకరణము చేసితిని. నీకిక మీఁడట కవిశ్వ మలసకును వేదాంత గ్రంథములను వ్రాయు చుండునుని జెప్పి యదృశ్యుడయ్యె.

జీజీబాయి—మీ యీ కల్యాణోని మాట్లా నమ్ముటకు తిక్క తిమ్మక్క లేరును లేరు.

తే. గీ. కలను గాంచిన దెల్లను • కల్ల గాక
 సత్యమని నమ్ము వారనీ • జగతిఁ గలరె
 తుకారాం—కాదు సత్యంబుఁ గాంచితిఁ • గన్నులారఁ
 బొండురంగని నాదేవుఁ • బొప రహితు.

19

ఏమి! కలయని పరిహాసముఁ జేడవవా. నేను జాగ్రత్తావస్థలో నుండి యిండుకఁ గన్నులమూసికొని, అచింతము నొకసారి ధ్యానింప నాకట్టెదుట నిలచి, పైమాటలఁ జెప్పి కన్నులు విప్పి వీక్షించు సరికి యదృశ్యుడయ్యెను గదా.

జీజీబాయి—నాధా! మీ దేవుని పూటలు యున్నాడనిండు. దుకానము గది యేగు చేసితిని. వస్త్రము లన్నియు బీదలకు దానము చేసిన మన ధనము నచ్చు పెట్టు. ఇంక వర్తకు లందఱు మీరు దివాలాతీసి నారిన నదంతి చాళింపఁ జేసి యున్నారు. అయ్యో! ఇట్టి యనమానమును భరించుట కలదు. వెలుపలికి ముఖముఁ జూప వలయునన్న మనసు రాకున్నది.

తుకారాం—సతీతిలకమా! నా వ్యాపారమున యిండు కంతయు పాపమునకు మూలమగు కార్యమొనర్చికుండ నుండు నటులు మెలంగితిని. ఇతరులు నన్ను దివాలా తీసెననుటకును, నన్యాయముగ మెలంగె ననుటకు.

సీ. అప్పుఁ దెచ్చిన చోట • నరకాసుతోఁగూడ
 నిచ్చితి నేహ • యింప లేదు
 వస్త్రపు లమ్ముచో • బలుక నసత్యంబు
 చెడు వస్త్రపులను నీ • సిడగ లేదు
 తెక్కల నెగవ్రాసి • లేని వడ్డిని గట్టి
 కొంపలు నిలుపునఁ గూల్చి లేదు
 నూరు రూప్యములిచ్చి • యాగు నూర్లకు నేను
 గుటిలఁ బ్రేమ • గొనఁగ లేదు.

తే. గీ. నమ్మి వ్రతంబు నిచ్చిన • నిమ్మళిముగ
 నోట దిగమింగి లేదని • సుడువ లేదు

ఇచ్చి పోయిన సాత్తును • నియ్య లేదు

పొమ్మ లుంచును యేంతో • బొంక లేదు.

20

నన్న దివాళా తీసె ననుటకు నే నెవరికిఁ గాని నూటికి యిరు వదియైదు గూపాయల వంతున యప్పుఁ దీర్చలేదు కదా. ఆ స్తినఁతయు గుప్తపరచి నా యొద్ద కాసైనను లేవంటినా. లేక భార్యనగు నీసేన యాస్తిని జేసి యప్పుల నెగరవేసెతినా. లేదు. ఇంక మనకేటికి యవ మానము రాగలదు. నీ వేమియుఁ జెంతిల్లక మన విఘ్నబాధ నేవించు చుండుము.

జీజీబాయి—నాథా! ప్రతిదినము నొకింత నేపు పాండురంగని భజించుచు నే యున్నదాన. వ్యాపారమున మీ రన్యాయముఁ జేయవలెనని నేఁ గోరలేదు. తగిన లాభముతో నమ్మిన చాలునే. ఒక్కొక్క పుడు లాభము లేక పోయినను తెచ్చిన వెలకైనను విక్రయింప వచ్చును. అటులఁ గాక మీరుఁ గొందఱ కుచితముగా నిచ్చిన మనగతి యేమి. సాత్తులుగూడ వృథాయయ్యెనే.

తుకారాం—ప్రేయసీ! నేను ప్రథమముననే జెప్పలేదా. నీ తండ్రి నీకు బరిణయ కాలమున నిచ్చిన నగలఁ దీసి కొననని అప్పుడేల తొం దరఁ బడితివి

జీజీబాయి—నాథా! ఇప్పుడు మాత్రము మిమ్ముల నేమంటిని. నా యా భరణముల మీ కిచ్చితి నని గర్వపడ లేదు.

ఉ. మానిను లెందరో వతిని • మానని భక్తిని పూజనేయరే
మేనధరించి నట్టి తమ • మేలిమి బంగరు సాత్తు లియ్యరే
కానన సీమల్ దిరిగి • కాంతుని నేవనుఁ జేయుచుండరే

యానతి మీర రాదనుచు • నక్కట! ప్రాణముల్ ద్యంబరే. 21

అట్టి వార లెందరో మన భారత భూమిని మని, యిప్పుడు స్వర్గ మున సుఖపడు చుండలేదా. నేను మీకే మొసంగితిని. స్వల్ప వెల గల నగలకై నేఁ బరితపించెద సనుకొంటిరా. సావిత్రి మహా దేవి ముందఱ నే నెంతటి దానను. చంద్రమతి కాలి ధూళి కైనను నేను సరితూగఁ గలనా! పతియానతి సనుసరించి తమ ప్రాణముల

యృద్ధభూమి క్షించి వీరస్వర్గము నలంకరించిన రసపుత్ర యువతీలలా మల గోళి కెనయగుదునా. నా కేలాటి భయము లేదుకాని, ముందు మన కుటుంబము గతి యెటులగునో యని భీతి కలుగు చున్నది.

తుకారాం—ఎందులకు భయపడ వలయును. భయపడిన మన కష్టములు తీరునా? పాండురంగని దయముండు వఱకు మనము సలక్షణముగ నుండుము. సఖ! యిప్పుడు మన మేమైన దారిద్ర్య మనుభవించు చున్నామా.

జీబిబాయి—మనము దారిద్ర్య మనుభవించక సుఖముగ నున్నామా? ఒక్కొక్క పూట నేళ కన్నము లేక బిడ్డలు పరితిపించుచుండుట మీ రారసిన సహింశురా.

తుకారాం—సతీతిలకమా! మన మొక్కపూట మైనను భుజింపక పస్తు పడినది లేదే. ఇప్పుడు మనభరత ఖండమున నొక్క పూటకైనను తినుట కాహారముఁగాని త్రాగుటకు గ్రుక్కెడు గంఠిగాని లేక యేడు కోట్ల ప్రజలు మలమల మాడు చుండుట నీకుఁ దెలియదా! నీవే యిటు లనుకొనిన వారెటులఁ బరితపింప వలయును.

శే. గీ. చేయఁ బోయినఁ బనులు లే • వాయె దగిన

పనులఁ జూపెడి వారలు • గనులఁ బడరు

యెటులఁ బ్రతుకుచు నున్నార • దేము కాని

శైలియఁ గరెదు వారలు • దెలుపరై

కనికరము లేక వారిని • కఠినమతిని

సృష్టి జేసెను భూమిపై • స్రష్టతాను.

22

జీబిబాయి—నాథా! మీమాటలు సత్యము. వేదవారిని జూచినఁ జాలి గల్గును. నాథా! వారిలో సహితముఁ గొందఱు దుర్మార్గులున్నారు. వారికిఁ దగిన పనులఁ జూపెడి వారున్నను పనులఁ జేయుట కష్టమని

సీ॥ బలశాలు లయ్యుతా • బలహీను లనుజోలి

యింటింట ముప్పైత్ర • నేగు వారు

తిరుపతి కొండకుం • దరలు చున్నామని
 గడియించి ముల్లెల • గట్టువారు
 మూఁగ వారలమని • కాగితమునుజూపి
 ధనమును హరియింప • దలఁచు వారు
 వాయిద్య ములతోటి • పాటలఁ బాడుచు
 గుమ్మకూడి యాచింప • గోరు వారు

తే. గీ. కనులఁ గల్గియు వేచని • కల్లలాడి
 నందు గొండుల యాచించు • మంద మతులు
 బయలు దేరుచు నున్నారు • బ్రతుక వేచ్చి
 చెమట నూళ్ళి గడించుట • చేతఁ గాక. 23

తుకారాం—తిరుగ్గీ! నిక్కమువచించితివి. బీడ వారలల యూచించి
 నను కొంత మెచ్చవచ్చును. కొండలు యిటీవలఁ దమయుక్తి
 నెవ రెఱుంగరని గౌరవ యుతమగు భక్తాటనమునకుఁ గడంగు
 చున్నారు. ఎట్లన,

తే. గీ. పాశశాలను గట్టింతు • బాలు రకును
 బీడ వారికి నన్నంబు • బెట్టదలఁతు
 వడుగుఁ జేయంగవలె నొక • వటువున కని
 బ్రతములఁ జూపి వలలను • బన్ని పినవఁ
 మంచి మాటల ధనము గ • డించు చుండ్రు
 కపట వేనము తోడిని • క్కాల మందు 24

ఇతర దేశములయందు శతవృద్ధులును, అంధులును, వికలాంగు
 లును, దప్ప నితరులు బిచ్చమెత్తరాదను నొక కట్టడి గలదు. మన దేశ
 ముననో అటులఁ గాక ప్రతివారును బిచ్చమెత్తి తమ జీవనమును సుఖ
 ప్రదము గావించుకొను చున్నారు. మన వారు శ్రమల కోర్చి పనులఁ
 జేయకున్నందున నే గదా! మన దేశమున చేతిపను లన్నియు మాసి
 పోయి ప్రతిదానికిని యితరుల నాసింప వలసి వచ్చినది. అందువలననే
 మనము దారిద్ర్య మనుభవించు చున్నాము.

జీజీబాయి—నాథా! మీ పలుకులు కలజన సమృతంబులు. ఇందు
వలన మనదేశము దాద్ర్యమునకు లోనై యున్నను, దాన
పనుల కునికిపట్టసి యితరులచే భాగదలము. గనుక మన
దేశమాతకు నెటులఁ జూచినను గౌరవమే కలుగు చున్నది

తుకారాం—

చ॥ పట్టిన మేని కండలను • మోహము జెంద నొసంగు రాజులున్
బొట్టకు లేదు నాకనిన • భూముల నిచ్చు ధనాఘ్య లార్జమై
తిట్టిన గాని లేడనుచుఁ • బెట్టక నర్థమా నూర్చు సజ్జనుల్
దిట్ట తనంబునున్ గలుగు • ధీరులు భాగస భూమి పేర్వడన్. 26

వేశకు వచ్చిన యతిధికఁ బెట్టక దాము గుడువనివా రెవరన్న
ముందు భారతీయులను జెప్పి, పడవ యన్య దేశీయులను విప్రులని
యున్నదికదా. అటుల జేయుచున్నందున నే మన దేశమున భిక్షకుల
సంఖ్య దిండినాభి వృద్ధిఁ బొందు చున్నది. ఇంతికినుండి యీసను బిచ్చ
గాండ్ర స్థితిని జూచి బిచ్చమిడుచు తక్కిన వానికి దగిన పనులఁ జూపు
చుండిన మన దేశము చాల బాగు పడఁగలను.

జీజీబాయి—నాథా! ఏమి! అతిఘోరి కన్న విడిదిఁ నున్నదాన యాచ
కుల సంఖ్య వృద్ధి యగుచున్న దనిన మీ యభిప్రాయ మేమొ
నెలియ నలెను.

తుకారాం—అతిఘోరిని సత్కరింప రాదని నా యభిప్రాయము గాదు.
ఇతర విధమున సంపాదించు కొన శక్తిలేని వారిని సత్కరించియే
తీరవలయును. తక్కిన వారికి దగిన పనులఁ జూపి కాపాడ
వలయును.

జీజీబాయి—నిక్కము పంచితిరి. అయ్యో! నాథా! మీ పలుకుల
యందేమున్నదో కాని; నను వచ్చిన పని మఱచి యేమేమొ
మాటలాడఁ దొడఁగితిని.

తుకారాం—నీకేమి కావలయును.

జీజీబాయి—ఏమియు లేదు. మనకు రావలసిన యప్పులను పసూలుఁ
జేసి ఆ ధనముచే మఱియొక వ్యాపారముఁ జేయుఁడు.

తుకారాం—అప్పియ్య వలసిన వాగు తమకడ ప్రస్తుతము లేదని నొక్క చెప్పచున్నారు. వాని గట్టిగ యిడిగి తొడిట పరచిన నేమి ప్రయోజనము. తొందట జేసిన లేదందురు. అప్పుడేమి చేయ గలము. న్యాయస్థానముల కేగ వలసి వచ్చును. న్యాయ స్థాన మున కేగుట నాకు సరికాదని తోచు చున్నది. అటుగాదు దగ్గర లేనపుడు మనగతి కూడ యంతేకదా.

జీజీబాయి—అవ్వలను రాబట్టు విధాన మిదియా.

తే. గీ. అవ్వ నడిగిన లేదని • జెప్ప కుండ

వెంటనే యిచ్చు వారలు • కంటఁ బడరు

అడిగి రాబట్టుట యిప్పు • డవస రంబు

“అడుగ కుండినఁబెట్టినే • యమ్మ యైన.”

26

మీ రటులఁ జేసికదా ముందు వర్తకమున నష్టము దెచ్చితిరి. మనకు రావలసిన ధనమిప్పుడు రాఁగితిరి కదా. అటులైన నేను మా తండ్రి కడకేగి కొంత ధనమును గొని తెచ్చెదను. దానితో నైన వ్యాపారముఁ జేయుదురా?

తుకారాం—నీకెందుల కింత కష్టము. నీవేగి నీతండ్రిని ధనమడిగిన యతఁ డియ్యకున్న నేమి చేయుదువు. నీ మగఁడు నిన్నుఁ గాపాడఁ జాలడా యని యతఁ డనిన నే నేమన వలయును?

జీజీబాయి—ప్రాణేశ్వరా! మా తండ్రి యంతటి యవివేకుఁడు గాఁడు.

మీరన్న యాతనికి మిక్కిలి శౌరవము, మతియు నాపై యను రాగము మిక్కుటము. నేనడిగిన ధనముఁ దయ్యక నిరాకరింపఁడు.

తుకారాం—అతని యాచించుట కంటె యవమాన కార్యము వేరొకటి యున్నదా. అడిగిన లేదనఁ జాలక కొంత ధన మొసంగినను మనకేమి చాలును. అదియుఁ గాక.

తే. గీ. మనకు లేకున్న నితరుల • ధనము తోడఁ

జేయు వర్తక మెప్పుడో • చెడును వినుము

“తల్లి పాలను త్రాగెడి • పిల్ల బలము

పోత పాల్దొగు శిశువుతాఁ • బొందఁ గలద”.

27

జీజీబాయి—నాథా! మతేమి చేయ వలయును. మీ మాటలు నా కంత సమంజసముగ నుండుట లేదు.

తే. గీ. మనకు లేదాయె నేజోయి • జనకు నొద్దఁ

దీసి కొనివత్తు నన్న మీ • రాన గొనరు

“అమ్మ పెట్టదు మతియేరి • నడుగ నీదు”

యనెడి యర్యోక్తి మీకడఁ • గనగ నాయె.

28

అయిన ముందు మీరేమి చేయఁ దలఁచు కొన్నారు. మన గతి

యింత యేనా?

తుకారాం—మనగతి యింతయేనా యని యడుగుటకు మన కేమైనది.

పాండురంగని దయచలన సుఖముగ నున్నాము. ఇంక నేనేమి

చేయఁ దలఁచు కున్నాననియా నీ వడుగునది. వేదాంత గ్రంథ

ములను రచింపమని నాకా దేవుఁడు సెలవిచ్చి పోయెను. ఆ

మహానుభావుని మాట మీర నా వశముగాదు. కనుక నీవు

వెంటనే లోపలికేగి కొన్ని తాళ పత్రములను గంటమును సిద్ధ

పరుపుము. నేడే ప్రారంభించెదను.

జీజీబాయి—నా చేతఁ గాదు. మీరే జేసి కొనుఁడు. మీ యిష్టము

మీ స్థిల యిష్టము. నాకీ సంతారము వద్దు. (అని నిష్క్రమిం

చును.)

తుకారాం—స్త్రీలు చపల చిత్తులనుట పెద్ద వారి తిప్పు కాదు. నీ

నెంత బోధించినను దేవుని నమ్మకున్నది. నీను న్యాయపారము

చేయక పోతివని యలిగి పోయెను. నీను కూడ వెళ్ళి యామె

బుద్ధిని మంచి త్రోవకుఁ దిప్పఁ బ్రయత్నించెద.

(నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

తు కారాం

ద్వి తీ యాం క ము

(వృద్ధిమ రంగము.)

[ప్రవేశము—పద్మ సర్వహారి యను వేశ్య గృహమునందు.

పద్మ—(నిలువబడి వ్యసనముతో)

ఆ. వె. బ్రాహ్మహస్త ములను , బాధించితిని లేక

గోవు లఁగొని బల్కి , గోసి నానొ

కావ రమున నన్య , కామినీ రతుఁడైతొ

పూర్వ పాప ఫలముఁ బొందఁగంటి.

29

ఎన్ని యాచరింపనిదె యీవిపన్మహా సముద్రమునఁ జిక్కుదునా.

ఈ పాడు జన్మకుఁ బొందఁగలుగుదునా. బొందితినిపో; యీ మాయ

లాడి చేతఁ బడి యిట్లుం బరితపింతునా. ఔరా! నీనొక హీనకుల

సంభాత నట. పుట్టిపురుడు ముగియక ముందె నా జనని పర లోక

మున కేగెనట. అంతట నా తండ్రి పసి బిడ్డనై యున్న నన్ను సాకఁ

జాలకఁ బరితపించు చుండ నాయంద చందములఁ గాంచి; యీ పాపిని

యగు సర్వహారి యేబది రూపాయలకు నన్నుఁ గొని పెంచెనట.

అకటా! ఇది నా పూర్వ పాప ఫలముఁ గాకున్న నా జనకుఁడు కాసంత

ధనమునకై దీనికి విక్ర యించునా. ఈకాలమున భాగ్యవంతు లెందరో

బిడ్డలు లేక పరితపించు చుండ పారి కొనఁగక యీ రాక్షసికి విక

యించుట నా కర్మ ఫలమే గదా. గుణవంతు లెందరో యుడం. మా తండ్రి కన్నులకు యీ కులటాంగనయె కనబడుట నా తల వ్రాతగాక వేరేమున్నది. నేజన్మించినది హీన కులమైనను నా కాకులమె బాగుండి యుండును ఈ సర్వహరి తెగ మాజాతికంటె యెక్కువ యని యందురే కాని; యీ ప్రపంచమందున్న కులములలో నెల్ల హీనకులమని తెలియరు. ఈ నా పెంపుడు తల్లి యగు సర్వహరి మా కులముగో నెల్ల గౌరవముఁ బడయుచు వేశ్యామతల్లి యనిపించు కొనినది. ఔరా దీనిచేఁ బెంపబడి నందున నా కులము గూడ వేశ్యాకులముగ మాత్రనే. ఇన్ని దినములు చిన్నదానపై యున్నందున నా కంత కష్టము దోచలేదు. ఇప్పుడు వయసు వచ్చినది మొదలు ఆదుర్భాగ్యురాలు నన్ను వేశ్యావృత్తికిఁ బురి కొల్పించున్నది (అయిష్టమును జూపుచు) అబ్బా! ఆపాడు వృత్తికి నే నెట్లులేయ కొందును. నా యంతరాత్మ వలదను సమ్మచున్నది. ఆ వృత్తికి కించిన,

సీ. ముసలి పీనుఁగ్లున • ముక్కడి తొత్తెన

౪

చనువుతోఁ గోరిట • దనుప వలయు

అంగహీనుండైన • నతి దగ్ధుండైన

మురిపెంపు ముద్దుల • మురియ వలయు

నయనునఁ బిన్నైన • బలు రోగయుతుండైన

బక్కపై యొకటిగాఁ • బండవలయు

కనినమానిసియునఁ • గడజాతివాండైన

యింపుతో వసుల నా • గింప వలయు

శే॥ గీ॥ ఎవరుఁ బలచిన సరియని • యేగ వలయుఁ

నేగి దండంబుఁ దప్పక • నిడగ వలయుఁ

జేయు మనుకార్య ములనెల్లఁ • జేయ వలయుఁ

గటకటా! వేశ్యలకు నిఱు • గలదె సుఖము.

30

ఔరా! యంతటి పాపకార్యమెందైనఁ గలదే నాపెంపుడు తల్లి యగు సర్వహరి నన్నిట్టి కార్యమున కియ్యకొను మని ప్రోత్సాహ పరచినది నేను కలలో నైన ననుకొని యుండ లేదు కదా. మనమీవృత్తి

మానుదమన్న నాపై బడి చంపును. ఆమె మొదటినుండియు యిరువురి విటాధములకు లొనై యున్నది. ఆమె కొంతవయసుఁ జెల్లివదై నంతనె వా రామెపై యనురాగమును జూపకుండ రాబడి తగ్గునని వారికి నన్నొప్పుగింప నెంచఁగా వారును సమ్మతించి రఁట. ఇట్టి దెండ్రు నఁగలదే. నామేనఁ బ్రాణము లుండు వఱకు ఆకార్యము కాఁజాలదని నాతల్లితో తగవులాడితిని. వా రేయూరితో వెళ్ళి రేపటి దినము రా నున్నారట. వారే తెంచిన వెంటనే, నేను వారి వశముఁ గావలయునట. ఆ దుర్మార్గులు మొదటి నుండియు నా తల్లిని ప్రేమించిరి గదా. నేను సర్వహరికిఁ గలుగక పోయినను ఆమెను నా జననిగా భావించితిని. అట్టియెడ నే వారికి బిడ్డ నగుదు గదా. పుత్రినా ప్రేమించుట ఔరా! కాలమహిమ. అందులకేగదా యిప్పుడు ధర్మ మడుగంటు చున్నది. ఇన్నిటికిఁ గారణము ఈ వేశ్యాకులమే గదా. ఈ పాడుకుల మెన్నడు నసించునోకదా. ఆపాపిని నేనెంతఁ జెప్పినను వినకున్నది. (అటునిటుఁజూచి) ఆరాక్షసి వచ్చినటులున్నది. ఏమి తెలియని దానివలెఁ గూర్చుండెద.

ప్రవేశము—సర్వహరి

సర్వ—పద్మా! ఏమి చేయు చున్నదానవు.

పద్మ—ఏమియును చేయ లేదమ్మా.

సర్వ—ఏమో యోచించి చెప్పెద నంటివే; యేమి యోచించితివి.

పద్మ—దేనిని గుఱించి చెప్పితిను.

సర్వ—(కోపముతో) దేనిని గూర్చి చెప్పితిను. అప్పుడే మఱచితివా?
నీ బుద్ధి నీ స్వాధీన మందుండిన గదా మఱువకుండుట.

పద్మ—అటులఁ గాదమ్మా! (అర్ధోక్తి)

సర్వ—ఇంకెటులమ్మా! (అర్ధోక్తి)

పద్మ—నీ వెన్నియో పనులను జెప్పు చుందువు. ఇప్పుడు నీవే కార్యమును గుఱించి ప్రశ్నించు చున్నాను. తెలిసినఁ గదా తగిన ప్రత్యుత్తర మొసఁగుట

సర్వ—చెప్పలేదా వారు తేపో యెల్లుండియో రాఁగలరని, వారే తెంచి యేమైనదని యడిగిన నే నేమన వలయును. |

పద్మ—అమ్మా! ఆ విషయమై యింకను యోచింప వలసి యున్నది.

సర్వ—గయ్యాల్! ఎన్ని మాటలు లడిగినను యోచించు చున్నానని చెప్పెదవు. ఇక నీ యాలోచన ముగియు టెన్నడు. నీవాకార్య మునకు సమ్మతింపక తప్పదు. తెలిసినదా?

పద్మ—(తనలో) దైవమా! యేమని ప్రత్యుత్తర మీయవలయును. నే నేమి మాటలాడినను మాటకు ముందు నాపైబడి కొట్టును. ఆమె యిష్టమును దీర్చుద మన్న నా యంతరాత్మ యించు కైనను సమ్మతింపదు. అయినను కానిమ్ము. (ప్ర)కాశముగా) అమ్మా! నే నొకటి యడిగిన కోపమురాదుగదా!

సర్వ—(మఃఖము చిట్లించుకొని) అదేమొ కానిమ్ము.

పద్మ—అదిగో. అపుడె కోపపడు చున్నావు.

సర్వ—(విసుగుతో) కోపము కాదమ్మా. అదేమొ త్వరగా జెప్పుము.

పద్మ—అమ్మా! నన్నెవ్వరికైన నిచ్చి వివాహముఁ జేసిన బాగుండును. అందునను యిప్పటి కొండటి దుర్మార్గుల వలె ధనాపేక్ష చే ముసలి వానికి మాత్ర మియ్యకుము.

సర్వ—బాగున్నది. నీకు వివాహముఁ జేసిన గదా నీవు ముసలి వాడని భయఁపడ వలసినది, అందులకే నే నుడువున దేమన్న, నీవు వివాహితివు గాకున్న కోరిన వారితో సుఖముగ నుండవచ్చును. అందు వలన మనకు ద్రవ్య లాభము కూడఁ గలుగును.

పద్మ—అమ్మా విధాన సతికి పతి యొక్కనినే నిర్మించి యుండ వలువుర నెటులఁ బ్రేమింతునే. అందునను వేశ్యాంగనల పొందుఁ గోరు వారిలో నొక్కడేనియు గుణవంతుఁ డుండదు కదా.

సర్వ—వేశ్యాసక్తులైన వారు పడుగురిలోఁ గూర్చుండి మర్యాదఁ గాంచుట నీవుఁ గన్నులారఁ జూచుచుండలేదా?

పద్మ—అవును వారిగౌరవ మింతయని వర్ణింప నలవి కాదు.

ఉ. ఎందఱు లేరు వేశ్యులఁ • నేగుచు నుండరె వారి యిండ్లకున్

నందులఁ గొందులన్ మనుగూ • జక్కగ వేసుకఁ జిత్త కాత్తిలో

నందడి జేయు గుక్కల య , శంబును గాంచెడి వారలార్జిమై
బొందిలొ జీవ ముండగనె , బొందరె క్షిప్తము లప్త కప్తముల్ ,

అట్టి వారి బ్రతుకొక బ్రతుకా.

సర్వ—చాలు చాలు. నీ శ్రీరంగ సీతుల బాలింపుము. నశించిన వారే
నశింతురు. మనకేల యాచింత.

పద్మ—అది కాదమ్మా! పాపము వారి యకాల మరణమునకు మనము
మూలకారణ మవుదుము కదా.

సర్వ—అమ్మా! విటుల బ్రేమించు నీతి నీ సంకను బాలియదు. బలిసి
కొనుట కిదియే మంచి సమయము వినుము.

శే|| గీ|| ధనము గల్గిన యన్నార్భు , దాపు జేసి

నియ్య వలయును విటులను , యేపు తోడ

ధనము లేనంత నేవార , దఱుము గొట్టి

వెళ్ళ వలయును నేరొక , వినుని జేర.

32

ఒక్కనినె నమ్ము కొని యుండిన మనకు ధన మెటుల రాగలదు.

కనుక నీ వింతటి నుండియు బ్రతి దినము సాయంత్ర మైన తోడనె
తలవాకిట నిలచి బహున కేగుచుండు విటుల నాకర్షింప జేయుచు
వారిని నీ వలగో వేసి కొనుము.

పద్మ—అటుల గాదే. వార్కిక్త వారె వచ్చినను మన మీయ కొనుట
దోషమై యుండ, మనమై కావలయునని వాచిని బురికొల్పుట
మతింశ దోషము కదా. అదియు గాక శ్రోవన బోవు వారం
దఱును వేశ్యాన క్తులె యుందురను మనక మేమి

సర్వ—ఇందుకే నిన్ను వెట్టి నాన వుట ఈ ప్రపంచ నటన నీ కేమి
తెలియును. నా యుభవమును బట్టి చెప్పచుండ నీవు నమ్మవు.
నాకంటె నీ కనాభవము దక్కున యను సంగతి నీకే తెలి
యును గదా. కనుక వినుము.

శే|| గీ|| వలపు రోగంబు పోక యె , వ్యాడు కాని

నేళ్ళ వాకికి వెళ్ళడు , వెళ్ళే నేని

కంటఁ జూడడు సానినిఁ • గాంచె నేని
సాని బంటగు నిజముగాఁ • జచ్చు వఱకు.

33

పద్మ—చూచి సంతటనె దానుఁ డెట్లగును.

సర్వ—దానుఁ డెట్లగునా. నాడు చూడకఁ బోజాలఁడు. చూచినఁ
డప్పించు కొని పోవుట వాని పితామహుని చేతఁ గూడ కాదు.
ఎందులకన వాడు చూచిన వేశ్య పూర కుండదు. అటుల
యారకుండిన నది వేశ్యా చట్టమునకు విరుద్ధ మగును.

పద్మ—ఁగిరికుండకఁ బరుగెత్తి పట్టి తెచ్చురా? మంచి యుపదేశ మిచ్చె
దవు. అటులఁ బోయిన వారు నవీన శూర్పనఖను గావించిన
నేమి చేయుదురా?

సర్వ—ఓసి మూర్ఛరాణా! బలవంతమునఁ బట్టి తీసికొని రాఁబనిలేదు.
వాడేగు నప్పుడు జేయ వలసిన విధులఁ జెప్పుదను. బాగుగ
సేర్చి కొనుము.

శే॥ గీ॥ విటునిఁ జూచిన యంతనే • వేశ్య తాను
పైట నవరించి కుచముల • బైలు వఱచి
వెంట నేడఁచి చిఱునవ్వు • వేడ్కనవ్వి
కంటి సన్నలఁ జీసియు • యింటఁ జేరి
తుంట విట్టుని తఱుకులఁ • దొంగి చూచి
కిటుకు లనుజేయ కుండిన • విటులు రారు.

36

కనుక వీటి నాధారముగాఁ జేసికొని విటులు నిన్నాకర్షించు
నటులఁ జేసి కొనుము. వాటి నింకను బాగుగ సేర్చికొను వఱకు
దాసులై మెలంగు చుండు కుళాల్ రావుచు, బంగారు గుప్తను, నీకు
దాసులగు నటులఁ జేసెద. వారిద్దరును నాకు యీడు వచ్చినప్పటి నుండి
యింతవఱకుఁ గాచికొని యున్నారు. నాకు యేండ్లు యెక్కువగు కొలఁది
వారికి నాపై యనురాగము తగ్గుటయే గాక ప్రక్కవీధి రాజీవాక్షికి
సందేశ మంపు చున్నటులఁ దెలియు చున్నది. వారు మనయిల్లు
మానిన మన యూదాయ మంతయు మట్టి పాలగును. కనుక వారిని నీ

కడకు వచ్చునటుల యేర్పాటు గావించెదను. వారుగూడ సమ్మతించి యున్నారని నీతో నేను జెప్పియుండ లేదా.

పద్మ—అమ్మా! వారు నిన్ను బ్రేమించి రంటివి. వారిని నీవు భార్య తనభర్త నేధముగ సుఖపెట్టునో యారీతి సంతోష పెట్టి యుండువు గదా!

సర్వ—అవును.

పద్మ—అటులైన వారు నీ భర్తలతో సమానమే కదా?

సర్వ—భర్తలగుటకు నా కేమైన తాళి గట్టిరా?

పద్మ—కాదు. మాట కట్టంటిని. వివాహము జేసి కొనక పోయినను వారి కోర్కెను దీర్చు చున్నందున నీకు బతివరుసయే కావలసి వచ్చును గదా?

సర్వ—అటులనే యనుకొనుము.

పద్మ—నీవు నా ప్రియజననివి కదా?

సర్వ—కావచ్చును.

పద్మ—నిన్ను బ్రేమించిన వారు నీవు నీ భర్తలుగా భావించు వారలు నాకు దగ్గ్రులుకారా? వారిని మోహించు నునుట సరియూ? అమ్మా! నీవు గూడ యిరువురిని మోహించుట తప్పని చెప్ప చున్నందులకై నన్ను క్షమింపుము.

సర్వ—(కోపముతో) ఓనీ! నీ కెందులకే యింత యధిక ప్రసంగము. ఏమో యని మాటలాడ నిచ్చిన యెక్కువలకు జోయెదవు. నీవు నాకు బుద్ధి గఱపెదవా?

తే॥ ౧॥ మొన్న జనియించి కన్నుల • నిన్న దెఱచి

నీతి నాకిట్లు నేర్పెడి • రీతి జూడ

ముందు బుట్టిన చెవులను • నింద జేయు

కొమ్ములను జోలి యున్నావు • కొమ్మ నీవు.

39

అమ్మాయీ! వారిద్దరిని బ్రేమించితి నంటివి కదా. వారిని యొక రికి దెలియకుండ యొకరిని బ్రేమించితిని. పాపము యీ నా సాహసము వారు దెలిసికొనఁ జాలక యిరువురును తనను దక్క యన్యుని బ్రేమింప

లేదని నమ్మి యున్నారు. ఇట్టివా రింకెందరో నే జెప్పఁ జాలును. కనుక నీవిత కంటె సాహసు రాలవై మేలంగ వలయును. నా పుత్రిక వైనం దులకు నా యశమును బోగొట్టకుము.

పద్మ—వారు నా తండ్రులని చెప్పలేదా? ఏల నన్ను బాధించెదవే.

సర్వ—(కోపముతో) ఛీ! నోరుమూయుము. మన కొక తండ్రియు నొకత తల్లియు మఱియొక యన్నయు నున్నారా? ఎవఁడు ధన మిచ్చునో వాఁడె మగఁడని విధాతయె లిఖించి యుండుట నీ వెఱుఁగవా?

పద్మ—(దుఃఖముతో) అమ్మా! నే నెంత వేషి కొన్నను నీకు దయ రాకున్నది. నేనుమాత్రము నీవు జెప్పిన వారిని కలనైనఁ గోరను. నీవు నాకు వివాహముజేసిన సమ్మతమే. వేశ్యను యెవరును పెండ్లి యాడుకున్న నే నిటులనె యుండెద, లేదా యెవరైన నామనసుకు సరియగు వాఁడుండినఁ బ్రేమించి భర్తగా భావించెడఁగాని; పలువురి పాలై పాపమును మఱిత వృద్ధి నొం దింపఁ జాలను.

సర్వ—నీవు వారిని దప్పక జేపట్ట వలయును. లేకున్న నీ గొంతు నులిమి వైచెదను. వారు జేపో మాపో రాగలరు.

పద్మ—అమ్మా!

చ. కరుణ వహించి నన్నునొక • కాంతుని బెడిలి యాడనిమ్ము; తి
ల్లిరో యటు కానిచో నొకని • నీల సుఖంపఁగ నిమ్ము వీనికిఁ
సరియన కుంటివేని నిను • సారెకు వేడను, చత్తు ఘోరమా
గరళము చేతనో మఱియుఁ • గడ్గము చేతనొ దేని తోడనో.

సర్వ—కానిమ్ము చూతము. (నిష్క్రమించును.)

పద్మ—(వ్యసనముతో మఱియొకఁ బ్రక్క నిష్క్రమించెను.)

ద్వితీయ రంగము.

—అంతః—

[ప్రవేశము:—మఠమునందు మాస్వాజీబాబా, కల్లు కదిరప్ప,
భంగి భద్రుడు, మదత్ మాటిగాడు.]

మాస్వాజీ—భద్రా! నిన్నటి దినమునఁ బంపితిమే, వారిని గూర్చి
యేమియుఁ దెలియలేదా?

భం. భ—ఏమియుఁ దెలియలేదు. వీలుపడ లేదు కాఁజోలు. దొంగ
పనులకు సరియగు సమయము దొఱక వలదా?

మాస్వాజీ—మనము చేయు పనులన్నియు నితరులకుఁ దెలియదు కదా,
మాటిగా! యిటీవల కొండఱు శిష్యులు తగ్గుచున్నారు. కారణ
మేమై యుండును.

మ. మా—స్వామీ! నాకుఁ దెలియదు.

మాస్వాజీ—కదిరప్ప! గ్రామములో దయ్యము పట్టిన వారెవరును
లేరా? ఇటీవల మంత్రించుటకు నన్నెవ్వరుఁ బిలుచుట లేదు.
ఎటులనైన యొకరికి దయ్యము బట్టింపుము.

క. కదిరప్ప—అందులకె నిన్న ఫరిలోని కేగి యుంటిని. ఎవరును నా
వలు కాలకించక పోయిరి. కడకు కడవీధి నున్న విధన యొకఁడై
తల యూపినది. ఆపె మన చేతఁ బడుననియె ననవలసి యున్నది

మాస్వాజీ—ఆమె ధనవంతు రాలేనా?

క. కదిరప్ప—కాకున్న నే నామెను సమీపింతునా.

మాస్వాజీ—ఓయీ! మన మఠము స్థాపించిన దిన మేట్టిగో కాని మన
మెన్ని చెడు కార్యము లొనర్చుచు చుండునను జనులకు మనపై
భక్తి స్థిరముగ నిలచియే యున్నది. నీవు యింకముందుఁ జేయు
కార్యముల యందు జాగరూకుఁడవై యుండుము.

క. కదిరప్ప—మన చేష్టలను దెలిసికొనిరి కాఁజోలు; దినదినమునకు
మన శిష్యుకోటి సన్నగిల్లు చున్నది.

మన్వాజీ—అవును. అందులకే గాఁజోలు మూడు రోజుల క్రిందట మువ్వరు ముఖ్యశిష్యులు దగ్గిపోయిరి. విచారించగా వారు తుకారాం భక్తులై యున్నారని తెలిసినది.

క. కదిరప్ప—నిజమే యై యుండ వచ్చును. స్వామి! అంబాభవాని మీ దర్శనమునకు వచ్చుట మానినది అందులకు కారణము తుకారాంజీయే యైయుండునా?

మన్వాజీ—ఎవరైన నేమి పాపము. తుకారామట్టి వారిని దరిజేర నీయఁడు వారు చేసిన భక్తులుగా మారుదురు. అతడు మనకు దక్క నన్యకు మిక్కిలి మంచి వాఁడు.

భం. భ—స్వామి! అంబాభవాని యెవరు నే నెన్నడును జూడలేదు.

క. కదిరప్ప—తెలియదా? సుబ్బాదాసుకు బగలు వంటకత్తెగ నుండు జోషి విధవ.

భం. భ—ఏ సుబ్బాదాసు?

మన్వాజీ—అతని మొదటిపేరు సుబ్బారావు పంతులు అతఁ డిప్పుడు సుబ్బాదాసని మా పేరు బెట్టికొని యున్నాఁడు.

భం. భ—అతఁడా! ఇప్పుడు తెలిసెను. ఆ అంబాభవాని నతఁడు నిశీధ మున యర్థాంగిగ స్వీకరించునని చెప్పకొను చుండిరి అదియు గాక అతఁడధిక వ్రసంగించుట తనకు సంబంధించని గొడవ లన్నియు దలపై బెట్టుకొని, యితరుల దూషించునట అతఁడు సుబ్బాదాసని పేరేల మార్చుకొన వలయును.

మన్వాజీ—ఇపు డట్టివారినె గొప్పవారిగ నెన్నుచుందురు. ఆ సుబ్బారావు యుంపుడుగత్తెయే మనకు భక్తురాలైనది. ఇటీవల సుబ్బాదాసని పేరు మార్చుకొని తానే పెద్దమునుష్యుడనని చాల దుర్మార్గముల జేయుచున్నాడు. “మాణిక్యము లొక చోట మసిపాత లొక చోట” యనునట్లు సుబ్బారావు పంతులు, అంబాభవాని, మొదలగు మసిపాతల పంటివారు మన మోస ములకుఁ జిక్కి మనదగ్గఱ జేరుదురు. మాణిక్యములపంటి దైవ భక్తులు తుకారాముని నేవించు చుందురు. ఇది సహజగుణమే.

భం. భ—స్వామీ! అక్కడ జనులు గుంపుకూడి యున్నారు. ఏమో తెలిసికొని వచ్చెద.

మ. మా—నేను కూడ పోయి మఱలఁ ద్వరగ మీకడకు వచ్చెద.
(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

మస్వాజీ—ఏమిరా! కదరిప్పా! వారెచటి కేగుచున్నారో చూడుము.

క. కదిర—(చూచి) అచట గుంపు జేరియున్నారు. నాకుఁజూడ తుకారాం దైవభజనఁ జేయుచున్నట్లున్నది.

మస్వాజీ—వీడ్దరు సహితము తుకారాము భక్తులై పోవుదురేమో. ఇప్పటికే మనశిష్యుల సంఖ్య చాలవఱకు తగ్గిపోయెను. తుకారాం మనకు బాగుగ దాపుర మాయెనే, ఇంక మనయాటలు సాగిరానేరవు.

క. కదిరర్ప—యేమిచేయుదము. ఎప్పటికైనను ధర్మమే విజయ మొందుననుట సకల జనులకుఁ దెలిసినదే కదా. తుకారాం నిజమైన దైవభక్తుఁడు. నిద్రాహారములువదలి పాండురంగనిభ జించుచుండును. నాకుఁ జూడ మనముఁగూడ తుకారాం జీని సేవించుట మంచిది.

మస్వాజీ—ఏమిరా! నీవుఁ గూడ నన్ను విడచి పోదువా? యేమి. మనమా తుకారాముని దరిఁ జేరరాదు. సాధ్య మైనంతలో ఆ దుర్మార్గుని యణగఁ ద్రొక్కవలయును. వాఁడు మనియున్న మనకు చెరువుఁ గలుగఁ జేయుచునే యుండును.

క. కదిరప్ప—స్వామీ! మీరు భయపడకుడు. నేను మిమ్ముల విడచి పోను లెండు.

(వ్రవేశము—భంగి భద్రుఁడు. మదల్ మాటిగాఁడు.)

భం. భ—అన్నా! ఇన్ని దినములు మనమీ మాస్వాజీ మాటలువిని యూరక చెడిపోతిమి. చెప్పరాని పాప కార్యములఁ జేసితిమి. మనమీతని విడచి తుకారాంజీని గురువుగా నెంచి పాండురంగని భజంతము.

మ. మా—నిక్కము వచించితివి. నాకుఁ గూడ సమ్మతమే. నేడే
మాస్వాజీ సేవను మానితిమని జెప్పి వత్తిము రమ్ము.

భం. భ—(మాస్వాజీ బాబాను సమీపించి) అయ్యా! నేటినుండి
మీ సేవను మానితిమి. మేము తుకారామస్వామి శిష్యవర్గ
ములోఁ జేరితిమి. సెలవిండు.

మాస్వాజీ—(ఊరకుండును)

మ. మా—పలుకకున్నా రేల?

మాస్వాజీ—(తలయూచి యూరకుండును.)

(భంగి భద్రుడు, మడత మాటిగాఁడు సిక్కుమింతురు.)

మస్వాజీ—(కోపముతో) బేరా! ఈ తుకారాముడు నా పాలిటికి
పరమ శత్రువాఁడనే, ఎంత యూరకుండినను నాకు ముప్పుఁ దె
చ్చుచున్నాఁడు. దినదినము నాశిష్యులు తగ్గుటయేగాని హెచ్చు
టలేదు. ఇంక సహింపఁజాల. నిక్కముగ సహింపఁ జాల. వానికి
దగిన శాస్త్ర జేసినఁగాని లేకున్న నన్నెవ్వరును గౌరవింపరు.
అతని దండించుటకు నాకే యపరాధముఁ జేయలేదే.
(యోచించి) అయ్యా! నా కతఁడొనరించిన యవకృతి యేది.
అన్యాయముగ నతనిపైఁ గత్తి గట్టుట ధర్మమగునె. దేవుడు
సహించునా (తలయూచి) ఏదైనఁ దప్పుఁజేసిన వానిని శిక్షింప
వచ్చునని కాఁచికొనియుండ సమయము దొఱకుట లేదు. ఏదో
యొక సాకుఁబెట్టి నేడో తేపో వాని ప్రాణములుఁ బోవునటుల
గొట్టింపక మాన. ఎవరది, అంత త్వరితముగ వచ్చుచున్నారు.

(ప్రవేశము:—సేవకుడు.

సేవకుడు—స్వామీ! ఏమి చెప్పవలెను. నేడు తుకారామస్వామి గోవు
మన తోటలోఁబడి చెట్ల నన్నింటిని పాడుఁజేసినది. దానిని బట్టి
తెత్తమన్న చిక్కక పరుగిడెను.

మస్వాజీ—తుకారాముదేనా?

సేవకుడు—అవును.

మస్వాజీ—మంచి సమయము దొరికినది. కదిరప్ప! ఇంక సహింపఁ జాలను. మీ రిరువురును నింకఁ గొండఱిని బిలిచికొని పోయి తుకారాముని బాగుగఁ గొట్టి రావలయును. తప్పకుండు. త్వర తముగ వెళ్లుడు.

క.కదిరప్ప—చిత్తము. ఇప్పుడే వెళ్లి తుకారాము గర్వమడఁచి వచ్చుట యేగాక గోవును సహితము వధింతుము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తృ తీ య రం గ ము.

(ప్రవేశము:—సర్వహరి గృహమున సర్వహరి.)

సర్వ—(స్వగతము) ఈ దినమున వారు తప్పక రాఁగలరు. పద్మ సంగ తిని గూర్చి ప్రశ్నించిన యేమి జెప్పవలయును. (యోచించి) కానిమ్ము. నా యుక్తి యిప్పుడు కదా కనుబరుప వలయును. (ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగో! బంగారుగుప్త వచ్చునట్లున్నది. (అని కూర్చొని యుండును.)

(ప్రవేశము:—బంగారుగుప్త.)

బంగారు—ఓహో! నే డెక్కడ లేని సాగసుఁ జేసికొని కూర్చుండి యు న్నావే. నేను ఊరికి వెళ్ళిన తరువాత క్రొత్త బేరము తగిలినదా?

సర్వ—అవును. నీ కిక్కడ పనిలేదు పోవచ్చును.

బంగారు—అబ్బో! అప్పుడే కోపము వచ్చినదే.

తే॥ గీ॥ మాట వశమున నేనొక్కఁ మాట యనిన

మిట్టి పడెదవు నిన్ను నేఁ గొట్టి నటుల

“పెన్న మందుండి యెగిరెడిఁ పేల గింజ

పగిది” జేయంగ న్యాయమే పసిడి బొమ్మ.

౩7

కోప పడకుము. తప్పు నాయది యేలెమ్ము.

సర్వ—అగును లెండు మీ మాటలు మీకే బాగుండును. మాటలకు హద్దుండవలదా?

బంగారు—పోయిన దానిని పోనిమ్ము. మఱల యేలఁ ద్రవ్వెదవు. పోనిమ్ము. క్షమాపణఁ గోరెదను లెమ్ము.

సర్వ—(సవ్యసచి) సవ్యసచి కట్లంటిని గాని నాకేటి కోపము. ఐన మూఁడు రోజులలో వచ్చెదమని యిన్ని రోజులు పోయితి రేల?

బంగారు—ఎన్ని దినములైనది. నాలుగు దినములే కదా. చెప్పిన దానికంటె ఒక తెక్కువైనది. అంతయే కదా.

సర్వ—మీకేమో నాలుగు రోజులే. నాకుఁ జూడ నాలుగు వత్సరములైనటు లున్నది. మీ శాంతి ప్రస్తుతము బాగుగ జరిగినదా. భార్యను వెంటనే బిలిచికొని వచ్చితివా?

బంగారు—వెంటనే బిలిచికొని వచ్చితివా! ఇంకను మావా రెవరును రా లేదు. మీరరాని కార్య మున్నదని వాఁని విడచి నే నొక్కఁడనె వచ్చితిని.

సర్వ—(స్వగతము) ఏమి వీనిపిచ్చి! గర్భాదాసము నాఁడు సహితము భార్యకడ నుండక వచ్చియున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) ఆ కార్య మేమొ చూచితిరా.

బంగారు—ఏకార్యము?

సర్వ—ఇప్పుడేమొ యవసరమగు కార్యమునకై వచ్చితి నంటిరే,

బంగారు—నిన్నుఁ జూచుట కంటె వేరు కార్య మేమున్నది.

సర్వ—అయ్యో! క్రొత్త పెండ్లామును విడచి వచ్చిన నలుగురు నవ్వి పోరా ?

బంగారు—నవ్వి న వాఁ పండ్లే కనఁబడును.

సర్వ—(స్వగతము) ఔరా! నీయే యి. (ప్రకాశముగా) ఎంత నాపై వలపున్నను పడుచు భార్యను విడచి వచ్చుట మర్యాద కాదు. నేడే మఱి మియత్త వారింటి కేగుము.

ఉ॥ దూరుదు నుండదే జనని * తూ యని తండ్రియు నుమ్మకుండునే బారుఁ డటంచునికా మదిని * చాలగ దూరరె యత్తమామల్గు

దూరరె చుట్టముల్ విడకఁ • దోయజ నేత్రలు గేలిజేయరే

చేరగఁ బొమ్ము నీనతినిఁ • జెప్పెద నీకిదె మేలుఁ గూర్చగఁ. ౩౪
బంగారు—నీవేమైన ననుము. నేను నిన్ను విడచి పోజాల.

సర్వ—(స్వగతము) వీని నింకను బాగుగ నమ్మించి పిదపఁ గోతిలోఁ
ద్రోసెద. (ప్రకాశముగా) ప్రియా ! నాకంటె నీభార్య చిన్నది
గదా. నాకు వయస్సు కావచ్చినది ఆమెతో సుఖంపు
చుండుము.

బంగారు—ఔను. నీకంటె చిన్నదే కాని దానినిఁ జూచిన నాకేమొ
హేయ భావము జనించును. కారణము తెలియదు.

సర్వ—దానికిఁ గారణమా నీవామెకుఁ దాని గట్టితివి. అదియే గొప్ప
దోషము.

బంగారు—ఆ గొడవతో మనకేల? మొదటి సుండియు నిన్ను నేను
నమ్మితిని. నీవు నన్ను నమ్మి యున్నావు. కనుక నిన్ను విడువఁ
జాల.

సర్వ—(స్వగతము) నీవు నన్ను నమ్మి యుండ వచ్చును గాని నేను
నిన్ను నమ్ముటకు యవినేకు రాలను గాను. (ప్రకాశముగా)
అయినను మీయత్తగారు నీకే మొసఁగిరి.

బంగారు—పెండ్లినాటి మాటా నీ నడుగునది.

సర్వ—పెండ్లినాటి సంగతి నాకుఁ దెలియదా. నిన్నటి సంగతి.

బంగారు—నేనిప్పుడు ప్రస్తుతముఁ జేసి కొనసని చెప్పగనే రవలపోగులు
రవలుంగరాలు యిచ్చిరి. గర్భాదానము నాడు గదిలోనికి వెళ్ళి
ననగా గట్టి బంగరు మొలత్రాడొసంగిరి. ఇవిగో చూడుము.
(అనిచూపును)

సర్వ—(ఉంగరములధరించి) సెట్టిగారూ! ఈపుంగరములు నాకు బాగు
న్నవా? నా బాగు నాకు తెలియదు. మీరు చూచు చున్నారు
గదా! యెటులఁ గనఁబడు చున్నవి.

బంగారు—బహు అందముగ నున్నవి. (స్వగతము) అడిగిన నేమనునో
నాకు దక్కవు కాబోలు.

సర్వ—ఏమో ఆలోచించు చున్నారే. నే నీయననియా? మీ రిచ్చిన దీసికొందును గాని లేకున్న నాకెందులకు. ఇవిగో మీయుంగరముల మీరుఁ దీసికొనుఁడు. (అని యియ్యబోవును.)

బంగారు—అయ్యో! అవినాకేల నీ కొఱకయ్యె తెచ్చితిని. ఉంగరములే కాదు. పొగులఁ గూడ నీవే పెట్టుకొనుము.

సర్వ—మీ చేతులార మారే బెట్ట వలయును.

బంగారు—అటులనే కానిమ్ము. (అని పొగులఁ బెట్టును.)

సర్వ—అన్నియు సరేకాని మొదట సేజెప్పిన కార్య మేమిఁ జేసితివి.

బంగారు—ఏది?

సర్వ—ఓహో! అప్పుడే మఱచితిరా? సరి. అయిన నిఁక మీ కిచటఁ బని ముగిసిన దని తలఁచెద. మీఁక వెళ్ళవచ్చును.

బంగారు—సర్వహరీ! వల తొందర పడియెదవు. నీకింత కోప ముండుట మంచిది కాదు. ఒకవేళ నేను మఱచిన దానిని నీవు జ్ఞాపకము నకుఁ జెచ్చిన తప్ప కాదు గదా.

సర్వ—ఎన్ని మారులు చెప్ప వలయును. చెప్పి చెప్పి నోరు కాయఁ గాచినది. మీరు వెళ్ళునపుడు సొత్తుల సంగతిఁ జెప్పి పోలేదా?

బంగారు—అదేనా. నిజము నిజము. అయిన నొక పొర బాటు జరిగినది. ఎటుల నైన మోసగించి తేవలయునని ప్రయత్నముఁ జేసితిని గాని కుదరక పోయెను. అది సొత్తుల ధరించి పడక టింటికి వచ్చి నపుడు నిదుర పోవునేమో యని కాచికొని యుండిని. దాని పాడుగాను కంటిపై తెప్ప నైనను వేసినది కాదు. నిదుర పోయి యుండెనా ఆభరణము లన్నియు నీవే యై యుండును. కానిమ్ము యిపుడు కాకున్న యింకొకపు డైనను యవి నీవి గాక పోవు. తొందఱ పడకుము.

సర్వ—మీ నిదానము మాకు రానేరదు. నాకుఁ బాలఁ బనులున్నవి. మీరు సెలవుఁ దీసికొనుఁడు.

బంగారు—సర్వహరీ! నీ వెంతకుఁ దెగించితివి. ఇట్టి దానవని కలలో నైనఁ దలఁచి యెఱుంగ. నేను

సీ॥ అయ్య కొట్టినఁ గాని , అమ్మ తిట్టినఁ గాని
మోహించినాడ నిన్ , మొదటి నుండి

ఆట పాటల కేగి , యలసి వచ్చిన వేళఁ

బాదము లొత్తితిఁ , బాగు గాను

ఇంటిలో సొత్తుల , నెప్పుడో దెచ్చితి

భార్య సొత్తుల దేగ , పాటుఁ బడితిఁ

జెప్పెడి పనులెల్లఁ , జేసితిఁ దప్పకఁ

జీట్లను మోసితి , సిగ్గు విడచి

తే. గీ. పడఁతి బోనాడి యింటిని , పంచ లోన

గ్రామ సింహము వలెయిల్లుఁ , గాయు మంటి

ఒప్పు లేఁగాని యెన్నడు , తప్పుఁ జేయ

నన్ను బొమ్మనఁ జెల్లునే , నాతి నీకు.

౩9

సర్వ—నేను మాత్రము మీ కేమి లోటానఁబిలిసి. మొదటినుండి

యు నన్ను గనిపెట్టుకొని యుండిన కుశాల్ రావును సహితము

వదలి నీ వశమైతిని గదా.

బంగారు—నీవు లోటానఁబిలివని, యే గాడిద కొడు కనినాఁడు.

నిన్ననిన వానినోట వ్రజదండ పురుగులు పడక పోవు.

సర్వ—అవును కాని ఆభరణములను మాత్రము త్వరలోఁ దెచ్చిన నె

కాని లేకున్న మా యింటిపై యాస వదల వలసినదే.

బంగారు—తప్పక తెచ్చెదను. ఆ దినమున వద్దను గుఱించి యేమియు

జెప్పితివే. ఆ కార్యము నేమిఁ జేసితివి.

సర్వ—అది యెప్పుకొన లేదు. కానిమ్ము. దాని మాటా? మన

మాటా? మీరు పోయి బలవంతముజేసిన తప్పక సమ్మతించును.

బంగారు—కానిమ్ము. అటులనే జేసెదను. (వినుట నభినయించి) అబ్బో

ననుఁ జంపితివి. ఎవరో తలుపుఁ దట్టుచున్నారు. అమ్మయ్యా!

ఇంక గట్టిగ నఱచెదను, తలుపుఁ దీయకుము. చచ్చితి. చచ్చితి.

సర్వ—అరువకుము. తలుపుఁ దీయను లెమ్ము, ఏలభయపడెదవు

పెఱిటి ద్రోవన యెవరి కంటఁ బడకుండ వెళ్లుము.

బంగారు—(పెరిగితి తోవన నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము:— పెరిగితి తోవన కుశాల్ రావు.

కుశాల్—నీడెము క్రొత్తగువ్వ యిటు జొచ్చినదే.

సర్వ—ప్రాత గువ్వ కిచట బనిలేదు. ఇచటినుండి తొలగ వచ్చును.

కుశాల్—నీ కెంత కోపమే. నిప్పు దొంగిన పిల్లవలె యగిరి పడి యెదవు.

సర్వ—అవును. క్రొత్తవారు నచ్చిన పప్పుట మీతో మాకేమి పని.

కుశాల్—నీ వట్టిదానివి కావని నాకుఁ దెలియదా. అయిన వాడెందులకు వచ్చియుండెను.

సర్వ—(తనలో) ఎటులఁ దెలిసి కొనియరు. (ప్రకాశముగా) ఎవరు వచ్చియుండిరి?

కుశాల్—గుడ్డ వచ్చియుండలేదా.

సర్వ—వాడూ! వచ్చియుండెను. నీవెటులఁ జూచితివి.

కుశాల్—నీవు తలుపు త్వరగఁ దీయక పోయినందున పెరిగితి తోవను వత్తిమని వచ్చుచుండ, వాడు తలుపుఁ దీసికొని లుడుంగున బయటికి వచ్చెను. వాడెందులకు వచ్చెనో చక్కగఁ దలుపక పోయెను.

సర్వ—(స్వగతము) అతనిరాకను గూర్చి అడిగియే యుండును. అతఁడు కోమటి బిడ్డగనుక ఆబద్ధముఁ జెప్పియే యుండును. (ప్రకాశముగా) చక్కగఁ జెప్పక పోయినను వంకరగనైనఁ జెప్ప లేదా?

కుశాల్—నీవు చెప్పరాదా.

సర్వ—నేను జెప్పిన మీకు నమ్మకమెట్లు. అతఁడేమి జెప్పెను.

కుశాల్—దుకాణమునకు యియ్యవలసిన యప్పు నడుగుటకు వచ్చి యుండెనని చెప్పెను.

సర్వ—సరి మఱు నన్నేల యడిగితిరి.

కుశాల్—ఆకార్యమునకు వచ్చియుండిన పెరిగితిదారి న భీతమనన్ముండై వెళ్లుటె?

సర్వ—నేనేమి చెప్పినను మీరు నమ్మరు. ఏమిజెప్పి యేమి ప్రయోజనము.

కుశాల్—ఏమి నీమాట నమ్మనివాఁడు నిర్మూలమై పోవును.

సర్వ—అటులైన వినుఁడు. అప్పనకై వచ్చిన వాఁడూరకుండక మన పద్మను జూచి యధిక ప్రసంగములఁ జేయఁ బోయెను. అది సహింపఁ జాలక రెండు లెంపకాయల వేసితిని. పిటికి వంద భయముచే పెరిగి గుమ్మమునఁ బరుగెత్తెను. మే మెంత సత్యముఁ జెప్పినను నమ్మరు లెండు. ఇటీవల హీన జాతుల వారందఱు సానులై మాగౌరవమును బోగొట్టి నందున, మా పలుకులయం దెవటికిని విశ్వాసము కలుగుట లేదు.

కుశాల్—వేశ్యలలో హీన జాతివారున్నారా?

సర్వ—మీకుఁ దెలియదుకాఁబోలు! మాయంటికివచ్చునదికి యెన్నిగుమ్మములఁ ద్రొక్కి యుంటిరో.

కుశాల్—తెలిసిన పోయి యుండునా? ఇప్పుడైన జెప్పుము.

సర్వ—ఎందులకు? ప్రాయశ్చిత్తముఁ జెట్టు కొనెదవా?

కుశాల్—లేదు. వినవలయునని కోరిక పుట్టినది.

సర్వ—చెప్పెద వినుము.

సీ. మేదర వీధిస, మేడలో నుండెడి

నీరద తానొక్క, నీలి ముండ

తొగట బజారున, తూగు టయ్యల లూగు

చంపక తానొక్క, సాలెముండ

కుమ్మర వాడలో, కులుకుచు దిరిగెడి

మణిమాల తానొక్క, మాల ముండ

తురకల శ్రేణిలో, మెరియుచు నుండెడి

వనజాక్షిఁ జూడలం, బాడి ముండ

తే. గీ. కుముద వర్ణంబుఁ జూడఁగా, కురవ ముండ

రాజు కుల మెన్న గారంగ, రాజముండ

ఇట్టి వారలు వేశ్యలై • మిట్టి పడగ

మాకు గౌరవం బనుమాట • మహినిఁ గలదె.

40

ఈ కాలమున యిట్టివారల మాటలనే విశ్వసించుదు గాని మా పలుకుల నమ్మువారెవరు.

కుశాల్—అలాగా! నాకు మొదట దెలిసియుండిన వారిని కన్నెత్తెయైన జూచి యుండను.

సర్వ—మీరేగిన కార్య మేమాయె.

కుశాల్—ఇక నాలుగు దినములు దాటిన యిమ్మట రమ్మనిరి.

సర్వ—సరి బాగున్నది. నాకు పని యున్నది. ఇక మీరు వెళ్ళవచ్చును.

కుశాల్—ఎచ్చటికి?

సర్వ—మీయింటికి. ఇచట మీ కేమి పని యున్నది

కుశాల్—ఇంత నిర్దయయా,

సీ॥ తండ్రి గడించిన • ధన ధాన్య ములనెల్ల

కుయ్యక నీకునే • నియ్య లేదె?

మామగా రొసంగిన • మామిడి తోపును

యెప్పుడో వ్రాసిన • కియ్య లేనె?

పోక పనంబును • తాకట్టు నేదెట్టి

నీయిల్లు ధనముతో • నింప లేదె?

భార్య ధరించిన • బంగారు నగలెల్ల

యిమ్మని సంతనే • నియ్య లేదె?

తే॥ గీ॥ వేరు వేరుగ వర్ణంప • వీలు: బడదు

నాదు సర్వస్వ మిచ్చినే • బీద నైన

యంతనే నన్ను బొమ్మన • ననద నగుచు

నెందుఁ జోదును నాకింక • యేరుదిక్కు..

41

సర్వ—నీ వామాట యనిన నే నేమన వలయు. నీ చర్యలనే గోరంతలు కొండంతలు జేసి చెప్పెదవు. నేను మాత్రము నీకు మోస మొనర్చితివా?

తు కారాం

తృ తీ యాం క ము

(ప్రథమ రంగము)

ప్రవేశము — జీజీబాయి.

జీజీబాయి—

సీ. అన్య భామల యెడఁ • నాన జనింపని

పరమ యోగ్యుండు నా • ప్రాణ హితుఁడు
పరిహాస మున కేని • పరుసంబు లాడని

పరమ యోగ్యుండు నా • ప్రాణ హితుఁడు
పరులు నిందించినఁ • బదులు మాటాడని

పరమ యోగ్యుండు నా • ప్రాణహితుఁడు
ఆ స్తి పోయిన గాని • యన్మృతంబు లాడని

పరమ యోగ్యుండు నా • ప్రాణ హితుఁడు
తే. గీ॥ బంధు వర్గంబు వీసిన • భయముఁ గనని

పరమ యోగ్యుండు గాఁడెనా • ప్రాణ హితుఁడు
పండరీపుర నాఘని • భజన నిడని

పరమ యోగ్యుండు గాఁడె నా • ప్రాణహితుఁడు.

ఓరీ! మాస్వాజీబాబా! సాధుజన కంటకంబవని మే మెంచ
మైతిమి గదా. మతాధి పతియను పేరేలఁ బెట్టి కొంటివి దుర్మార్గా!
నీవు సన్యాసి వెటు లైతివి. గోముఖ వ్యాఘ్రుంబను నామము సార్థకము
జేసి కొంటివి కదా. పొరఁబాటున మా గోవు నీ తోట యందుఁ బడి
నను మాకుఁ దెలుపక దానిని బలమార్చుటయొ గాక, నా ప్రాణ
ప్రియుని, నిరంతర హరిసేవా ధురంధరుని, దుర్మార్గులుగ నీ శిష్య
వర్గముచేఁ గొట్టించితివే. ఆయన బుద్ధిపూర్వకముగ దానిని నీయాశామ
మందుఁ దొలి యుండలేదు కదా. అట్టి వానిని దంశింపఁ జేయుటకు
సన్యాసివని పేరుఁ బెట్టుకొనిన నీకు మనసెట్లున్నెను. నా భర్తను దం
శించిన దంశించితివి గాక. నోరెఱుంగని గోవును జంపితివే. హిందువు
లందఱు గోవును పూజనీయ మైనదని భావించి మాతృ భావమును
జూపు చుండ నీ వొక్కరుండవు వీత మనస్కుండవై యమపురి కంటి
తివే. మ్లేచ్ఛులకు గోహంతకులను పేరుండెడిది. నీవిప్పుడు వాచిసోపాలు
బంచు కొంటివి. నీచా! నా భర్తను దేహమానుంకి రక్తము నెలువడు
వఱకు బెత్తములతోఁ గొట్టించితి వట. ఆ మహాను భావుఁడు బదులు
మాటాడక దేవాలయమున కేగి విసోబా దేవుని ఆలింగనముఁ జేసి
కొని దుఃఖించుచు చున్నాడని చెప్పిరి. నే నేగి గృహమునకుఁ
దొడ్కొని వచ్చి తగిన చికిత్స యొనరించెద (అనిపోబోవ)

ప్రవేశము—తుకారాం తఁబుఱను చిటితాళమాను నాయుం
చుచు లోపలి నుండి.

గేయము.

ధరాతలంబున మురారి నీ ప్రజ

దురాత్ములై చెడు చుండఁగా

బిరాన నీ కని కరాన వారిని

వరా హాసంగియు భోవరా

పురి మగాధిపు లరాతి వీరుల

పరంబున నను నేచఁగా

మురారి నీ వతి భరాన బోవితి

కరంబునన్ నను వేడుకన్

౨

జీజీబాయి—ఏమిది, నాభుండు దేవుని యొద్ద దుఃఖించుచు చున్నాడని వింటిని. ఇప్పుడు దైవ చింతన జేయుచు వచ్చుచున్నట్లున్నది. సిదానించి చూచెద. (యొదిగి నిలచి యుండును.)

శుకారాం—(స్వ గేయమును బాడుచు బ్రవేశించును)

జీజీబాయి—హా నాథా! (అని కొగలించు కొనును)

శుకారాం—(ఆశ్చర్యము నభినయించి) నీ వెందులకు వచ్చితివి?

జీజీబాయి—మిమ్ములను మాస్వాజీబాబా శిక్షించి నాడనియు, మీరు దేవాలయమున దుఃఖించుచున్నారనియు విని గృహమునకు బ్రతిచికొని పోదమని వచ్చు చుంటిని.

శుకారాం—ఓసి విచ్చిదాన.

శే. గీ. కమల మిత్రుని కరములఁ • గట్ట వచ్చుఁ

నాకసంబు మబ్బుల కెగఁ • బాక వచ్చుఁ

నన్నీ కణముల పైయాట • లాడ వచ్చు

భక్త వరులను శిక్షింప • వలను పడదు.

44

జీజీబాయి—అటులైన మాస్వాజీబాబా మిమ్ముల శిక్షించెనని పలువురను చున్నారే. వీవు బ్రద్ధ లగునట్లు బైత్తిములతో గొట్టించి నది యసత్యమా?

శుకారాం—నిజమే. పాండురంగఁ డప్పడ వాటిని మాన్పియున్నాడు. పోబాదేవునితో మొఱబెట్టు కొనుచు మూర్ఖ నొందితిని. పాండురంగఁడు స్వప్నమందు కనబడెను. లేచి చూచు వలకు మునుపటి వలెనే బాగుగ నున్నాను

జీజీబాయి—(తనలో) ఇదేమి చిత్రముగ నున్నది. (ప్రకాశ) మీ చర్యలు వింతఁగొలుపు చున్నవి. అది యటలుండ “కటవునం దధిక మాసమని నలుల” అడుప్పుడు మన గోవును జంపించి యున్నాడు.

తుకారాం—ఏల భయపడియెదవు. ఒక వేళ నతఁడు చంపించి యుం
డినను పాండురంగఁడు బ్రతికించుకొని తెచ్చి మనయింట విడచి
పోవును లెమ్ము.

జీజీబాయి—ఇదెచ్చట నైన గలదా! గతించిన వాటిని బ్రతికించునా?
మీకు పిచ్చి తలకెక్కినది. (అటునిటుఁ జూచి) నాథా! అదిగో
చూడుఁడు. మన యావు బ్రతికి యింటికి వెళ్లుచున్నది. ఇంతకు
ముందు చచ్చి పడియుండఁగా నేను కన్నులారఁ జూచి వచ్చి
తిని గదా.

తుకారాం—నే జెప్ప లేదా. మన పాండురంగఁడే దానిని బ్రతికించి
యున్నాడు.

[ప్ర]వేశము—మాస్వాజీబాబా యిరువురి శిష్యులతో]

మాస్వాజీ—(కోపముతో) ఆ దురాత్ముఁడగు తుకారాముని శిక్షించి
నను మఱుల నెప్పటివలె నున్నాడట. గోవుమఱుల బ్రతికి యున్న
దట (ప్రక్కకు చూచి) అదిగో వాడిచ్చటనే యున్నాడు.
ఇదే పోయి వాని ప్రాణములఁ గొనెద. (అని పైఁబడఁ బోవును) !

తుకారాం—(సమీపించి తన మెడనున్న తులసి మాలను మాస్వాజీ
మెడను వేయును.)

మాస్వాజీ—మహాత్మా! క్షమింపుము. నేవకుని తప్పుల మన్నింపుము.
(అని పాదములపైఁ బడును)

తుకారాం—అయ్యా! లెమ్ము. భగవంతుని పాదముల బట్టికొనుము.
నీకు శుభమగును లెమ్ము.

మాస్వాజీ—స్వామీ! నేటినుండి నేను మీభక్తుఁడ నైతిని. నా యప
చారములను మన్నింపుడు. సెలవిండు. నే వెళ్లి మఱుల మీద
ర్యసమునకు వచ్చు చుండెదను.

తుకారాం—శుభ మగుగాక. మంచిది వెళ్లుము.

జీజీబాయి—(ఆశ్చర్యముతోఁ జూచు చుండును)

తుకారాం—ప్రేయసీ! నీకొకమాటఁ జెప్పమఱచితిని. పాండురంగఁడు
స్వప్నములో నాకు నేట్ తుకారామను పేరుఁ దగదని భక్తతు

కారామను నామమునిడి శ్రుతులను భాషాంతరీకరణ మొనర్చు
మని సెలవిచ్చి యున్నాడు. అపనిని నేడే ప్రారంభింపుమనియె.
నీవు దాటియాకుల పొత్తిమును గంటమును సిద్ధము చేయుము.
శీజీబయి—చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయ రంగము

ప్రవేశము—సర్వహరి గృహమున గూర్చుండి యోచించు
చుండ కుశాల్ రావు.

కుశాల్—బేరా! సృష్టికర్త నేమని నిదించవలెను.

ఉ॥ ఎండటి సుందర రాంగులనొ • యీ భువి గాంచితీ గన్నులార, నే
బొందితి వార కామినుల • బుణ్యము పాపము లెక్క సేయకే
నొదును “పద్మ” బోలు సతి • నిమ్మహిఁ గానఁగ నైతి నక్కటా!
పొందుగ నా పతివ్రతను • బుట్టఁగఁ జేసెను వేశ్య యింటిలో. 45

ఈ సర్వహరి యెంతి మాయలాడి నిన్నటి దినమున నాతో
సద్గుణ రాశి యగు పద్మను యేదో యొక నెపమున నా యింటి కం
పెద ననియు, ఆమెను వేశ్య వృత్తికి యెటుల నైనను బుకొల్పు
మనియు, ప్రోత్సహ పరచెను. నేను దానికి లోబడి యుండుటచే
ఆ కార్యమునకు సమ్మతించితిని. నేటి సాయంత్రమున పద్మను బంపి
యిండ్ల, ఆ పాప కార్యమునకు బుకొల్పు నెంతఁ బ్రయత్నించినను
లాంగక పోయెను. నేనేమి చేయఁ గలను. ఇక నావలనఁ గాదని చెప్పె
దను. (అని సర్వహరిని సమీపించును.)

సర్వ—(లేచి యెదురేగి చేయిబట్టుకొని) ఏమిఁ జేసితిరి. కాయా పండా?
కుశాల్—కాయ గాని పండ్లు లగును.

సర్వ—ఏమీ ఒప్పు కొన లేదా?

కుశాల్—ఎన్ని విధములనొ బ్రయత్నించితిని కాని ప్రయోజనము లేక
పోయెను.

సర్వ—అయిన నీ చేత గాదు కదా?

కుశాల్—నీ చేత గానిది నా చేత మాత్ర మగునా.

సర్వ—పురుష జన్మమేల యెత్తితివి.

కుశాల్—సర్వహా! ఈ మాటలతో బ్రయోజనము లేదు. ఆ పని నాకు శక్యము గాదు.

సర్వ—నీవు పురుషుడవు కదా. ఏదైన యుపాయము జెప్పుము.

కుశాల్—ఏ యుపాయము గలదు. (యోచించి) నా కొక యుపాయము దోచు చున్నది. మన యూర ముగిగురువుగా నున్న రామేశ్వరి భట్టు నా బాల్య మిత్రుడు. అప్పుడు పాఠశాల యందేమి గృహము సంధేమి వేయేల? సర్వకాల సర్వావస్థల యందు మే మొకటిగా నుండెడి వారము. అటులుండ నున్నటు లుండి మతి గురు వొక్కడు మృతినొందెను. తిగిన వారివరు లేన దున సమీప బంధు వర్గములో జేరిన నా మిత్రునికే డలఁ గొరిగించి యష్టవ వీతమును ద్రెంపి సన్యాసి నొనఁపించి పతము నెక్కించె. అప్పటి నుండియు నతఁడు మతమున కధికారి యయ్యెను నేను వేశ్యవాడ కధికారి నైతిని. ఇటీవల నే నతనిని దర్శించుటయే లేదు కాని, నేడు మతమునకు సమీపమున నుండు మఱియొక మిత్రుని కడకుఁ జొచ్చు చుండ, మతమున గూర్చుండి యోచించు చుండిన రామేశ్వరి భట్టు నన్ను చేసెగతో బలచెను. ఇదే సమయమని వెల్లితిని.

సర్వ—అదంతయు నాకేల. పద్మ సంగతి యున్న జెప్పుము లేకున్న వెళ్ళుము.

కుశాల్—అంత తొందరయునకష్టము చెప్పుచుండగ నేయంతకోపమా.

సర్వ—ఏమో తరువాత కానిమ్ము.

కుశాల్—వెల్లి కుశలవత్సము గావించి, యేమి యోచించు చున్నారే యని యడిగితిని. అంతల కారతఁడు మిత్రమా! ఇప్పుడు నా గౌరవము పోవు కాల మానన్న మైనది. ఏమన తుకారాము శ్రుతుల నన్నిటిని స్వభావలో వ్రాయు చున్నందున, పజలు నేర్చుకొని

నా మాటలను విశ్వసించుట లేదు. నీకు నా యొద్ద మంచి యుద్ధోగము యిప్పించెదను. తుకారామును వాటిని వ్రాయ కుండఁ జేయు యుపాయము నొక దానిని జెప్పు మనెనా.

సర్వ—నీ వేమంటివి?

కుశాల్—అదెంతినేపు. అన్నియు సరి జేసెద నంటిని. వెంటనే నా కశోడు దివాక్ యుద్ధోగము నిచ్చి యున్నాడు. కనుక ప్రపటి నుండి పనిలోఁ జేరెదను.

సర్వ—సరి. బాగున్నది ఇదేనా పద్మ సంగతి.

కుశాల్—అనిగో. సాంతముగ వినక మాటాడిన నే నేమనఁ గలను.

సర్వ—ఇంకేమి చేయు మనియదవు.

కుశాల్—నీవు ప్రతిదినము చీకటి పడిన యోడనే పద్మను వెంటనిడికొని తీర్థము నెవమున ముమునకు వచ్చుచుండుము, నేనన్నియు సరి జేసెదను.

సర్వ—స, అటులనే చేసెదను లెండు.

కుశాల్—నే నేగెదను. (అని పోవుచు)

శ్లో గీ. విప్రకులమున బుట్టి నే • వేళ్య యింట

దాస్యమును జేయు చుంటి యిం • దాఁక నిఖడు

తార్చు వానిగ మారితీ • దార్పకున్న

వేళ్య శివయింటి లోనుండి • వెడఁ గొట్టు.

46

(నిష్క్రమించును.)

తృ తీ యాంకము

(ప్రవేశము:— మఠమునందు రామేశ్వరభట్టు పీఠముపై దిండున కానుకొని కూర్చుండియుండ. దివాక్ జీ కుశాల్ రావు కంబళముపైఁ గూర్చుండి యుండును.)

రామేశ్వ—మిత్రమా! నీవేమైన తుకారామును గుఱించి ప్రజలేమనుకొనుచుండినది నాకెరింగింపఁగలవా?

కుశాల్ — స్వామీ! మనము బాల్మమున విశ్రులముగా నుండి నపుడు పిలిచెడి రీతిని యిపుడు పిలుచుటతగదు. మీరెంతైన మతగురువులు. ఎవరైన వినిన మీకు గౌరవము కలుగదు. తుకారామును గూర్చి చెప్పవలసిన సంగతులు పెక్కులు గలవు. ఆయన శ్రుతులను స్వభాషలో వ్రాయుచుండుటఁ జేసి వాటిని ప్రజలందఱుఁ జక్కగఁ జదువు కొనుచున్నారు. మిమ్ముల గౌరవించుట లేదు. ప్రతిదినమాయన సంకీర్తనమునకు వేసవేలు జను లేగుట యేఁగాక ఆయన శిష్యు లగుచున్నారు. ఎన్నో యనలేల తుకారామునే దేవునిగా భావించు చున్నారు.

రామేశ్వ — అవును. నేనుఁ గూడ పలువురచే విని యున్నాను. అతఁడు శూద్రుఁడు. శ్రుతులు వేద గ్రంథములు. వాటిని స్వభాషలో వ్రాయుట కనర్హుఁడు. అయినను నా కొకటి తోచు చున్నది. శ్రుతులను వ్రాయుట నాపి వేయుమనియు, యిపుడు వ్రాసిన వాటిని మాత్రము ఇంద్రాణినదిలోఁ బారవేయుమనియు యుత్తరువుఁ జేసెదను. వినక పోయిన బహిష్కార పత్రికను బంపెదను. ముందుగ వ్రాసిన పోత్తములను ఇంద్రాణి నది కర్చింపుమని ఉత్తరువును వ్రాసి పంపుము.

కుశాల్ — చిత్తము. అటులనేఁ జేసెదను.

రామేశ్వ — దివాజీ! అటులఁ జూడుము. ఎవరో యిరువురు స్త్రీలు మతమున కేతెంచు చున్నారు.

కుశాల్ — వారు వారాంగనలు. ముందుగ వచ్చునది వేశ్యమాత యగు సర్వహరి. రెండవ యామె సర్వహరి కూతురు. వద్మయని పిలుచు చుండ విని యున్నాను. పత్రివత యనుపేరు వడసినదని వాడుక యున్నది.

రామేశ్వ — అయ్యా! నీ వెంత యమాయ కుండవు. ఆ పలుకుల విశ్వసింపితివా?

తే॥ గీ॥ సంద్రమున గాంచు తీయని • జలము లట్లు
పన్నగము నోటఁ దేనెను • బడయు భాతి

కటిక వానికి జనియించు • కరుణఁ బోలి

వారకాంతలలో గుణ • వతులుఁ గలరు.

47

కుశాల్—తెలిసిన వారికిఁ జెప్పట యనుచితంబు గాకున్నను నాకుఁ
దోచిన దానిని వెలిబుచ్చెద.

తే॥ ౧॥ వారి రాశిని రతనములే • బడయు నటుల

బొగ్గు గనియందుఁ గాంచెడి • భూరి వలెనె

ఖలుని కడుపునఁ బుట్టెడి • ఘనుని పగిది

వేశ్య కులమున గుణవతుల్ • వెలయు చుందు.

48

ఇది నా యనుభవమును బట్టి తెలిసి కొనినది. సత్యా సత్యము
లను బరీక్షింతురు గాక.

రామేశ్వ—దివాన్జీ! వారు సమీపించిరి. ఇచట వారికేమి పని
యుండును. వారికిని మాకును కడు దూరము గదా.

కుశాల్—అది నా కెటులఁ దెలియును. మీరే యోచింపుడు.

రామేశ్వ—నాకు స్ఫురించుట లేదు. నీవే చెప్పము.

కుశాల్—(యోచించి) మీ బోటి వారితో వారికేమి పని యుండును.

బహుశా మీ దర్శనార్థమై యిచ్చటికి వచ్చు చుందురని నాకు
దోచు చున్నది.

రామేశ్వ—వారికిఁ దగిన ప్రత్యుత్తరము నీవే యొసంగుము.

ప్రవేశము—సర్వహరి, పద్మ సమస్కంతురు.

రామేశ్వ—శుభమగు గాక.

కుశాల్—మీ రిచటి కేల వచ్చితిరి.

సర్వ—స్వామి దర్శనార్థ మిచటి కేతెంచితిమి.

కుశాల్—దర్శనమైనది కదా. మీ రేగ వచ్చును.

సర్వ—స్వామీ! ఇది నా కుమార్తె పద్మ. దీనికి జబ్బుగా నున్నది.

స్వాములవారు తీర్థ మిచ్చినచో నెమ్మది యగునని పలువురు
చెప్పగా విని యిటకుఁ దోడ్కొని వచ్చితిని. నా కోరిక నెఱ
వేర్ప వలయును.

పద్మ—(తనలో) నా కేమియు దేహ మస్వస్థతగ లేదు. ఈ దుర్మాగు
రాలు యేమో పన్నుగడఁ బన్ని నన్నిటకుఁ దీసికొని పచ్చినది.
ఈ వేశ్యాలోలుఁడును, దుర్మార్గ చక్రవర్తియు నగు కుశాల్
రావుఁ గూడ యిచటనే గావలి యున్నాడే. కానిమ్ము దేవుడే
నాకు దిక్కు.

కుశాల్—మంచిది స్వామి తీర్థమిచ్చును ఆమెను ముందునకు రమ్మ
నము.

సర్వ—(పద్మను ముందునకుఁ ద్రోయును. రామేశ్వరభట్టు తన ప్రక్క
నుండిన తీర్థము నియ్యగా పద్మ యసమ్మతితోఁ దీసి కొనును.)
(ప్రకాశముగా) స్వామీ! మేమేగ వచ్చునా?

కుశాల్—ఇంకను కొన్ని దినములు వచ్చి తీర్థమును దీసికొను చుండు.
త్యరలో మీ కోరిక నెఱవేరును.

సర్వ—చిత్తము. (తనలో) మా కంతకంటె వేరు పనేమున్నది.

పద్మ—(కుశాల్ రావును జూచి) ధైర్యమా! యీ కుశాల్ రావు నాకే
ముష్కం గలుగఁ జేయునో. నే నారోగ్యముగ నుండగనె నా
తల్లి నన్నిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చుటయు యీ విటాధముఁడు
గూడ యిచ్చట నుండునదియఁ జూడఁగా; వీరువురును నేదో
యొక పన్నుగడఁ బన్నినటు లున్నది. కానిమ్ము, ప్రాప్తాను
సారము జరుగఁ గలదు (సర్వహరి పద్మ నిష్క్రమింతురు.)

కుశాల్—(తనలో) అబ్బా! నా కార్యము నెఱవేఱ గలదు.

రామేశ్వ—దివాన్ జీ! వారిని మరల రమ్మంటి వేల?

కుశాల్—వారితో మనకుఁ గొప్ప కార్యము కావలసి యు
న్నది. ఆకార్యము గూర్చి నన్నిపుడు ప్రశ్నింపకుడు. నిలుకడ
మీద మీకే బలియఁ గలదు.

(నిష్క్రమింతురు.)

చ తు ర రం గ ము

[ప్రవేశము—గృహము ముందటి భాగమున తుకారాం
పులిచర్మముపైఁ గూర్చుండి యుండును.

తుకారాం—ప్రేయసీ! తాటియాకుల పుస్తకమును గంటమును గైకొని
రమ్ము.

జీజీబాయి—(లోపలినుండి) చిత్తము. (అని తీసుకొని వచ్చును.)

తుకారాం—ఇచటఁ గూర్చుండి నేజెప్పు దానిని వ్రాయుచుండుము.

జీజీబాయి—నాథా మీ రీలాగున శ్రుతులను వ్రాయుచుండిన మీకేమి
లాభము గలదు?

తుకారాం—పిచ్చిదానా! లాభమునకా నేఁ జేయునది, ప్రజలకొరకు.
అదిగాక మన పాండురంగని యానతి మీఱ రాదని సీకుఁ దెలి
యదా?

జీజీబాయి—అవును. మంచిపాండురంగఁడు దొఱికెను. ఆయనను నమ్మి
నందులకే మనకిన్ని కష్టములు ప్రాప్తించు చున్నవి. రాను
రాను తినుట కాహారమే లభించుట లేదు. ఇంక నైనను మీ
పిచ్చి తలంపును మాని మఱల యేదైన వ్యాపారముఁ జేయుఁడు.

తుకారాం—మంచి యుపదేశ మిచ్చెదవు. సతి ధర్మ మిదియా?

సీ. శ్రీధరుఁ బూజించు • చేతులు చేతులు

నరసింహు వర్ణించు • నాల్గు నాల్గు

కమలనాభునిఁ గను • కన్నులు కన్నులు

సీతాపతికి మ్రొక్కు • శిరము శిరము

విష్ణు కథల్ విను • వీనులు వీనులు

మధుసూదనుని మీది • మనము మనము

భగవంతు కడకేగు • పదములు పదములు

దనుజారియెడనుండు • తలఁపు తలఁపు

నే. గీ. వేధ బ్రకటించు నట్టిదే • విద్య విద్య

దనుజహంతకుఁ జింతించు • దినము దినము

గరుడవాహనుఁ దెల్పెడి • గురువు గురువు
భవమారునిఁ జేరు మనియెడి • పత్ని పత్ని.

49

భర్త చెడు మార్గమునఁ జోవు చుండిన భార్య యతనిని మంచి మార్గమునకుఁ ద్రిప్పట యామె విధియై యున్నది. నీవటులగాక నన్ను భగవంతుని ధ్యానింపకు మనియెదవు.

జీజీబాయి—మీరు దేవుఁడు దేవుఁడని పలుమా రనెదరు కాని, మీరు చూచినది లేదుకదా. ఆయన మీజోటి వారికిఁ గనఁబడునా.

తుకారాం—ఆయనకు భేద మేమియు లేదు. భక్తియే ప్రధానము. ఒకని యందు ద్వేషమును మఱియొకనియందు ప్రేమనుఁ జూపు వాఁడు కాఁడు.

జీజీబాయి—అటులైన దేవుఁడందఱికి సమానమేకదా.

తుకారాం—అవును.

జీజీబాయి—అప్పడాయన సర్వులకుఁ గనఁబడుచు ప్రతిమానవునికి మోక్షమియకుండుటకుఁ గారణ మేమి?

తుకారాం—కారణముఁ జెప్పవలయునా!

వే. గీ. కనమె కోర్కెలఁ దీర్పంగఁ • గల్పతరువు
కోరకుండిన యిచ్చునే • కొమ్మటంచుఁ
నడుగకుండిన వారిదే • యగును దొనగు
కల్పవృక్షంబునం దేమి • గలదు తప్ప.

50

కనుక ఆయనను శరణుఁ జొచ్చిన భక్తులను తప్పక రక్షించును. వారి యందలి గుణ దోషముల లెక్క నేయఁడు.

జీజీబాయి—శరణుఁ జొచ్చిన వారి నందఱి నొకటిగాఁ జూచు నంటిరే;
భక్తులలో సహితము అనాచారముఁ జేయు వారుండిన నెట్లు?

తుకారాం—స్వలాభమునకుఁ బాటు పడక నిశ్చల భక్తితో భగవంతుని భజించు చుండినవాఁ డనాచార పరుఁడైనను బ్రశంస నీయుండే.

జీజీబాయి—అట్టి వానిని గౌరవించి పూజింప వచ్చునా?

తుకారాం—అటు లాచరించిన దోస ముండ నేరదు. మనకుఁ గావలసి
నది జ్ఞానమే కదా.

జీజీబాయి—అది యటుండ నిండు. మీ రాయనను నిరంతర ధ్యాన
మొనరించు చుందురే. మీరు చేయు ధ్యానమును దేవుఁ
డెటులఁ దెలిసి కొనును?

తుకారాం—ఆయన తెలిసికొనఁగలఁడు. దేవుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. దేవునకుఁ
దెలియని దుండదు.

జీజీబాయి—వై కుంతమున శేష తల్పమునఁ బండి యుండు వాడెటులఁ
దెలిసి కొనును.

తుకారాం—వినుము.

నే, గీ, ఇచటఁ గనుపించి మఱియుతా • నచటఁ బుట్టు
మాట లాడుచు నుండితా • మాయ మగును
ఆట లాడుచుఁ బరుగిడి • పాటఁ బాడు

నెచటఁ జూచిన విష్ణువే • యెసఁగు చుండు.

51

కొండంత యేనుగు మొదలు పిపీలికాది త్సద్ర జంతువుల వఱకు
దేవుఁడు నిండి యుండును. ప్రతి చోటను భగవంతుఁడుండి మన చర్య
లను దిలకించు చుండ; ఆయన యెట్లుఁ దెలిసికొనఁ గలఁడనిన నేనేమనఁ
గలను.

జీజీబాయి — ఆయన నెవరు నిందించునది యెవరుఁ బ్రశంసించునది తెలిసి
కొనును గదా?

తుకారాం—అన్నిటి యందు నున్నాఁడు గనుక దెలిసికొని తీరుదు.

జీజీబాయి—నారాయణుఁడు చండాలునియందుఁగూడ నున్నాఁడుకదా?

తుకారాం—ఉన్నాఁడు. అతఁ డనుశాసితుఁడని తెలిసి కొనుము.

జీజీబాయి.—ఏనుఁగులో నుండఁ దగినంత గొప్ప యాకారముఁ గల
వాఁడు చీమయం నెటుల యిముడ గలఁడు?

తుకారాం—భగవంతుఁడు దేని కేయాకారము తగినదో దానిని బొంది
వాటికిఁ దగిన ఫల మిచ్చు చుండును.

జీజీబాయి—అట్లులైన దేవుని ననాయాసముగ ధ్యానింప వచ్చునే.

శుకారాం—అది సులభ సాధ్యము కాదు. (ప్రొద్దువంకఁ జూచి)
ప్రేయసీ! చాల ప్రొద్దు పోయినది. తక్కుంగల విషయము లిం
కొక సారి దెలిసి కొందువు లెమ్ము. ఇప్పుడు వ్రాయ వలసిన
దానిని వ్రాయుము. చెప్పుదునా?

జీజీబాయి—చిత్తము. కానిండు. (అని గంటము తీసికొని తాటి యాకు
పైఁబెట్టఁ జోవ చేయి వడఁకును). నాథా! నేడేమి చెయి
వడఁకు చున్నది, చూడుడు.

శుకారాం—అటులైన నేనే వ్రాసెదను లెమ్ము. (అని గంటమును దీసి
కొని వ్రాయఁ జోగా చేయి వడఁకును.) ఏమిది నా చేయి కూడఁ
జలించు చున్నది. కారణము తెలియ కున్నదే. ఈ దుశ్శకునము
నకుఁ గారణము తెల్పువా వెవరు, పాండురంగా!
నీనే మాకుదిక్కు.

ప్రవేశము:—నేవకుఁడు కాగితముతో.

నేవకుఁడు—(శుకారామునకు నమస్కరించి) మహాత్మా! మత గురువగు
రామేశ్వరభట్టు మీఁకీ కాగితమును బంపి యున్నాడు.

శుకారాం—(అందుకొని చదివి) హా! ఇంకెవరు దిక్కు.

జీజీబాయి—(భయముతో) నాథా! ఏమది. నాకుఁ దెలుపరాని సంగ
తియా?

శుకారాం—(దుఃఖముతో) కాదు. వినుము చదివెదను. దేహూ,

శుకారాంజీ గారికి:—

మీరు శ్రుతులను స్వభావలో వ్రాసి జనులకుఁ దెలుపు చున్నా
రంట. మీరు శూద్రులు. వాటినివ్రాయ రాదు. ఇప్పుడు వ్రాసిన గ్రంథ
మునను మానేవకునితో మోయించుకొని వెళ్ళి ఇంద్రుడో నదికి సమ
ర్పింపుడు. ఇది మాయాజ్ఞ.

ఇట్లు,

మత గురువు రామేశ్వరభట్టు.

జీజీబాయి—నాథా! ఇట్టి విపరీత మికలియుగమున నేనా లేక తక్కిన
యుగములలోగూడ యుండెడిదా!

తుకారాం—గతయుగములలో యిట్టి విపరీతములుండి నటుల నేనెచ్చ
టను విని యుండలేదు. ఈయుగమున సహితమిట్టి పాపపునంగతి
విసలేదు ఈ చార మిటీవల వచ్చినటులున్నది.

జీజీబాయి—ఇటులైన కపులు గ్రంథములను వ్రాసిన ప్రయోజనమేమి.
వ్రాసిన దానిని బ్రకటించుటకు వలను పడదా?

తుకారాం—అంతయే కదా మరి. ఇక మీదట స్వభావలో గ్రంథ
ములను రచింప గూడదు. గ్రంథరచనకు గణంగినను యిట్టి
కష్టములు బ్రాప్తించును. ఈకా.మున గవిత్వము నేర్చుట
యవివేక మగుచున్నది

జీజీబాయి—నాథా! ఇక గొన్ని దినములకు విత్వ ములుండ మా
తృభాషను నేర్చునుట దోసమగునేమో.

సేవకుడు—స్వామీ! ప్రార్థనాపుచున్నది. ఆగ్రంథముల దీసిని నదికి
బ్రయాణము కండు

తుకారాం—అయ్యా! కొంచ మూగుము (భార్యనుజూచి) తరు! ఈ
కలియుగమున నిక ముం దట్టి కాలము రాగలను!

జీజీబాయి—నాథా! మీరపుడేమి చేయదలంచిరి.

తుకారాం—ఏమి చేయుటకును దోచుటలేదు. ఆ పాండురంగంజే గతి
(సేవకునిజూచి) అయ్యా! నాయందు కరుణ గలిగి గురువు కడ
కేగి యిటుల జెప్పుడు. నాకుటుంబమున నెవరి ప్రాణముల నైన
నొసగుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. దయయుంచి నా గ్రంథరాజ
ముల గాపాడు మనుము

సేవకుడు—అయ్యా! అదంతయు నాకుఁ దెలియదు. త్వరితముగ
వాటిని నా కప్పగింపుడు. ఆలస్యమైన మూగురువు నన్ను దండిం
చును.

తుకారాం—అయ్యా! కవికి తానుజేసిన గ్రంథము తన సంతానము
వంటిది కదా! గ్రంథమును నది కప్పింపుమన్న నా శ్రియ పుత్రి

కను నది పాలు గావింపు మనుటయే కదా. నా ప్రథమ పుత్రిక నొసంగెదను. తీసికొనివెళ్లి మీ గురువు గారి కర్పింపుము.

సేవకుడు—అది నాకు సరిపడదు. నాకు గ్రంథముల నదియందు బార వేసి రమ్మని జెప్పియున్నారు. నేనా కార్యము జేసి పోవలసి యున్నది. తక్కిన గొడవలన్నియు నాకేల?

తుకారాం—ఇంతనిర్దయ వహించిన నే నేమనఁగలను. అటులనే జేసెదను లెండు (భార్యను చూచి) సఖ! నీవు గృహమున కేగుము, నేను త్వరలో వచ్చెద.

జీజీబాయి—చి త్తము. (నిష్క్రమించును)

సేవకుడు—ఆ కార్యము నా యెదుట జరుగవలసి యున్నది. నేఁజోయిన మీ రా పుస్తకములను దాచిన నెట్లు?

తుకారాం—అంతటి మోసము నే జేయువాఁడను కాను. అటులనేదీసికొని వచ్చెదను. (అని గ్రంథముల మూటఁ దలపైన నిడుకొని ప్రయాణమగును.

సేవకుడు—స్వామీ! నేను మోసికొని వచ్చెదను. ఆమూటను నా తిలపైఁ బెట్టెను.

తుకారాం—నాయనా! నాబరువు నాతలపైన నే యుండనిమ్ము. ఆ కష్టము నీ కెందులకు (తుకారాం ముందు సేవకుడు వెనుకఁ బోవుచుండురు.) పాండురంగా! నీ ప్రభావ మిప్పుడు గదా తెలియఁగలదు. ఏమిఁ జేయుదువో జూచెదఁగాక.

క. కాచితీవి సకల జనులను

యాచన మొనరించి నపుడె యలసట లేక

తోచదె ననుఁ గాపాడఁగ

నీచుండ నీసేవకుండ నిర్జర వినుతా.

52

సేవకుడు—మహాత్మా! ఇంద్రాణీనది సమీపించినది కదా. ఇక పుస్తకముల నందుఁ బార వేయుడు.

తుకారాం—(దుఃఖముతో) అయ్యా! నా పుత్రికారత్నమును నా చేతులార గంగాభవాని కర్పింపు మనిన నాచే నగునా. నీ పుత్రిక

కుత్తుక నీవుఁ గత్తిరింపఁ గలవా? ఆ కార్యము నీ గురువగు రామేశ్వరభట్టు చేయఁగలడా? ఎంత దుఃఖించిన నేమిప్రయోజనము. ఈకార్యముఁ జేయఁ తప్పదుగదా. ఆజ్ఞను నిరాకరించిన బహిష్కార పత్రికను బంపును. మతగురువుమాజ్ఞఁ దిరస్కరించి బ్రతుకఁ గలనా. పాండురంగా! అనాదరక్ష కా! ఆపద్బాంధవ! రమ్మ, నన్ను రక్షింపుము నా పుత్రికను గాపాడుము. ఎన్ని విప్లవముల నుండియో నన్నుఁ గాపాడితివే. ఇపు డెచ్చట నున్నావోకదా శ్లో! గంగాధవానీ! నా గ్రంథరాజములను నీవైన గాపాడుము. భారతమాతా! నీవిట్టి మతగురువుల నెందులకుఁ గంటివో కదా. భరత ఖండమున హృదయము నందున్న దానిని గ్రంథ రూపమునఁ బ్రకటింతుటకు వీలుఁ గాకున్నదే. భాషామత్తలిని సేవించు మాకరములకు సంకల్పము వేయుటకంటె మాకరముల ఖండించిన బాగుండునే. ప్రేమతో వ్రాసిన గ్రంథ రత్నముల నాశన మొనరించుట కంటె ముందుగనే మాబొటను వేలిని గత్తిరించిన యీ దుఃఖము మా కుంఠి ముండదే. ఇట్టి గ్రంథనాశన మొనరించు దురాత్ము లెన్నడు గతిపడుకో అప్పటి వఱకుఁ గవుల కష్టములు బయ్యవు గదా. అబ్బో! నాచేతులార యీ గ్రంథముల నెటులఁ బారవైతు. ఈ కరములే వ్రాసెను. ఎరిల యివే పారవేయుటకు యెంత పాపముఁ జేసి కొన్ననో గదా. (నీటిలో వేయఁ బోయి) కాదు. నా చేతిఁ గాదు. నే వేయఁ జాలను. నా బిడ్డను నే జంపఁ జాలను. (నీసుకునిఁ జూచి) అయ్యా! నీ పుణ్యమగును. మీకు శ్రమఁ గలిగించి నందులకు నన్ను క్షమింపుడు. నా యందు దయయుంచి యీ కార్యమును మీరేఁ జేయుడు.

సేవకుండు—ఇటు తెండు.

తుకారాం—తీసి కొనుండు. (అని మూట నిచ్చును.)

సేవకుండు—(నదిలో వేయును.)

తుకారాం—(హాయని మూర్ఛిల్లును.) గ్రంథముల మూట వెలుపలఁ బడును, నేవకుఁడు మూఁడు సారులు వేసినను వెలుపలఁ బడగా; ఆశ్చర్యముతోఁ జూచు చుండ తుకారాం లేచును.)

నేవకుఁడు—(తుకారాం పాదములపైఁ బడి) స్వామీ! నన్న తమిం పుడు. నా బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసిన వాఁడను కాను. గురువాజ్ఞ నెఱవేర్చకఁ దప్పినది కాదు. నే నిదే వెళ్ళి జరిగిన సంగతి మా గురువు గారి కెఱింగించెదను. సెలవిండు.

తుకారాం—నాయనా! నీ వేమి చేయఁ గలవు. నీ శిష్యమియు లేడు. వెళ్ళిము.

నేవకుఁడు—(నిష్క్రమించును.)

తుకారాం—(గ్రంథములఁ దీసి కొని)

గే య ము,

[ధరాతలంబున మురారి నీవజ్ర - అను గేయమును పాడుచు నిష్క్రమించును.]

ఇది తృతీయాంకము.

తు కారాం

చ తు ర్థాం క ము.

[ప్రథమ రంగము.]

ప్రవేశము:—శివాజీ మహారాజు సింహగడ దుర్గారణ్యమునఁ
బ్రయాణ సన్నాహమునై పోవుచు.

శివాజీ—సీ. అనియందుఁ బోరాడి • ఆఫ్టజలు ఖానుని
నరిక కూపమున కే • దరిమి నాడ
పట్టి సకొ గొంపోవఁ • బ్రతినిఁ బూనిన యట్టి
ఛెప్ప ఖానుని దివి • జేర్చినాడ
బలిమి నన్ నధియింపఁ • బర తెంచి నట్టి యా
జస్వంత సింగును • జంపి నాడ
డంబముల్ గొట్టెడి • డయిలను ఖానుని
బలిగొని యముఁ జూడఁ • బంపి నాడ

తే. గీ. తురక సేనను బట్టి నే • దుండ్లు తుండ్లు
జేసి వైచితి సేను న • జేయుఁ డనని
నాటిగి యారంగ జేబుతా • మరచి పోయి
బోర నూహించె నాతోడ • బుద్ధి లేక.

రణ రంగమున విచ్చల విడిగఁ దిరిగి యోధులను జక్కాడితిని. మ్మేచ్చులు నా బాంక కోర్వజాలకఁ అనేక సారులు పరాజతులై పారి పోయిరి. రణరంగమునఁ బగతుల ప్రాణములఁ దీసితిని. నిండు ప్రాణముల దీసి నందున నా కెంతపాపము రాగలదో. పాప పరిహారార్థము నా గురువగు తుకారాం కడకేగి ఆయన సేవజేసి, ఆయన యభంగము లను విని నాకర్ణములను పావనముజేసి పాపమును బోగొట్టుకొని రా వలయు నని ప్రమాణమై వచ్చితిని. నేను లేకుండు సమయమునఁ బగతులు కోటనుముట్టడింతురేమో. మహమ్మదీయు లెప్పుడును మోసము గనే వత్తురు. (ఆలోచించి) “బేనది కాక మానదు” నా గురువును దర్శించి చాల కాలమైనది. ఇంతకంటె మంచిసమయము దొరికనేరదు. ఆయన పూనాలో నున్నాడని విని యిత దగ్గరకు వచ్చి తురకలకు భయఁపడి తిరిగి సింహగడమునకుఁ బోవుట తగదు. ఇప్పుడు రాజ్యముపై నుండు భ్రాంతిచేఁ బోయిన నొకవేళ యుద్ధము తటస్థించినఁ బోవలసి వచ్చును. దినములు మంచివి గాక రణమునఁ గూలిన గురువును నెటూఁ జూడగలుగుదును. కనుక ఆమహాత్ముని దర్శించియే పోవలయును. ఇక పూనా యెంతో దూరము లేదు. మేడలును గోపురములును కనఁబడు చునే యున్నవి. ఇప్పుడే వెళ్ళి ఆయనను దర్శించి వచ్చెద.

(నిష్క్రమించును.)

ప్రవేశము:—తుకారాం పూనా యందలి దేవాలయమున భజనఁ జేయు చుండును.

తుకారాం—నీ. పాండురంగనిఁ జూచి • పలుమారుఁ బొగడని

పురుషుండు పురుషుడే • తరువు గాక

పాండురంగని నామ • పతనంబుఁ జేయని

పురుషుండు పురుషుడే • పురుగు గాక

పాండురంగని పాద • పద్మముల్ బట్టని

పురుషుండు పురుషుడే • పోతు గాక

పాండురంగని తీర్థ • పానంబుఁ జేయని

పురుషుండు పురుషుడే • పులుగు గాక

తే. గీ. పాండురంగని కథలను • భక్తి వినని

పురుషుఁ డేరితి పురుషుఁడౌ • నిరడు గాక

పాండురంగని సేవను • వశి నలువని

పురుషుఁ డేరితి పురుషుఁడౌ • మొరడు గాక.

54

పాండురంగా! మహానుభావా! భక్తుల పాలిటి కల్ప వృక్షమా!
రక్షింపుము. రక్షింపుము.

[ప్రవేశము:—శివాజీ.

శివాజీ—స్వామీ! మీశిష్యుని వందనముల గైకొనుడు. (నమస్కరించును.)

తుకారాం—(తలపై కరమునిడి) నాయనా! శుభమగు గాక. ఎప్పుడు వచ్చితివి.

శివాజీ—కేవలము మీ దర్శనార్థమై యిప్పుడే వచ్చితిని.

తుకారాం—నాయనా!

చ. సేమమె నీదు తల్లియును • చిన్నలు పెద్దలు బంధు వర్గముల్

సేమమె నీ సతీమణియు • సేమమె అత్తయు మేనమామయు

సేమమె నీదు సేనయును • సేమమె కోటయు సూనులందఱు

సేమమె నీ ప్రజాళియును • సేమమె నీకును వేగఁ జెప్పుమా. 55

శివాజీ—స్వామీ! పాండురంగనాథుని కృపయు, మీ యాశీర్వచనమును జక్కగ నుండ నాకేమి కొఱత యగును. అందఱము డ్దేమముగ నున్నాము.

తుకారాం—వత్సా! (కొండ మాలోచించి) నీ విచటికి వచ్చుట తప్ప. ఇట్టి సమయమాన రాకూడదు. ఏమో నాయందు నీకుండు భక్తిచే వచ్చి యున్నావు బదులు మాటాడక సింహగడమునకు ఆలస్యముఁ జేయక వెడలుము. నన్ను దృఢించుటకు వచ్చితివి. నాదర్శన మైనది. నిమిసముకూడ దారియందు ఆలస్య మొనరింపకుము. నేను గూడ యీ గ్రామమును రేపటి దినము విడుతును.

శివాజీ—మీయాజ్ఞ మీరంగలనా. ఇదేవెళ్లుచున్నాను. ఆశీర్వదించుడు.

శుకారాం—జయమగుగాక. వెళ్ళుము. (నిష్క్రమించును)

శివాజీ—స్వామి నన్నేలనో వెంటనే కోటకేగుమని యానతిచ్చి యున్నాడు. కారణ మడుగుద మనుకొనిన బదులు మాటాడకుమనియె. నాయందు కోపము జనించి యుండునా? అయ్యో! నేనెంత పొరబడితిని. ఆయనకుఁ దన శత్రువులపై ననే కోపము లేకుండు తర నాయందుఁ గలుగునా. ఎన్నటికిని గలుగ నేరదు. ఇందేదో రహస్య మున్నది. ఆ మహానుభావుఁడు నా మేలుఁ గోరియే నన్ను బొమ్మనెను గాని వేరు కాదు. “తినబోవుచు రుచి యడుగ నేల” నాదుర్గముఁ జేరిన తోడనే సర్వము విశద మగును గదా. ఏదో యొక గొప్ప శుభకార్యమైనను జరుగఁ బోవును. లేక విఫలమైనను కలుగ వలెను. లేకుండిన నన్నిత త్వరితముగఁ బంపి యుండదు. ఇంకఁ దడవు నేయక వెళ్లెదను. (నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయ రంగము

ప్రవేశము:—శివాజీ అరణ్యమార్గమున సింహగడ దుర్గమునకుబ బ్రయాణముఁ జేయుచుండును.

శివాజీ—బౌరా! అప్పుడె యెంతదూరము బ్రయాణముఁ జేసితిని. ఎంత నడచినను యలనట తోచుట లేదు. నాకాశ్చర్యముగ నున్నది. ఇదంతయు శుకారాం యాయ గాక వేరేదియుఁ గాదు. (అని క్రిందఁ జూచి అచట బడియున్న కాగితమును దీసికొని) ఇది ఇవటఁ బడుటకు కారణ మేమై యుండును. బాటసారు లెవరైన బారవేసుకొని పోయియుందురా. (బాగుగ(దిప్పిజూచి) ఇంతకు ముందే బడినటు లున్నది. దీనిని విప్పి చదువుదునా. వరుల కాగితములను చదువుట తప్పుగదా. అడవిలో పడియుం

డిని దానిని చదివిన దోషమేమి. చదివెదను. (అని చదువుకొని తలయూచి కోపముతో.)

శా. ఔరా! యేమనవచ్చు నీదు తెగని • గగ్గయ్యారె వింతాయె నీ
చోరత్వంబునఁ జోరు సాహసము లీ • శూరోత్తముగ్గె గల్తువే
ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులఁగాధమా! వెడలనీ • వున్నాఁడవా యింక నీ
ధీరాగ్రేసరు చేతఁ జిక్కిరివి నీ • దిక్కెవ్వరో చూచెడన్.

56

(యోచించి) దీని నెవరో నా కొఱకై వేసెనట లున్నది. మహా
మృదీయులు నా దుర్గమును ముట్టడించి యున్నారట. ఇది సత్యమైయ్యె
యుండునా. సత్యమైన నాకుఁ దెలుపుటకై వ్రాసిన యీ లేఖను నా
కొనఁగక యిచట వేసి పోవుటకుఁ గారణ మేమి. ఎవఁడో పగవాఁడు
యీ కుట్రను బన్ని యుండును. ఈ కాగిత మిప్పుడే పడి యున్నది గాన
వేసిన వాఁడు కూడ సమీపమున నె దాఁగి యుండును. వెదకి నిజమును
దెలిసి కొనెద. ఏదైన మోసముంజిన వానిని బట్టి భూత బలిఁ గావించెద.
(అందందు వెతికి) ఎవ్వరును లేరే? ఇది దైవ మాయ గాక వేరు గాదు.
తుకారాంజీ మంచి సమయమునకు నన్నుఁ బంపెను. ఆలస్య మొనరించి
యుండిన యీ కమ్మ యితర బాట సాగుటకుఁ జిక్కి యుండును. ఇఁకఁ
దడవు నేయ రాదు. ఇప్పుడే దుర్గమున కేగి తురుష్కు సేనలను దును
మాడెదఁ గాక. ఓరీ! మ్లేచ్ఛకుల పాంసనా! నె దుర్గమున లేనప్పుడ
మోసమున ముట్టడించితివా? ఇది తురుష్కు ధర్మము కాఁబోలు, ఎక్కడి
ధర్మము. ధర్మ మెచ్చట దాఁగి యున్నదో. తల్లీ! ధర్మ దేవతా!

నీ॥ వేశ్యల యెంగిలి • పెదవులఁ జవిఁ జూచు

విప్రులఁ జూడంగ • వెఱచి నావొ

ధనమున కాసించి • తప్పు సాక్ష్యము లిచ్చు

వారలఁ గనినంతఁ • బాట నావొ

భంగు పాసముఁ జేయు • పామరులంజూచి

భీయని యడవులఁ • జేరి నావొ

సారాయి ద్రావంగ • సైపఁ జాలక వారిఁ

గన దోసముని నీవు • కదలి నావొ

తే. గీ. భూసురులకడఁ జోటింత • పొసఁగ లేదె
 భరత ఖండంబు నేటికిఁ • బాడు వడనె
 నెలపు లేదాయె నేనీకుఁ • దలఁపఁ దల్లి
 ధర్మ దేవత! నీవెందు • దాఁగి తమ్ము.

57

ధర్మాధర్మముల లెక్కించుచుఁ గూర్చుంచుట కిది సమయము గాదు. ఓరీ! మూఢాధములారా! అఖర్వ గర్విత మానసులై మదీయ దుర్గ వినాశమునకు దొరకొంటిరా? మదీయ నిశిత క్రూర కృపాణ సముత్పాతంబైన ఛాకకు డీకొనఁజాలక యెన్ని పర్యాయములు పరాజయము నొంది పారిపోయితిరో మీ రెఱుంగరా? పరుగిడిన మీరు మఱచిన మఱతురు గాక నే నెఱుల మఱువఁ గలను. పాఱు జోతు తనంబునఁ బ్రఖ్యాతి వహించిన బంది పిల్లల కంటె మీ రేమెక్కువ? శివాజీ ఖడ్గ ధార కోర్వఁ గలరా? సింహగడ దుర్గమంత యవలీలఁగ లోబడు నది కాదని మీ రెఱుంగరా? మా యోధాగ్రేసురుల పరాక్రమములు మీ రెఱుంగరు కాఁజోలు. పరదేశమునుండి వచ్చి మా భరతఖండమునఁ జేరి సదే గాక; మాపై స్వారి జేయఁ దలంచెదరా? మా భరతఖండ మంత లోకువాయెనా? మేము భరత మాతకు జనింప లేదా? మీ దేశమాతఁ జోలె మా భారతమాత పిఱికి పందలను గన లేదని యెరుంగఁ జాలక పోతిరా? మా తల్లి యశమును పాడుచేయు మాశృద్రోహులము కామను సంగతి మీ పెద్దలకే దెలిసి యుండ మీ రెఱుంగరా? అమ్మా! భారతి జననీ! నీ పుత్రునిఁ గాపాడుము. నీ సూనుడు మనియున్న నిన్ను బంధ విముక్తు రాలినిగ నొనరింపక పోడు. తల్లీ! భారతాంబా!

సీ॥ పగతులఁ గనినంతఁ • బట్టి చెండాడెడు

మహారాష్ట్ర వీరులు • మనుచు నుండ

సింహ శార్దూలాది • చెడు మృగంబులఁ జంపి

యుద్ధరించెడు మేటి • యోధు లుండ

కరితుండ ములఁబట్టి • కరలాఘు వంబున

విదళించు రసపుత్ర • వీరు లుండ

మేచ్చ యోధులఁ గన్న • మేదినిఁ బడవైచి
 చించి రక్తముఁ గోలు • చెంచు లుండ
 తే. గీ. ప్రాణముల లెక్కఁ నేయని • పొరులుండ
 సింహ గడ దుర్గమున నేను • జెలఁగు చుండ
 కరము నందు భవానియ౯ • ఖడ్గ ముండ
 భారతాంబరో! నీకేటి • భయము తల్లి.

58

ఓరీ! దేవ బ్రాహ్మణ పత్రివతా తిలకముల పాలిటి కంటకము
 లగు తురుష్కాధములారా! మాపై కావలయునని కత్తిఁగట్టుటకుమే ము
 మీవలె

సీ. దేవాలయముఁ జొచ్చి • దేవుని బడఁ ద్రోసి
 ధవరాసి హరియింపఁ • దలఁచి నామె
 పాపం బెఱుంగని • బ్రాహ్మణుల౯ బట్టి
 తలఁ గొరి గింపఁగాఁ • దలఁచి నామె
 దారినఁ బోయెడి • దారలఁ జెరఁ బట్టి
 బలిమిమై జెరువంగఁ • దలఁచి నామె
 నకల జనానియు • నమ్మతిఁ బూజించు
 గోయూధముల గొంతుఁ • గోసి నామె
 తే. గీ. జట్టానకుఁ బన్నుఁ దీయఁగా • జూచి నామె
 సాధు జనులను బరిమార్చు • జూలి నామె
 దొంగలను బంపి దారుల • గోచి నామె
 పగతులం జూచి రణమునఁ • బాటి నామె

59

మే మూరకున్నందున గదా మీరు కయ్యమునకు కాలుఁ ద్ర
 వ్వట. మే మబలల మనుకొంటిరా? మూతిన మీనములులేవని దలఁచి
 తిరా? సమయము వచ్చిన మీవలె గాజుల ధరించి ముసుగువేసికొని
 గోపాస్త్రీలలో దాఁగడి వారము కామని మీరు తెలియఁ జాలరా? ఓరీ
 యారంగాజేబా! పరూక్రమలవదుర్విసృద్ధా! నీవీర నా బాటినుండి తప్పిం
 చుకొని పోవుట కల్ల. నిన్ను మదీయ తేజోనలంబున కింధనంబుఁ గావించు
 పకఁ బుత్రైంతు ననుకొంటివా? మత్తేభకుంభవిదారణ పరిష్కంబగు సింహ

రాజము వంటి శివాజీతోఁ జోరఁ గలవా? త్వదీయ భట నర్తంబులఁ జించి చెండాడి నిర్భూమ ధామమొనరింపకున్న; మీరు నా దాడి కోర్వం బాలక భీతిచే నన్ను మెచ్చి యొసంగినట్టి నా మహారాజ నామము గాల్సినా? మహాంధా! కదన రంగమున మస్త్రితాప వహ్ని జ్వాలల మిమ్ము దహింపక విడతునా? ఓరీ! యిదే వచ్చుచున్నాఁడను. పాండురంగా! గురు సత్తముండవగు తుకారామస్వామీ! నా రాక తురుష్క చక్రవర్తి కెఱిగింపుడు. జాగ్రత్తఁ గలిగి పోరుటకు సంసిద్ధులై యుండమనుడు. మోసమున వచ్చి మమ్ము జయించెనని వారనిన ఆ యవకీర్తిఁ బడయుఁ జాలను. రణరంగమున జయమును గలుగఁ జేయుడు. భారత మాతా! నన్నఁ గాచి కొనుము. సమర రంగమున వైరుల జక్కాడి జయముఁ గాంచి వచ్చెద లేదా! బవరమునఁబోరి శూరజనైక శరణ్యంబగు వీర స్వర్ణమైన నందెద. ఔరంగజేబీ!

మ. పలువా! నీచకులాధమా! వినవె నా •వాక్యంబు సుంతేని నీ విలలో నుండఁగఁ జాల వింకఁ గను ని • స్సీనాడె మ్రుందించెదఁ నిలువఁ జాలకఁ బాటి పోనకుము రా • నెనిప్పుడే వచ్చి నీ యులుకుఁ బావగ లేక పోయినను నే • నొక్కయ్య పుత్రుండనే 60
(నిష్క్రమించును.)

తృతీయ రంగము

(పవేశము:—మతగురువగు రామేశ్వరభట్టు దివాన్ కుశాల్ రావు మతమునఁ గూర్పుండి యుందురు.)

రామేశ్వ—దివాజీ! తుకారామునకు ఉత్తరపుఁ బంపి యున్నావా?

కుశాల్—చిత్తము అనాఁడే బంపి యున్నాడు.

రామేశ్వ—ఏమి పత్యుత్తర మిచ్చి యున్నాడు?

కుశాల్—ఇంకఁ గు యే సంగతి తెలియదు.

రామేశ్వ—గ్రంథములను నది కర్పించెనా లేదా?

కుశాల్—అది కూడ తెలియలేదు.

రామేశ్వ—నీవు పంపిన సేవకుఁ జింకను రాలేదా ?

కుశాల్—ఇంత వఱకు రాలేదు. నేడు తప్పక రాగలడు.

రామేశ్వ—రాకుండుటకుఁ గారణ మేమై యుండును ?

కుశాల్—త్యరలో తెలియఁగలదు.

[ప్రవేశము:—సేవకుడు.

సేవకుడు—స్వామీ! నమస్కారములు

రామేశ్వ—ఓరీ! నీ వెప్పుడు వచ్చితివి.

సేవకుడు—ఇప్పుడే వచ్చితిని.

దివాణీ—తుకారామునకుఁ గాగితము నిచ్చితివా ?

సేవకుడు—ఇచ్చితిని.

దివాణీ—గ్రంథములను నదిలోఁ బడవేసెనా ?

సేవకుడు—వేసెను గాని—(అడ్డంకు)

దివాణీ—ఏమి? జరిగిన దంతయుఁ ద్వలముగఁ జెప్పి వేయుము.

సేవకుడు—నేను కాగితము నిచ్చిన తోడనే చదువుకొని మిక్కిలి

దుఃఖించెను. పాండురంగని యనేసే మాటలు బ్రాబ్ధించెను

ఆయన వేయకఁ దడవుఁ జేయు చున్నాడను బలనంతమున

గ్రంథముల నొకొని నదిలో వేసితిని. స్వామీ! యేమి చెప్పు

దును. ఎన్ని మాటలు వేసినను మరలఁ బయటఁ బడుచుండెను.

కొంచ మైనను తడువలేదు. ఇంక బ్రయోజనము లేదని తిరిగి

వచ్చితిని. ఆ మహానుభావుఁడు వానిని మరలఁ దీసికొనిపోయెను.

రామేశ్వ—ఛీ. ఆ శూద్రుని మహానుభావుఁడనియెదవు (కుశాల్ రావు

నుఁ జూచి) దివాణీ! ఇదేమి యాశ్చర్యము.

కుశాల్—నాకును వింతగనే దోచుచున్నది. కారణ మెంత యోచించి

నను తెలియకున్నది.

రామేశ్వ—సేవకా! నీవింక బొమ్ము. (కుశాల్ రావునుజూచి) అయ్యా!

ఇంక తుకారాముని శ్రుతులను వ్రాయకుండుఁ నేయు తెల్లు.

కుశాల్ — (యోచించి తనలో) నా మాయ మంత్ర మిప్పుడు ప్రయోగించెద. (ప్రకాశముగా) స్వామీ! నా కొకటి తోచుచున్నది.

తే. గీ. తపముఁ జేయుచు నుండెడి • తపసిఁ జెఱవ
వార నారుల సురపతి • పంప లేదె
అటుల మనమొక వేశ్యను • పటుతరమునఁ
బంపఁ గావచ్చు నీకేల • భయము దేవ.

61

రామేశ్వ — అటులఁ జేసిన మర్యాద దక్కదు.

కుశాల్ — అదెట్లు ?

రామేశ్వ — ఎవరైనఁ జూచిన నెట్లు ?

కుశాల్ — ఎటులఁ జూతురు ?

రామేశ్వ — మనము వేశ్యా గృహమునుండి వచ్చు నప్పుడు యేవరి కంటను బడ కుందుమా ?

కుశాల్ — వేశ్య యింటి కేగ వలసిన పని యేమున్నది ?

రామేశ్వ — వా రెటుల రాగలరు ?

కుశాల్ — ప్రతి దినమును మన మఠమునకు సర్వహార పద్ధతు బిలిచికొని వచ్చుచుండ మీరు చూచుచుండ లేదా ?

రామేశ్వ — ఔను వారీ కార్యమున కీయ కొందురా ?

కుశాల్ — ఈ కార్యమున కనిన వారేకాదు, ఇతరులుగూడ సమ్మతింపరు. దాని కొక యుక్తిఁ బన్నవలసి యున్నది.

రామేశ్వ — అదేది ?

కుశాల్ — వారు వచ్చిన తోడనే మీకు పద్మయం దిష్టము జనించి నటాల సర్వహారకీఁ జెప్పెదను ఆపె పద్మను మన స్వాధీనముఁ జేయును.

రామేశ్వ — అబ్బ! ఆ కార్యమునకు సమ్మతింపను.

కుశాల్ — మీరు భయపడనక్కర లేదు. మన కార్యమైన పిమ్మట మరల దానిని వారి యింటికిఁ బంపుదము.

రామేశ్వ — వారీ దినమున రారు కాఁజాల.

కుశాల్ — తప్పక వస్తారు. (అటు నిటుఁ జూచి) ఏమిది. అదిగో దూరమున వచ్చుచున్నారు. చూడుఁడు. ఔరా! పద్మ యెంతచక్కగ నున్నదో చూడుఁడు.

సీ. ముఖము చక్కగ నున్న • ముక్కు పంకర బోవు
ముక్కు బాగుండిన • మూతి సొట్ట
కన్నులు సరియైన • కాంతి విహీనమా
కాంతిని గల్గిన • కాళ్ళు సొట్ట
చేతులు సరియైన • చేవులు చేటఁ బోలు
చేవులు సుందరమైన • చెంప సొట్ట
నడుము సన్నంబైన • నడుగు కొంగను బోలు
నడుగు బాగుండిన • నడత సొట్ట
శే. గీ. చూడ వద్దను సర్వాంగ • సుందరి యగు
బ్రహ్మ బుట్టించె దానిని • వలయు ననుచు
చూడువచ్చుచు నున్నది • చుక్కఁ బోలి
అట్టి దానిని విశిచెడి • యనద గలఁడె
అదే సమీపించిరి. చూడుఁడు.

62

రామేశ్వ — (చూచి) అవును. పక్క సౌందర్య రాజ్యయే యని చెప్పక తప్పదు.

కుశాల్ — వారు వచ్చిన మీరు తీర్థమిచ్చి యూరకుండుఁడు. నేనన్నియు మాటాడెద.

(ప్రవేశము — సర్వహరి పద్మతో.)

సర్వ — }
పద్మ — } (నమస్కరింతురు.)

రామేశ్వ — శుభమగు గాక.

పద్మ — (రామేశ్వర భట్టును సమీపించి దోసిలి యొగ్గును.)

రామేశ్వ — (తీర్థ మియ్యఁగా పద్మ తీసికొనును)

సర్వ — స్వామీ! ఇంక సెలవిండు.

కుశాల్ — సర్వహరీ! మీరు వేశ్యలు కదా.

సర్వ—జౌనండీ.

కుశాల్—మీపద్మపై స్వామికి యనురాగము జనించినది. వారి
స్వాధీనము చేయుదువా?

రామేశ్వ—(అటునిటుఁ జూచి తనలో) అబ్బో! కొంప తీసెను.

సర్వ—చిత్తము. (పద్మను జూచి) అమ్మా! స్వామిని చేపట్టుము.
జన్మ పాపన మగును.

పద్మ—(ముఖము చిట్లించి) అమ్మా! గృహమున కేగుదము రమ్ము.

సర్వ—(కుశాల్ రావుతో) మీరు గృహమునకు రండు. దానిని నే
నొప్పించెద.

(పద్మ సర్వహృది నిష్క్రమించెదరు)

రామేశ్వ—దివాణ్ జీ! పద్మ సమ్మతించ లేదుకదా.

కుశాల్—ఆమె యింకను అభము శుభము లెరుగనిది కదా. ఇచటఁ
దన సమ్మతిని జూపునా.

రామేశ్వ—ఇప్పుడేమి చేయఁ దలచితివి.

కుశాల్—ఇంటి కేగి అన్నియు మాటాడి వచ్చెద.

రామేశ్వ—వినక పోయిన భటులచే బలవంతమున యెత్తుకొని రమ్ము.

కుశాల్—(స్వగతము) వీనికి పిచ్చి దలకెక్కించితిని. ఇంక నాకార్యము
నెఱవేటి నటులే. ((వకాశముగా) చిత్తము. మీ యాజ్ఞప్రకార
ము జరిపించెద. (నిష్క్రమింతురు.)

ఇతి చతుర్థాంకము.

—

మ కారాం

పంచమాంకము

(ప్రథమరంగము.)

ప్రవేశము;—సర్వహరి పద్మ గృహమునఁ గూర్చుండి యుందురు
సర్వ—అమ్మా! నామాట వినుము. మతగురువును చేపట్టుము. అట్టివారు
లభించుట నీవు తొలి జన్మమున నోచిన నోముల ఫలమని
యెంచుము.

పద్మ—తల్లీ! నే నొల్లను. నీ వంతగ బలవంతముఁ జేయుచున్నావు.
ఆయన నన్ను వివాహముఁ జేసుకొనుటకు సమ్మతించిన యెడల
ఆయనను చేపట్టుదునే గాని లేకున్ననా పనికి నే సమ్మతించను.

సర్వ—పద్మా! మతగురు వెప్పుడైన వివాహ మాడునా? అదిమత విరు
ద్ధముగాదా? లోకులు నిందింపరా?

పద్మ—ఇటుల దొంగతనముగ పరాంగనలఁ బొందుట మత దూష్య
ము కాదు కాఁబోలు

సర్వ—ఇది లోకు లెఱుంగరు కదా?

పద్మ—ఎన్నిదినములు తెలియ కుండును. నేఁడు కాకున్న యెల్లుండితెలి
యదా?

సర్వ—తెలిసిన మనకేమి భయము మనవృత్తియే యది. ఇంక అతని
సంగతి మనకేల?

పద్మ—ఏమి? అది మనవృత్తియా? అచే నే నొల్లనిది మనవృత్తియటకు నీ పూర్వ్య లిడే వృత్తియం దుంకిరా?

సర్వ—అది నాకుఁ దెలియదు. ఏదియెట్లులుంకినను ఆయనను చేపట్టుము. నీకు పదుగురిలో గౌరవము కలుగుటయేగాక మనకు ధనము చేకూరును.

పద్మ—అమ్మా! నీవు కుశాల్ రావు ధనమంతయు సంగ్రహించి యొవ పక్షీరును జేసినను, వాడు నిన్ను విడువలేక మతగురువుకడ నేక కావృత్తి జేసి నీ యింటఁ బడి యున్నాడు. బంగారు గుప్తను దివాలా తీయించితివి. పాపము. అనుకొనిన జాలికల్గును. అతఁడు బజారున దోసె లమ్ముకొని జీవించు చున్నాడు. వారి ధనమంతయు యే మూలన దాచితివో నాకుఁ జూపుము.

సర్వ—అదెచ్చట నున్నదే. ఆ నాడే సారా దుకాణమును జేసినది. బ్రాహ్మణుఁ డైనను కుశాల్ రావు సారాయిలేక పోయిన చచ్చును. బంగారుగుప్త మాట జెప్పబనిలేదు వాడు మాంసమునుగూడ విడువడు, వారిద్దరుఁ గలిసి నాకు మద్యపానమును నేర్పిరి. ధన మింకెట్లుల మిగులును.

పద్మ—అదికాదు. మన కులమున యెంతగఁగించినను కడకొకకాస్తైనను నిలువదని శాపము కదా?

సర్వ—ఆశాపమిప్పుడు అములులో లేదు. నా మాట వినుము. చెడి పోవకుము.

పద్మ—నేను వివాహ మాజెడను కాని యా నీచ వృత్తికి లోబడను.

సర్వ—మాటలతో ప్రోద్బల గడపెదవే. (ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగోవారు వచ్చిరి. ఇక నీ యిషము.

(నిష్క్రమించును)

పద్మ—దైవమా! నన్నుఁ గాపాడు వారెవరు.

(ప్రవేశము—కుశాల్ రావు.

కుశాల్—పద్మా! ఆనాడెట్లుల జేసితివి. నేడేమి చేయుదువు.

పద్మ—ఆనాడేమి జేసినో నేడు కూడ నయ్యదియే.

కుశాల్ — నేడు మతగురువు నిన్నుగోరి నందున ధనాపేక్షచే సమ్మతింతువు లెమ్ము.

పద్మ — అయ్యా! మీరు పొర్రుజిత్తి.

తే.గీ. భాగ్య మంత మొనంగివ • ఫలము లేదు.

కనక వర్షంబుఁ గురిపించ • గనడు మేలు

శేష తల్పుండు చెప్పిన • జెడదుమనసు

నెట్టి మాటలఁ జాలించి • వేగ బొమ్ము

63

కుశాల్ — ఏమి నావి వెట్టిమాటలా. ఊరకఁ జెసిపోకుము. మంచిమాట చెప్పిన పెడచెవిని బెట్టు చున్నావు.

పద్మ — అయ్యా! మీ గొరవమును బోగొట్టు కొనకుండు. మీకు మంచి మాటలుగాఁ గోచినవి నాకు చెడ్డవిగాఁ దోచ వచ్చును. “ఘోరో భిన్నరుచి!” అను శ్లోకముగదా?

కుశాల్ — నిన్నుఁ బట్టి గొంపోయిన నేమి చేయఁ గల దానవు?

పద్మ — (తనలో) వీనికి మంచిమాటలు పనికి రావు. ((పకాశముగా) ఛీ! నీచవు మాట లాడకుము. గుణవంతుడవని గొరవించితిమి గాని మేచ్చ సమానుడ వని తెలియ దయ్యి. అధమా! స్త్రీల జెఱు బట్ట జూచెదనా?

కుశాల్ — పద్మాననా! నన్ను గూరిన నేమి ఫలము నన్ను జూడక పోయినను ఆయన మతగురువు కదా.

పద్మ — మతగురువును గొంపోయి మహాసముద్రమునఁబడఁద్రోయుము. అగ్నికి వాయువు తోడై నటుల యిరువురును బాగున్నారు.

కుశాల్ — మంచి మాటలు నీ తల కెక్కుట లేదు. నిన్ను నీ శయ్యతో గొంపోయి మా గురువుకడఁ జేర్చెదఁ జూడుము. (అని సైగఁ జేయ దాగి యుండిన నలుగురు భటులు వచ్చి మంచమునకు నాల్గు ప్రక్కల నిలతురు.)

పద్మ — అయ్యా! నన్ను గాపాడు వారెవరు! నా పడక టింట నిన్నె వ్వరుఁ గావఁ గలరు. నా తల్లివారికి లోబడి యెచ్చటికో వెళ్లి నది, వీరు సన్నింక పడుచుట కల్గ.

సీ. ఆకసంబుననుండి • యిన్నిటిఁ దిలకించు

చుక్కలారా! మీరుఁ • జూడ రాదె

ఆకసంబున దాఁగి • యన్నిటి గనుచుండు

సూర్యదేవా! నీవుఁ • జూడ రాదె

ఆకసంబునఁజేరి • యన్నిటి వీక్షించు

నాకాశవాణి! నీ • వరయరాదె

ఆకసంబుననుండి • యన్నిటిఁ బొడగను

సురలార! నావంకఁ • జూడ రాదె

శే. గీ. నన్ను గొంపోవు చున్నారు • న్యాయ మనుచు

సాక్ష్య మివ్వెడు నేఁగోరఁ • జాల సుమ్ము

యముఁడు దండించుతరి మిమ్ము • నడుగుదాన

దప్ప యెవ్వఁదో మీరుఁ • జెప్పవలయు.

54

ఇప్పుడే మిమ్ము సాక్షిఁ గోరుటకు న్యాయాధి పతుల యందు న్యాయ ముంకిన గదా; న్యాయశీలురగు మిమ్ముల విచారించుటకు. న్యాయాధి పతులు ధర్మమును గాపాడి దుర్మార్గుల శిక్షించు చున్న మా జోటి యబల కిట్టి గతి వచ్చి యుండదు కదా. ఔరా! యెక్కడి న్యాయము. మతగురువేడ నే నేడ.

సీ. మతగురు స త్తముల్ • మందులొ టనెగదా

మత గౌరవంబెల్ల • మాయమగుట

బ్రాహ్మణుల్ కొందఱు • భ్రష్టులొ టనెగదా

కులధర్మ మెల్లను • కూలఁ బడుట

న్యాయాధి కారులు • మాయావు లైగదా

ధర్మముల్ మూలల • దాఁగి కొనుట

వారాంగనలగుంపు • బలిసి నందున గదా

సజ్జను లందఱు • జారు లగుట

శే. గీ. ఇట్టి యవినీతి పరులు తా • మిప్పుడు బుట్టి

తెరిమినారలు హిందూమ • తంబు నెందో

పరులు గేజ్జేయు చున్నారు + పట్టు బట్టి

యేమి కానున్నదో యింక + యేమి గతియే

65

సన్యాసి సాని పొందుఁ గోరిన యింక సామాన్యులనన్న పాపము గదా. స్వామీ! వారను పేరు బెట్టికొన నేల? ఛీ! పాపాత్మా! నీచే దీర్ఘముఁ బుచ్చుకొనిన జన్మ జన్మాది నరకము ననుభ వించుటయేగాక పునర్జన్మము లేదు కదా. కులకలంకా! ఎండటి కులములఁ జెఱిపితివో కదా. ఓరీ! రామేశ్వరభట్! మొన్న నీవంటి సన్యాసి యొక్కఁడొక వితంతువుచే సుఖ మనుభవించు చుండ, చూడఁ జాలక యొక్కఁడు తన కత్తి కెరఁ జేసినది మఱిపితివా. నీ గతి యేమగునో గదా. ఔరా! ఇంక హిందూ దేశమున హిందూ యువతీ జనంబులకు సుఖము గలుగ వలెనన్న నెఱులఁ గలుగును. పరనారితాగ్నివిదగ్ధా! ఎండటి పతివ్రతా తిలకములు నీదగ్గరకు తీర్థసేవనమునకు వచ్చినపుడు పట్టి బల వంతమున జెఱిపితివో కదా. మాభరతఖండముతన సహజ గౌరవమును గోలు పోవుచున్నదనుట కిదియొక నిదర్శనము గదా. (అర్థోఛ్ఠ్ఠి)

కుశాల్—(భటులతో) ఓరీ! నివ్వెరపడి చూచుచు నిలచితిరేమి. కానిండు.

సేవకులు—(వంగి మంచము నెత్తఁ బోదురు!)

పద్మ—అన్నలారా! మీకు నమస్కరింతును. నా మంచమును గాని నన్నుగాని స్పృశించి అపవిత్రను జేయకుండు. (నిట్టూర్పు విడచి) దైవమా! వీరింక నన్ను విడుచుట కల్ల. నే నొక్కనిని మాత్రము చేపట్టెదనని కదా నా తల్లితో నంటిని. ఇక్కడ నుండిన పలువురు నన్ను బాధింపు చుందురు. అచటికేగి రామేశ్వరభట్టు నొకనినే నమ్మియుండెద. వీటి కన్నిటికిఁ గారణము యీ కుశాల్ రావే కదా. మా తల్లి మాట విని ఆయన కడఁ జేరి యింతఁ జేసెను. (కుశాల్ రావుచుజూచి) మీ యిష్టానుసారము గురువును జేపట్టెదను. నడువుడు. (కుశాల్ రావు సేవకులు ముందు నడుతురు. పద్మ దుఃఖముచే చిన్నగ వెనుక నడచుచు) విధి వ్రాసినట్లులఁ దప్పక జరుగఁ గలదు. లేకున్న

నీ! భూమిపై నేనేలఁ • బొలతినై బుట్టితిఁ
 బుట్టిన వేశ్యచేఁ • బట్ట నేల ?
 బట్టినంశనె తాను • పలుపురఁ జేబట్టఁ
 బలిమాలి బలవంత • పరువ నేల ?
 బలవంత పరువనే • పలుక కుండిన దాను
 తీర్థంబు నేవింపఁ • ద్రిప్ప నేల ?
 ద్రిప్పిన నేమాయె • దీర్థంబు నిచ్చెడి
 గురువు నన్నీక్షించి • కోర నేల ?
 తే. గీ. గోర యాతని నిరసించి • పాట నేల ?
 పాట యీకుశాల్ రావు న్నఱ • తేర నేల ?
 నేటి బలిమిని గొంపోవఁ • జోర నేల ?
 జోర మత్తగురు తేరంగఁ • జోవ నేల ?

66

(నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయ పాఠము

ప్రవేశము:—రామేశ్వరభట్టు పద్మతోఁ గూడ శయన గృహమున నుండును.

వామేశ్వర—

నీ! చంద్ర బింబము కంటెఁ • బలఁ బ్రకాశించు
 పద్మ తా బంగారు • పద్మ గాఢ
 కమల పత్రము మించు • కన్నుల తోనొప్పు
 పద్మ తా బంగారు • పద్మ గాఢ
 మెఱపుఁ నీగెను మించు • మేనితో సొంపారు
 పద్మ తా బంగారు • పద్మ గాఢ
 రంభను మఱిపించు • రంగుతోఁ జెన్నొందు
 పద్మతా బంగారు • పద్మ గాఢ
 తే. గీ. చుక్క మెఱుపును మించెడి • సుందరి యగు
 పద్మ పద్మయే బంగారు • పద్మ గాఢ

ముదముఁ గూర్చుచు నుండెడి • మోహిని యగు

పద్మ పద్మయై బంగారు • పద్మ గాక.

67

పుర్వజన్మ సుకృత ఫలము గాకుండిన యీ నాని నా కబ్బునే
(అన్యోన్యే)

పద్మ—బౌరా! కలికాల మహిమ. ఎంతలో పిచ్చి తలకెక్కినది. కుళాల్
రావును దగ్గరఁ జేర్చినందున గదా యీయన తన గౌరవమును
గోల్పోవుటకు ప్రథమకారణము. మందుడై మాయమాటలకు
లొంగినది యితని తప్పే కదా. గుణవంతుడై యెయున్న లోఁ
బడి యుండునా? పాపము.

జే. గీ. మతము జోయిన వెంటనే • మతము మానె

మతముతోఁగూడ శిష్యులు • మాయమైరి

మోహమునఁ జిక్కి స్వామితా • మోసపోయె

వలదు వలదన్న నను వీడఁ • దలఁపఁ డయ్యె.

68

రామేశ్వ—ప్రేయునీ! నన్ను చేపట్టి నందులకు నీకేమైన కొదువఁ జేసి
తినా? నీ కేమి తక్కువైనను నానుఁ జెప్పుము. వెంటనే దెప్పిం
చెదను. (యోచన నభినయించును.)

పద్మ—నా కేమియు నక్కర లేదు. (ముఖము వీక్షించి) ఏమి మీ
ముఖము అటులున్నది.

రామేశ్వ—ఏమియును లేదు.

పద్మ—నాతోఁ జెప్ప రానంతటి కార్యమూ.

రామేశ్వ—నీకుఁ జెప్పరాని కార్యమున్నదా.

పద్మ—మరి చెప్పక దాచెదరేల?

రామేశ్వ—చెప్పెదను. నీవు నన్ను నిక్కముగఁ బ్రేమించుచు చున్నావు
గదా.

పద్మ.—మనోహరా! నా యందు మీ కెందులకు అనుమానము కలిగి
నదో తెలియ కున్నది. అందఱి వేశ్యల వలె నన్నెంచకుడు.
మీ కొఱకై

తే. గీ. అనల మందున నిద్రింపు + మనినఁ జోదు
 గాలిమేపఁ మెడకునే + గట్టి కొందు
 పెద్దకొండను మూఁపునఁ బెట్టి కొందు
 ప్రాణమపిగిన నిత్తు మీ + పాద మాన.

69

నా మాటలు నమ్ముడు. చెప్పినఁ జేయక మానను.

రామేశ్వ—బాగుగ యోచించి జెప్పము. అదిమిగుల సాహసకృత్యము,
 పద్మ—ఏదైన కానిండు. నాకుఁ జెరుపుఁ జేయుకార్యము మీరు
 మాత్రము జెప్పగలరా. ఒకవేళఁ జెప్పినను జేయకఁ దప్పను.

రామేశ్వ—నీ కేమియుఁ బ్రాణభయము లేదు.

పద్మ—అటులైన ద్వరగాఁ జెప్పడు.

రామేశ్వ—ఏమియును లేదు. తుకారాం భక్తుని నీవెరుఁగుదు కదా.

పద్మ—ఆయన పేరు వినిని వానీ ప్రపంచమున నుండరు. ఆయన
 మహానుభావుఁడు గదా.

రామేశ్వ—తుకారాం! శ్రుతులను స్వభావలోత్రాసి జరులకు జోధించు
 చున్నందున నా గౌరవము తగ్గిపోవుచున్నది. నీ వతనిఁ జేరి యె
 టుల నైన శ్రుతులను గాల్పించి జారునిగ మార్చు రమ్ము.

పద్మ—అకటా! నే నెంత మోసపోయితిని. ఆ భక్తుని జెనికి నే మనఁ
 గలనా. ఎంత దుష్ట ప్రవర్తన మొనరించినందుననో యీ పాపి
 జన్మము కలిగినది. మఱియీ పాప కార్యమును నే నెటులఁ
 జేతును. ఏ కార్యము నైనను దప్పకఁ జేసెద నని గురువుతోఁ
 జెప్పితిని. చేయక పోయిన మాట పొల్లుఁ బోవుటయే గాక
 ఆయనకుఁ గోపము జనించును. ఆయనను పతిగా భావించినందున
 యీ కార్యముఁ జేయవలసి వచ్చినది. చేయక పోయిన పతికిఁ
 ద్రోహముఁ జేసిన దాన నగుదును. ఇది పతివ్రతకు దగని పని.
 కనుక పతి యాజ్ఞ ననుసరించి కార్యమునకు దొఱగొనెద.
 (ప్రకాశముగా) ప్రియా! ఇదేవెళ్ళి నా శక్తినిఁ బ్రయోగించెదను.
 కార్యమెటుల పరిణమించునో తెలియదు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ప్రవేశము—తుకారాం గృహమనఁ గూర్చుండి యుండఁ బ్రక్కన
శివాజీ మోకాళ్ళపైఁ గిండఁగూర్చుండి యుండును.
తుకారాం—నాయనా! తురకల వలన నీ కేవివత్తుఁ గలుగు చుండ
లేదుకదా.

శివాజీ—స్వామీ! మీ యనుగ్రహము నాయందుండ నా కెవరిభీతియుఁ
గలుగదు.

తుకారాం—వత్సా! నా దేమున్నది. నిన్నును నన్నును యీ సకల
ప్రపంచమును గాపాడునది ఆ పాండురంగడే గదా.

శివాజీ—సత్యమే. అయిన మీ రానాఁడు పూనానుండి త్వరగఁ బో
మ్మని నది చాల మంచిది. తురకలు కోటను ముట్టడించి యుం
డిరేట. స్వామీ! అదే మాశ్చర్యమో నేనేగు తఱికి వారు పాటి
పోయి యుండిరి. నేను కోటకేగి మా వారిని యుద్ధము చేయ
కనె యెందుల కేగిరి యని యడుగ “మీరు వచ్చి యుద్ధముఁ
జేసినందున కదా వారు పాటి పోయిరి. మరల యేమిటు లడుగు
చున్నారు” అనిరి. నేను నిక్కముగ యుద్ధ మొనరించియే యుండ
లేదు.

తుకారాం—నాయనా! అది పాండురంగని మహాత్మ్యము. నీవుకోటలో
లేకుండుటఁ గని దుర్గము మహమ్మదీయుల పాలగునని యా రక్ష
కుఁడు నీ రూపముతోఁ బోరి యుండును.

శివాజీ—(ఆశ్చర్యముతో) అయ్యో! నాకు దర్శనమైన నియ్యక పో
యెనే. స్వామీ! నే నేగునపుడు కోటను ముట్టడించినారనియు,
నన్ను త్వరగఁ బోమ్మనియు వ్రాసిన కాగిత మొకటి పూటికి
నది. ఇదే చూడుఁడు. (అని చూపును)

తుకారాం—(కన్నుల కొత్తుకొని) ఆ మాధవుఁడు వ్రాసినదియే.
నాయనా! నీవు పుణ్యాత్ముఁడవు. అప్పుడప్పుడు వచ్చి నా కగు
పడు చుండుము. పాండురంగని నిరంతరము భజించు చుండుము.
ఇక నీ కోటకు వెళ్ళ వచ్చును.

శివాజీ—చిత్తము. (నమస్కరించి నిష్క్రమించును.)

తుకారాం—(జపమాలఁ దీసికొని జపముఁ జేయుచుఁ గూర్చుండి యుండును.)

(ప్రవేశము—పద్మ.)

పద్మ—(తుకారామును జూచి) ఆహా! ఈ మహా భాగవతోత్తముని జూచిన నా కపరిమితమగు భక్తిఁ గలుగు చున్నదే. ఈ పూజ నీయుని బుద్ధిని ద్రిప్ప నాచేత నగునా. ఈ భక్తాగ్రేసరుని నెన కుట “కొరివితోఁ దలఁ గోకి కొను” నట్టిది కదా. ఈ నేడ పారాయణుని కడ నా మోసము నిక్కముగ పనికి రాదు. అధిక ప్రసంగముఁ జేసితిని నన్ను మాడ్చి వేయును. (యోచించి) అయిన నీ మహా నీ నితో మాటాడు తుట్లు. ధైర్యమున వెళ్లి ముద్దిడుకొనిన మోహ పరవశుఁ డగునా. ఇటులనే బోయి గట్టిగఁ గోరించు కొనిన మాటు కాఁగలి నిచ్చునా. ఇట్టి దెందైనఁ గలదే. ఈభక్త చింతామయందు మచ్చఁ జూపుట కలవి యగునా. నే నేమి దుర్మార్గమునకు దొరకొనినను చెడుదును. నే నిపు డూరక నమస్కరించెద. (నమింపించి) స్వామీ! నన్నుఁ గాపాడుము. (అని నమస్కరించును)

తుకారాం—(కన్నులఁ దెరిచి) అమ్మా! తుభమగుఁ గాక. తల్లీ! నీ వేతెంచిన కార్యము కానేరదు. నన్ను బారునిగఁ జేయుటకు గదా నీ వేతెంచినది.

పద్మ—(భయముతో) అబ్బా! అప్పుడే తెలుసుకొని యున్నాఁడే. ఇంక జచ్చితిని. స్వామీ! ఇందు నాదోష మేమియును లేదు. క్షమింపుడు.

తుకారాం—అమ్మా! ఇందు నీ తప్పు లేకమైనను లేదు. నీవు భయపడకుము. నా గ్రంథములను గాల్చి వేయు నటులఁ జేయుమనిగదా నీకుఁ జెప్పియున్నాను. (అని యొక తులసి పూసల దండను దీసికొని పద్మ మెడయందు వేసి) అమ్మా! నీ మనస్సూర్తిగఁ జెప్పము. వాటిని కాల్చి వేయు మనదవా.

పద్మ—స్వామీ! వలదు వలదు. అంతటి పాపపు చూటల నేఁ జెప్పుఁ జాలను. ఇంతటి నుండియు నాకీ ప్రపంచ సుఖములతోఁ బని లేదు. నన్ను మీ భక్తురాలిగ నంగీకరించుడు.

తుకారాం—అట్లనే కానిమ్ము. అమ్మా! (కొన్ని మాలల దీసికొని, ఇది నిన్నుఁ బంపిన రామేశ్వర భట్టు మెడలో వేయుము. (రెండవ దానినిచ్చి) మీ తల్లిమెడలో వేయుము. (మరి రెండిచ్చి) వీనిని నీ యిచ్చ వచ్చిన వారికిచ్చి వేయుము. నీ వింకఁ బోవచ్చును.

పద్మ—(స్వగతము) ఈ మాల వేసి నన్ను భక్తురాలిగఁ జేసెను. తక్కిన వానిని వా కొఱకై యిచ్చి యున్నారు వారుఁ గూడ నావలెకే మాఱి పోదురు గాఁబోలు. ఇక నా దగ్గర రెండు మిగులును. పాపము. వాటిని కుశాల్ రావుకును, బంగారు గుప్తకును వేసెదను.

(నిష్క్రమించును)

తృతీయ రంగము

ప్రవేశము.—రామేశ్వరభట్టు గృహమునం దాసీచుండై యుండును.

రామేశ్వర—

తే. గీ. పద్మనంపి తుకారాము • భ్రష్టుఁ జేయఁ
దలఁచితిని గాని కార్యంబు • దాని వలన
సాగునో లేదో కనుగొని • శాప మిడచె
పనిత రాదాయెఁ దెలియఁగా • వలయు నన్న.

70

(బాగుగఁ జూచి) ఏమిది. వచ్చునది పద్మయేనా? సన్యాసిని వలె నున్నదే. (మరలఁ జూచి) బౌరా! పద్మ కావిగుడ్డల ధరించి తులసి మాలలఁ జేతఁ బట్టికొని వచ్చు చున్నది. కానిమ్ము.

ప్రవేశము—పద్మ మాటువేసముతో.

రామేశ్వర—పద్మా! నన్ను మోసపుచ్చుటకా యీ వేసము ధరించితివి. పద్మ—అన్నా! మోస మేమియును లేదు.

రామేశ్వ—(అశ్చర్యముతో) మన కార్య మేమాయెను?

పద్మ—అన్నా ! ఇంక ఆ మాటలఁ బలుకకుము. ఆ పాప కార్యమును నీ మదిని దలఁపకుము. మీరు మోహనంద్రమునఁ బడి కన్నుఁ గాన కున్నాగు. దుర్మార్గులకు లొంగి పరస్త్రినైన నన్నుఁ గోరి తివి. నీ మతగురువు పదవిని వదలి గౌరవమును గోల్పోయితివి. దూరాలోచనఁ జేయుము. తప్పుఁ జేసిన వానిని దండించు వారలగు మీరే యిటులఁ జేసిన లోకు లేగతి కావలయును. ఇంక నైన బాగుగ మెలంగుడు. (అని తులసి మాలను మెడను వేయును.)

రామేశ్వ—అమ్మా! నా కిప్పుడు తెలివి వచ్చినది. నీవు పద్మవు గాదు. నా పాలిటి దేవతవు. నీకిదే ప్రణమిల్లు చున్నాను. ఇంతటి నుండియు నా పూర్వ ధర్మముల నాచరించెద.

తే. గీ. భూరి గుణసాంద్రులార! యో • పూజ్యులార!

ఒకరి యశమును జూచి నే • నోర్వలేక

వేశ్య పాదంబుఁ బట్టి నే • వెట్టి నగుచు

కపట మస్కరి బిరుదు నే • గాంచఁ గంటి.

71

“నూరు వ్రతముల ఫలము నొక రంకు బోగొట్టె”నన్నట్లు యిన్ని దినముల పూజఫలముఁ గోలు పోతిని. ఆ నిర్వికార నిరామయుని సర్వదా ధ్యానించు తుకారామును జెలుపఁ బూని నీ దా కలుపాత్ముడ నను పేరుఁ గాంచితిని. ఆ మహా భాగుడు సన్నపరాధిగా నెంచక ముక్త మార్గ మీ పద్మవలనఁ గలుగఁ జేసెను. మఱి నా యాశ్రమముఁ జేరెద.

(నిష్క్రమించును)

పద్మ—సోదరీ మణులారా! నేఁ బడిన పాట్లఁ జూచితిరి కదా. గుణ వతులకుఁ గీడుఁ గలుగుచునే యుండును. వాని నన్నిటిని సహించిన మేలుగల్గును. దుర్మార్గులు మిమ్ములఁ జూచిన గేలిఁ జేయకుండు నటుల మెలంగుడు.

సీ, అత్తగారినిగన్న • యారడి బెట్టక
 మాతృ భావముఁ జూప • మంచి దమ్మ
 నవతి బిడ్డలఁ జూచి • చావఁ గొట్టక తమ
 బిడ్డల గాఁజూచి • పెంచ రమ్మ
 పనిఁజేయు మనియన్న • బాలుమాలికయని
 పొరుగిండ్లఁ జేరఁగా • జోకుఁ డమ్మ
 నవతులఁ జూచిన • బాడీలఁ గల్పించి
 పరుల నిందకుఁ బాలుఁ • బడకుఁ డమ్మ
 తే.గీ, అన్య పురుషుల యందు మీ • రానఁ గొనక
 పతిని దైవంబుగానెంచి • బ్రతుక రమ్మ
 కలియుగంబని కన్నుల • గానకున్న
 దండ ధరుడప్తు మిమ్ముల • జెండునమ్మ

72

మీ కింతకంటె మిక్కుటముగఁ జెప్పుటచుచితంబు. నాకింకను
 బనియున్నది. వెళ్ళెద.

(నిష్క్రమించును)

[పవేశము. సర్వహరి బజారు వీధివ.

సర్వహరి—హాహరి! కన్నుఁగానక నేనెంతటి పాపకార్యములఁ జేసితిని
 ఇకఁ ముందు నేనెట్టి బాధలఁ బొంద వలయునో గదా. ఒకవిధ
 మగు పాపముఁ జేసితినా.

సీ, భూసురోత్తములను • బుగ్గలఁ పిండుచుఁ
 బాద నేవకులుగా • బనిచినాను
 పగలెల్ల నివ్వంచు • పగచువా రలకు నా
 చుట్ట ముక్కను నోట • జొనిపి నాను
 ధనవంతుఁ డైయున్న • దాక్షిణ్యమునులేక
 యింటిలో పనులఁ జే • యించినాను
 జడదారి నై నను • చతురుత్సముంజూపి
 గడియలో విడుచి • విడచినాను

తే.గీ. వెంట్రుకలఁగల్గి యుంకిన • విధవ పండు
భోజనము జేయ మనువాఁ • పొగరుఁ బాఁఁ
బింకి పంటను నేఁ దిని • పి చినాను
చేయ రానట్టి పనులెన్నో • జేసి నాను

76

ఇన్ని యపచారము లాచరించిన దానిని భగవంతుఁడువిడచునా.
ఇవి యన్నియుఁ జూచుచు యింకను దెలివితేక నూ తెగవారందఱు తమ
నీచవృత్తి మానకున్నారు.

సీ. ఒకనినమ్మించి మ • హాకనిని బొంకించి
సంసారములఁ గూల్చు • సాను లార!
బీద బిడ్డఁగొని • పెద్ద సానులఁ జేసి
జీవనంబును జేయు • చెసిపెలార;
వాకిట నిలిచియు • బాజారునం బోవు
పురుషులఁ బిలిచెడి • పొలఁతులార
మాయ మాటలఁ జెప్పి • మరులు మందులఁ బెట్టి
ప్రాణమ ల్ దీసెడి • భామలార!

తే.గీ. పాడు వృత్తిని మీరలు • వదలరమ్మ!
పరిణయంబాడి సుఖమును • బడయరమ్మ!
అవని సాధ్యమ తల్లుల • నరయరమ్మ!
నత్య మిది నమ్మరమ్మయో • సానులార!

74

మానావమానములను గొంచమేనియు సరకుఁ జేయరుగదా.
మన్మథునిబోలు యువకు లందఱును సుఖిరోగముల కెఱయై పరలోక
మున కేగుటకుఁ బ్రథమకారణము మీరలేకదా. గరితలకు పరపురుషుల
నీక్షించుట దూష్యమైయుండ మీరు కావలయునని శృంగారించుకొని
సంధ్యవేళఁ బనిలేకుంకినను, తలవాకిట గూర్చుండి కోడిగము లాడు
చుండుటఁ జూడ నిందాపాత్రము గాఁని యెంచితిరా. ఇంటి నుంకిబయి
టికిబోయిన ప్రతివాడును మిమ్ముఁ గేలిజేయుటకు గారణ మూహించితి
రా. ఇన్నిటికీమూలము మీ నీచవృత్తిగాక మత్తదీయుఁ గాదు. మీ
రక్షణమునఁ జేయుకార్యములకు జ్ఞానాధికులు చేయుత యెసఁగు

చుంకినందున మీరింకను పాపభూయిష్టం లగుచున్నారు. మీరొసరించు కార్యములను నింద్యములని తగు నవరణజేయక, సజ్జనులచువిసేడుకొన్న వారు మీకంటెమందబుద్ధిగలవారై వివాహముల యందును, జేవుని యుత్సవముల వేళలను, మిమ్ముల బిలిపించి కొంత సన్మానించుచున్నందున గదా మీరింకను జెడుచుండుట. అమ్మలారా! చెప్పబోడగిన నెంతయో గలదు. మీ రాచరించు కార్యములలో మూడు భాగములు నిందా పాత్రములై యున్నవి గాన; మీ రా సీచవృత్తుల మాని యందరి నలెనే గౌరవమును ఒడయుటకుఁ బ్రయత్నింపుడు. నా గితిఁ జూచుచు మరల గోతిలోఁ బడకుడు. నా మాటల మఱువకుఁడు మీ కిదే నా కడ నమస్కృతులు.

(నిష్క్రమించును.)

[ప్రవేశము:—కుశాల్ రావు తులసిమాల వేసుకొని.

కుశాల్ —

తే. గీ. మేకి పండును బోలెడి • మే ని దనక
జాతి రత్నమటంచు నే • సర్వహాని
దలచి మనమునఁ జెసిపోతిఁ • దెలివి లేకఁ
బాపి నేఁ గాక యెరుఁడింక • వసుధఁ గలఁడె, 75

తే. గీ. మోహ సంద్రమునంబడి • మునుఁగు చుండ
నావయై వచ్చి పడ్డ తా • నన్ను బ్రోచి
జన్మ సాఫల్యముంజేసి • చనఁగ గంటిఁ
జేతు దండము పడ్చుకుఁ • జేతు లెత్తి. 76

నాకీ ప్రాప్తి గలుగునని యొకరైన దలచి యుండలేదు గదా. నన్నితరు లెంత హీనముగఁ జూచినను నా పాడుబుద్ధి మఱల కుండెను. సోదరులారా ! వేశ్యాలోలుఁడనై యొసరించిన సీచ సాహసములఁ గన్ను లారఁ జూచి యున్నారు గాన మరలఁ జెప్పఁ బనిలేదు. మీరు నా గితిఁ జూచుచు మరలఁ జెడు మార్గమునఁ బోనేల ? నేఁ జెప్పు మంచి మాటలను వినుఁడు. అటులనిన సీ వేమి మంచి గుణములు కలవాడవా ? మాకు సీతి నేర్పుట కని యధిక్షేపింపకుఁడు. నేను చెప్పి

పోయి నందున మీరును నావలెనే చెడిపోదురనియు ముందే మేలుకొని
గుణవంతు లనిపించుకొన వలయు ననియు నా కోరిక. కనుక
సీ. సంసారమును వీడి • సాని కొంపలఁ జేరి

సారాయమునుగ్రోలు • చవటలార!

పడతిని విడనాడి • పణ్యాంగనలఁ గూడి

మధు మాంసములఁ దిను • మందులార!

బోగంపు పడతుల • మోహంబుచేపాసి

యన్నంబులను దిను • యధములార!

వేడుక యనుచును • వెలయాండ్ర వెనువెంటఁ

బలుమాటుఁ దిరిగెడు • తులువలార!

తే. గీ. పడవుఁ గత్తెల విషయమై • బలుకు వాడ

ప్రేమ యనునది యుండ దే • రోమ మందు

సాని వలలోదగుల్కొని • నమసి పోక

వెలికి రాజుల రిదిసత్య • మిలను వినుడు.

77

(కలియుగదర్పణము)

((ప్రక్కనఁజూచి) ఓహో! బంగారుగుప్త వచ్చినటు లున్నది.
వాని గతి యేమైనదో విచారించెద.

[ప్రవేశము:—బంగారు గుప్త పెసరట్ల తట్టఁ జేత

నిడుకొని మెడలోఁ దులసిమాల ధరించి.

బంగారు—

సీ. పత్ని యాభరణాల • పడవు కత్తెలకిచ్చి

చెడిపోవు చుండెడి • చెనటులార!

పెద్దల యాస్తిని • బెరటి ద్రోవను దెచ్చి

వెలయాండ్ర కిచ్చెడి • వెట్టులార!

సత్రముల్ దెగనమ్మి • సానికొంపలఁ జేరి

మాన్య లాసంగెడి • మనుజులార!

ధనమెల్లఁ గోల్పోయి • మనలేక పురిలోన

భిక్షుటనముఁ జేయు • బేలలార!

ఆ. వె. వేళ కొక్క సాగను • వేశ్య జేయుచు నుండుఁ
దెలివి లేక నాని • వలను మీరుఁ
బడకుండయ్య మీకుఁ • బదివేల దండమల్
బెట్టుచున్నవాడఁ • బ్రేమతోడ.
(కలియుగదర్పణము)

78

తే. గీ. గడన కత్తెలమోసమున్ • గడవలేకఁ
జెడుచు నుండఁగఁ బద్మ నా • జేరి బ్రోచె
కుశాల్ — సోదరా! యామెయే నన్ను • నుజును జేసె
మరువఁ జాలను పద్మను • మరువఁ జాల
బంగారు—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి నిన్నుగూడ గుఱవంతునిగా నొన
రించెనా? ఎటుల జేసెను.

79

కుశాల్—ఇదిగో ఈ తులసిమాల వేసి నంతటనే నా బుద్ధి మాతిననది.
బంగారు—నాకుఁ గూడ నొక్క మాల వేసెను. వెంటనే నా పూర్వ
గూము లన్నియు మాయ మాయెను.

కుశాల్—ఆమెకా ప్రభావ మెటులఁ గల్గినదో యక్కతముగ నున్నది.
కుఁమున వేశ్యయైనను గూమున ననమాయ రాలుగ నున్నది.
బంగారు—ఆమె దేవున్నది. తుకారామస్వామి యామె నారీతిగఁ జేసి
కొన్ని తులసిమాలల నిచ్చెనట, ఆమె వానిని మన కొసంగి
పుణ్యముఁ గట్టి కొనెను.

కుశాల్—అన్నా! అట్టి తుకారామునకు నేను విక్రీలి ద్రోహముఁ
గావించి యున్నాను. అతఁడు గనఁబడిన పాపపాములపైఁ బడి
మన్నింపఁ బ్రార్థించెద.

బంగారు—ఆయనను దర్శించుటకే నే నేతెంచితిని. తుకారా మిచ్చటి
కేతెంచునని వింటిని.

కుశాల్— అటులనా (ఆర్థోక్తి.)

(తుకారాం లోపల ధరాతలంబున అనుగేయముచుబొడును)

బంగారు—మిత్రమా! అదిగో తుకారాం ప్రవేశించు చున్నాఁడు.

ప్రవేశము:—తుకారాం.

గేయము.

ధరాతలంబున మురారి నీ ప్రజ • దురాత్ములై చెడు చుండగా
బిరాన నీ కని కరాన వాని • వరా లొసంగియు బ్రోవరా.

కుశాల్ }
బంగారు } (పాదములపైఁ బడుదురు.)

తుకారాం—నాయనారా! శుభమగుగాక. లెంకు. నాకు నమస్కరిం
చిన బ్రయోజన మేని. ఆ పాండురంగని నిరంతరధ్యాన మొన
రించు చుండుడు. శుభమగుచు.

కుశాల్ }
బంగారు } చిత్తము.

భరత వాక్యము.

నీ. భక్తులఁ జెఱిపెడి • భ్రష్టులు లేకుండ
భరత ఖండం బిల • బ్రబలుఁ గాక
కవట నన్యాసులఁ • గానరాకుండంగ
భరత ఖండం బిల • బ్రబలుఁ గాక
విటుల నీ భువియందు • వెదకిన లేకుండ
భరత ఖండం బిల • బ్రబలుఁ గాక
ఆటకత్తియలిల • నగుపడ కుండంగ
భరత ఖండం బిల • బ్రబలుఁ గాక
తే. గీ. సంఘ లోపము లెల్లను • సమయుఁ గాక
ఆయురారోగ్య భాగ్యము • లలరుఁ గాక
భారతీయుల కష్టముల్ • బాయుఁ గాక
భారతాంబకు బంధముల్ బాయుఁ గాక.

ఇది పంచమాంకము.

సంపూర్ణము.

తు కారాం

(అయిదంశముల నాటకము)

ఇది పురాణ సంబంధమగు నాటకరాజము. భక్తిరసము పల్లవి విరియుచున్నది. తుకారాంభక్తియు, శ్రీ శివాజి రాద్రమును, సర్వహరి చతురబుద్ధి, పద్మపాత్రివత్సము చదివితీరవలయును. అచ్చయి సిద్ధముగ నున్నది, వెల రు 12 అణాలు మాత్రమే.

గంభకర్త:— కలవటాల జయరామారావు.

గండికోట వినాశము (THE FALL OF GANDIKOTA.)

త్వరలో వెలువడును.

త్వరపడుడు.

అయిదంశముల చరిత్రాత్మక నాటకము. తాళికోట యుద్ధము ముగిసిన తర్వాత జరిగినకథ. కథాకల్పనము బహుచక్కగనున్నది.

గంభకర్త:— కలవటాల జయరామారావు.

తయారగుచున్న గంభయులు.

గోలకొండ సతనము

ఇందలి కథ గండికోట వినాశము ముగిసినప్పటినుండి ప్రారంభమైనది. చదివితీరవలసిన నాటకము.

—•—•—•—

ప్రేమ లేఖ

(LOVE LETTER.)

ఇది ఒకానొక పురుషుడు తన ప్రియురాలికి వ్రాసినట్లుల వ్రాయబడిన చిన్న పద్యకావ్యము. శృంగార రసోపేతము. చక్కని పద్యములు గలవు.

14645